Barış Dünyası

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI
OCAK 1969 SAYI : 80 2 LİRA

Barış DÜNYASI

AYLIK SİYASÎ
FİKİR MECMUASI

o

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi
BAŞAR
Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü
Günay ALOK
İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN
Dış Münasebetler Şefi
Raif BALCI
Ankara Temsilcisi
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL: 12 48 91

o

İdare yeri: Cağaloğlu
Himayei Etfâl Sokak,
Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38
Mektup adresi:
P.K. 478 - İstanbul

o

Abone: Yıllığı 24 TL.
Sayısı: 2 TL.

o

İlân: Tam sayfa:
600 TL. santimi 15 TL.

o

Ocak 1969
Sayı: 80 — Cilt: 8

Basıldığı tarih:
4 Ocak 1969
Basıldığı Yer:
YÖRÜK MATBAASI

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

Olaylar - Yorumlar

Geçirdiğimiz Yıldaki Fikir Panoramımıza Kısa bir Bakış

YENİ bir yıla ayak basarken, arkamıza dönerek geçmiş yılların panaromasına göz atmak adettir. Mesafeler uzadıkça gözlere ancak yüksek ve sivri tepeler çarpaf. Bir de manzaranın ufukta iz yapmış rengi vardır. O da gözükür. 1968 yılının panoramasını seyrederken, gözlerimiz kamaşmıyor, çok iyi geçmiş değildir bu sene.. Ama sivri tepeler ve ufkun rengi pek de korkunç sayılmaz. Hatta atmosferde gelecek senenin daha iyi geçeceği ümidini doğuran bazı alâmetler bile sezildiği söylenebilir.

1968'in en karakteristik özelliği, her tarafta şiddetle duyulan barış özlemiyle, medeniyetin ve belki de dünyanın sonu olabilecek bir nükleer savaşın patlak vereceği korkusunun aynı zamanda yaşaması olmuştur. Birbirine düşman bloklar arasında yaklaşma eğilimleri kuvvetlenmiştir. Milletlerarası mevzii anlaşmazlıkların barış yoliyle çözümlenme çabaları umumileşmiştir. Amerikalılar Vietnam bombardımanlarını durdurmuşlardır. Daha birçok ümit doğurucu olaylar olmuştur. Fakat öte yandan savaşlara yol açabilecek anlaşmazlıkların hiçbiri çözümlenmemiş, hepsi ya askıda kalmış, ya da pamuk ipliğine bağlanmıştır. Dünyanın bir barut fıçısı üzerinde yeni bir yıla girdiğine şüphe yoktur. Her an bu fıçının patlaması tehlikesi vardır ve bu tehlikenin kalkabileceği ümidi de kuvvetli değildir. Fakat dünya yüzünde milletler ve sınıflar arasındaki anlaşmazlıkları barış yoliyle gidermeye çalışan, barış fikrini tarihin bir zarureti olarak kabul ettirmek istiyen ve bu yolda düşünce ve eylem plânında savaşan insanlar da vardır. Biz de bu yoldayız. Adını bu doktrinden alan bu Mecmuayı yedi yıldan beri çıkarmaktayız. Çok daha öncelerden başlamış olan bir fikir sporuna burada devam etmekteyiz. 1968'i bitirirken, biz de geleneğe uyarak, arkada bıraktığımız yılın kendi çizdiğimiz panoromasına bir göz atmak istiyoruz.

KOMŞU VE YAKIN MİLLETLERLE DOSTLUK PRENSİBİ

Türkiye'nin komşu ve yakın olduğu memleketler: Rusya, İran, Arap memleketleri, Balkan memleketleri ve özellikle Yunanistan ve Bulgaristan'dır.

Bütün bu memleketlerle düşman olmamız ve onların bize düşman olması için içimizde ve dışımızda durmadan uğraşılmış, gerekli hava yaratılmıştır. Tarihlerimiz böyle geçmiştir.

Atatürk milletine «Yurtta sulh, cihanda sulh» işaretini verdikten sonra, bu düşmanlıkların dostluklar haline gelmesini varılacak hedef olarak kabul etmiştir.

Millî mücadele Yunanlılarla yapılmıştır. Yunanlılar Anadolu'yu yakıp yıkmış, yüzbinlerce Türkün kanına girmiştir. Zaferi kazandıktan sonra biz de Yunanlıları ve Rumları yurdumuzdan attık. İki millet arasında artık düşmanlık hiç dinmeyecekti. Her iki taraf kan dâvâsı güdüyordu.

Bütün bu şartlara rağmen Atatürk, Yunan milletiyle milletini dost yaptı. Herşey unutulacaktı. Zaferden yedi sene sonra Dolmabahçe Sarayında bir şairin okuduğu Yunan mezalimini dile getiren şiiri dinlemeye bile tahammül edememiş, «Bırakınız bu lâfları; artık onlar unutuldu» diye şairi susturmuştu.

Atatürk, eski Osmanlı İmparatorlu-

ğunu teşkil etmiş olan Balkan milletleriyle ve Arapları içine alan Türkiye'nin manevî başkanlığında bir federasyon kurulması, dünya meselelerinde bütün bu milletlerin ortak görüşe sahip olmaları ve ağırlıklarını duyurmaları için çalışmış; Balkan ve Saadabâd Paktlarını bunun için kurmuştur.

Objektif şartlar ve ortam görünürde böyle bir anlaşmaya hiç uygun değildi. Osmanlı İmparatorluğundan ayrılarak bağımsızlığa kavuşan bütün milletler, kendilerini uzun yüzyıllar Türklerin baskısı altında sömürülmüş, zulüm görmüş olarak görüyorlardı. Sömürülükten kurtularak bağımsızlıklarını kazanmış bütün milletlerde yaşayan «Metrepol devlete karşı düşmanlık» duygusu altındaydılar. Çünkü Osmanlı devleti Türklerin devletiydi ve Türkler bu devletin kanunî varisciler olmuştu.

Atatürk, yüzdeyüz tarihî realitelere aykırı olan bu görüşü yıkmaya çalıştı. Yeni Millî Türk Devleti, Osmanlının devamı değildi; yepyeni bir devletti. Türkler de Balkan ve Arap milletleri gibi Osmanlı'nın boyunduruğu altında inlemişlerdi. Osmanlı, Türkler için de bir istilâcı devletti. Araplar ve Balkanlıların Osmanlı'ya karşı nefretleri, düşmanlıkları bizde, Türklerde de vardı. Türk halkı Osmanlıyı hiç sevmez, düşman tanırdı. Türkiye'de en hâkim tezadın Devlet - Millet ayrılığından ibaret olması da bundandı. Araplar, Balkanlılar nasıl Osmanlı'ya karşı ihtilâller yaparak millî bağımsızlıklarını kazanmışlar ve millî devletlerini kurmuşlarsa, Türkler de ihtilâl yaparak şimdi istiklâllerini kazanmışlar, ve millî devletlerini kurmuşlardı. Bu bakımdan Türklerle Balkan ve Arap milletleri arasında tarihî bir kader birliği vardır, düşmanlık olamazdı. Düşmanlık, Osmanlı yüzünden çıkmıştı. Türkler Osmanlı değildi.

Doğu'da komşumuz İran'la da aramızda, Osmanlı devrinden miras aldığımız düşmanlığı Atatürk kökünden silmişti. Bu düşmanlığın temeli aynı dinde mezhep ayrılığına dayanıyordu. Yeni Türk devleti lâikti, dinle ilgisi yoktu. İran Şii olacak yerde Hıristiyan dahi olsaydı, aramızda dostluk politikasını yürütmek için din ayrılığı en ufak bir etki yapmazdı.

Atatürk, büyük komşumuz Sovyet Rusya ile de dost olmanın yollarını buldu ve Sovyet Rusyayı idare edenlerin bu konuda aynı paralelde olduğunu gördü. Türkiye Millî Kurtuluş savaşını iki emperyalizme karşı yapmıştı: Batı emperyalizmi, Osmanlı emperyalizmi.. Sovyet Rusya da kurtuluş savaşını iki emperyalizme karşı yapmıştı: Batı emperyalizmi, Çarlık emperyalizmi. Rus - Türk düşmanlığı, Çarlık ve Osmanlı emperyalizminin politikaları sonucuydu. Şimdi her iki milletin birbiriyle dost olmaları için ortada engel kalmamıştı.

Komşularımızın dost yaşamak idealimize ortak olmaya başladıklarını, millî menfaatlerinin de onları bu yola sürüklediğini memnunlukla görmekteyiz. Bununla beraber aradaki bütün engeller henüz kaldırılmış değildir. Özellikle Yunanlıların Kıbrıs dâvâsında tuttukları yanlış politikadan geç de olsa uyanmalarına ve Arapların da Türk düşmanlığı kompleksinden yavaş yavaş sıyrılmaya başlamalarına rağmen, dostluk anlayışı politika alanından kültür ve bilim alanına henüz geçmemiştir. Komşularımızın tarih kitapları Türkleri zalim bir istilâcı olarak göstermektedir. Yunanlılar Enosis hayalinin peşinden koşmaktan, bu hayali besleyen kiliseye ve ezeli Türk düşmanlığına dayanmaktan pek vazgeçmiş gözükmemektedirler. Türklerin zalim bir istilâcı değil, Osmanlı boyunduruğu altında onlar gibi ezilmiş bir millet olduğu şuuruna, henüz bizim de erişmiş olmadığımıza göre,. aynı kader birliği içinde yaşamış eski Osmanlı İmparatorluğunu teşkil etmiş diğer milletlerden bizi aşan bir anlayış beklemeye hakkımız yoktur. Atatürk'ün yolundaysak, Türklerin Osmanlı tarihi içindeki yerini tam olarak bulmaya ve bu imparatorluk devrinde hattâ diğer milletlerden daha çok zulüm ve baskı görmüş olduğunu ortaya koyarak, tarihî gerçeklere komşularımızı da inandırmaya çalışmak, ilk işimiz olmalıdır.

Mecmuamız, çıktığı gündenberi sadakatle bağlandığı tarih tezi, dostluk ve barış tezi üzerinde bitirdiğimiz 1968 yılında da israrla durmuştur.

DEMOKRASİYİ KURMA VE YAŞATMA DENEMESİ BAŞARILI OLACAK MI?

Türkiye modern bir devlet olma yolundadır. Fakat tam anlamiyle böyle bir devlet durumuna henüz girmiş denemez. Bunun nedenlerini ve neler yapmamız gerektiğini ideoloji yazılarımızla, Açık Oturumlarımızla, rejim konusunda yaptığımız tartışmalarla ortaya atma çabamız geçen yıl da aynı hızla devam etti.

Biz, Kapıkulu idaresinden yeni yeni sıyrılmaya başladık. Tepeden inme idare yerini halk idaresi kurmaya koyulduk. Bu yolda çetin bir deneme geçiriyoruz. Sosyal sınıfları kurulmamış, güçlenmemiş ve aralarında denge kuramamış hiçbir memlekette hürriyet ve demokrasi yaşayamamış, ya da ilerici ve devrimci bir vasıta olamamıştır. Sosyal bilimlerin kanun haline koyduğu bu gerçeği, yaptığımız deneme ile, değiştirecek değiliz. Ama, cumhuriyetten bu yana yaşadığımız 45 yıllık uzun süre içinde sosyal bünye bakımından, kendiliğinden ve belki de arzularımıza rağmen, bir takım gelişmeler oldu; sınıflar teşekkül etti. Sonra memleketin ekonomik yapısı da değişmeye yüz tuttu. Yollar açıldı; sanayileşme ve şehirleşme başladı. Nihayet 1960'da yapılan bir ihtilâlle hürriyet ve demokrasi rejimi Anayasa ile sıkı teminata bağlandı. Bu koşullar ve ortam altında şimdi Türkiye'de demokrasi rejimini yaşatmak ve ayakta tutmak kararındayız.

Sınıflaşmada, sınıfsal örgütleşmede hayli mesafe almamıza rağmen, bizde henüz bütün sınıflar devlete dayanmakta, herşeyi ondan beklemektedir. Bu realite demokrasi ve hürriyet konusunda bize özgü yollar arama zorunluğuna bizi itmektedir. Sosyal sınıflardan birinin, ya da ötekinin tekelinde bir devletten yana olamayız ve demokrasiyi bunun için vasıta olarak kullanamayız. İşte geçirdiğimiz yılda bizim üzerinde durduğumuz en önemli konulardan biri de bu olmuştur.

REJİM DÂVÂSINDAKİ ÇIKMAZLAR VE TEHLİKELİ AKIMLAR

Bir toplumda hürriyet, zararlı ve yararlı her çeşit akımları su üstüne çıkarır. 1961 Anayasisiyle kurduğumuz ve teminata bağladığımız hürriyet rejimi, bizde de böyle olmuştur. Bir yandan komünizme kadar giden sol akımlar canlanmış; öbür yandan şeriatçılığa kadar inen dinci ve gerici akımlar da kuvvetlenmiştir. Her ikisinin de aynı derecede zararlı olduğuna şüphe yoktur.

Anayasa ve demokraitk özgürlük rejimine mutlak şekilde ve içten bağlı kaldıkça bu gibi akımların doğması önlenemez. Acaba hürriyet onları zararsız ve tehlikesiz hale sokabilir mi?

İktidarın bu görüşte olmasından dolayı şimdi Türkiye'de böyle bir deneme yapılmaktadır. Göserilen müsamaha, birçok kimseyi şaşırtmakta, hattâ tedirgin etmektedir. Sosyalizm adı altında kanunların yasakladığı komünizm propagandası yapılabilmektedir. Din ve vicdan hürriyetinin sarsılmaması gayesiyle, yine kanunlarca yasaklanmasına rağmen, şeriatçılık ve hilâfetçilik isteyenler serbestçe konuşabilmekte, yazabilmektedirler. Yurdun her yerinde açılan Kur'an kursları, mukaddesatı koruma ve komünizmle mücadele gibi adlarla kurulan dernekler, gerici neşriyat alabildiğine gelişmektedir. Nihayet partilerin büyük halk kütlesinde körüklenen dinî duygulardan yararlanma çabalarına giriştikleri de görülmektedir.

Geçirdiğimiz yıl içinde bu konu üzerinde çok durduk. Sağ - sol diye adlandırılan bu akımların neden doğduğunu, nasıl geliştiğini ve nasıl önlenebildiğini araştırdık. Kütlede körüklendiği ve yayıldığı iddia edilen gerici akımlarla, kütleye mal edilemeyecek kadar aşırı uçlara kayan solcu akımlar, daha şiddetli kanunlar yapılarak ve ağır baskılar konarak önlenmeye çalışıldıkça kuvvetlenir. Sindirmenin, susturmanın şimdiye kadar hiç faydası olmamıştır. Bundan sonra da olamaz. Bunları önlemenin büsbütün başka yolları vardır.

Dincilik akımı, lâikliğin sosyal realitelerimize uymayan bir anlam kazanması ve bu devrimin zor kullanılarak kabul ettirilmeye girişilmesi nedeniyle kuvvetlenmiştir. Oysaki biz, bütün inkilâplarımızı müslüman kalarak, dinimizin kurallarına uygun olduğuna halkı inandırarak yapabildik. Dinimiz buna müsaitti. Böyle olacak yerde, dine karşı geldik ve müslüman olan Türk halkını ya dine, ya da devlete inanma tercihi karşısında bıraktık.

Komünizme kadar giden sol akımlara gelince, bunların da güçlenmesi yine bizim yüzümüzdendir. Bir devrim yaptık; batılaşacağız, dedik. Ama hangi yolu tuttuğumuzu ne biz bildik, ne de bilmediğimiz bir yolu millete gösterebildik. Aradan 40 seneden fazla zaman geçti; hâlâ yola henüz başlamış gibiyiz. Bu başarısızlıktan ve tarihin kader çizgisi olarak yaşayan fakirlik ve gericilik durumumuzdan yararlanarak komünizme kadar gidecek yeni akımlar kuvvetlendi. Gerçi Türk halkı onların gösterdiği yola gitmez. Gitmez ama, onlar da halkın hoşuna gidecek yeni taktikler kullanıp götürecekleri yeri halktan gizlerler ve hürriyet havasından yararlanarak politika demagojisi yaparlar da, birgün iktidarı alırlarsa halimiz nice olur?

Bizim görüşümüz şudur: Bu memlekette ne şeriatın geri gelmesini, ne komünizmin kurulmasını açıkça isteyecek hiçbir parti - kanunlarla yasaklanmamış olsa bile - seçmenden oy alıp etkili bir siyasî güç olamaz. Memlekette siyasî müca-

dele sağlı - sollu bu iki aşırı ucun arasında yer almış partiler etrafında toplanacaktır ve bunlardan da kurulu düzenin sarsıntısız yaşatılacağı güvenini seçmene vermiş olanlar arasında iktidar yarışı yapılacaktır.

Varsın, şeriatçılık, ya da komünizm isteyen partiler de bulunsun bu özgür ve demokrat memlekette.. Onların bulunması şeriatçı, ya da komünist olanların orta partiler arasına karışıp gizli din kullanmalarını önler. Bugün iki büyük ana parti - AP ve CHP - ye sızmış şeriatçi ve komünist akım da buralardan tasfiye edilir.

Asıl zararlı akımların önlenme mücadelesi, fikir plânında olmalıdır. Toplumumuzda bu akımları doğuran ve besleyen kaynakların neler olduğunu bilmek ve onları kurutarak akımları önlemek yoluna gitmezsek, tehlikelerin sürüp gideceğine inanmaktayız.

1968 yılında mecmuamızda yayınladığımız yazılardan önemli bir kısmı, bu konuya ayrılmıştı. Yeni girdiğimiz yılda da aynı yolda yürümeye devam edeceğiz.

AP Büyük Kongresi ve Sonuçları

İKTİDAR Partisinin IV. Büyük kongresi 29 Kasım'da Ankara'da toplandı ve üç gün sürdü. Bu kongrenin önemi, 1969 seçimlerinden önce oluşudur. AP bu seçimlerde tek başına iktidarda kalmak, hatta mümkünse Anayasayı değiştirebilecek üçte iki çoğunluğu sağlamak çabası içindedir. Oysaki AP iç bünyesinde büyük bir sarsıntı geçirmekteydi. Kongrede iki hizip kırasıya çarpışmaya hazırlanmaktaydılar. Kendilerine «Medeniyetçi» adını yakıştırmış olan ve Demirel'i genel başkanlığa getirdikleri ve sonuna kadar tutma andını içtikleri için de «Yeminliler» diye anılan kuvvetli bir grupla «Milliyetçi - Mukaddesatçı» ya da «Ümmetçi» adlariyle tanınan yine kuvvetli bir grup birbirleriyle amansız çarpışmakta, partiyi her biri tek başına ellerine almaya çalışmaktaydılar. Öte yandan Bizim - Evciler, ya da eski Demokratlar grubu, kendilerine yakın kimseleri AP Genel Kuruluna seçtirmek için öteden beri yaptıkları sistematik ve yoğun çalışmalara bir kat daha hız vermişler, ve Büyük kongrenin toplanacağı sıralarda Bizim - Ev merkezini açma dolayısiyle Ankara'da karargâh kurmuşlardı. Celâl Bayar, kongreye katılan delegeleri kabul ederek görüşmekte, isteklerini onlara açıklamaktaydı.

«Bizim - Ev» şüphesiz bir siyasî parti değildi; sosyal bir klüptü. Fakat siyasî parti olan AP üzerinde etkisi vardı. AP, Bizim - Evi kuranların halâ temsilcisi olduklarına inandıkları büyük kütlenin partisiydi. Onlar AP'nin IV. Büyük kongresinde taraflardan hangisini tutarlarsa onun seçimlerde kazanma şansının yükseleceğine inanmaktaydılar.

Bu inancı Mükaddesatçı - Milliyetçi grup da paylaşmaktaydı. Ankara'da kurulan karargâh bu grupla Bizim - Evciler arasındaki bağları büsbütün kuvvetlendirmişti. Bir işbirliği sağlanmıştı. Milliyetçi grup, Genel kurul seçimlerini hiç olmazsa büyük çoğunlukla kazanacağına emindi.

Bu yüzden son dakikalara kadar Yeminlilerle hiçbir anlaşma ve uzlaşmaya yanaşmadılar. Milliyetçi grubun istediği sadece partide rakipsiz genel başkan olduğuna her iki tarafın ittifak ettiği Demirel'in tarafsız kalmasından ibaretti. Demirel de bunu yapmış, ve **«Kongre kimleri seçerse onlarla çalışırım»** diye mutlak şekilde tarafsız kalmıştı.

Öte yandan Yeminliler, genel başkanın tarafsız kalma politikasından şüphelenmekte, O'nun Milliyetçiler cephesine doğru kaydığını sanmaktaydılar. **«AP bir karar saatine»** varmıştı. **«Büyük kongrenin vereceği karar, AP'nin hangi istikâmete doğru çekileceğini vazıh bir şekilde ortaya koyacaktı.»** Yeminliler, ayrı düşüncedeki dört grubun bir koalisyon kurarak kongrede kendileriyle mücadeleye kararlı olduklarını söylüyorlardı. Medeniyetçi cephenin partiye hâkim olması ve aşırı sağ tehlikesini de getirecek olan Ümmetçi grubun kökünden tasfiyesi için genel başkan Demirel'in kendi taraflarında kesin yerini alması lüzumluydu.

«Büyük kongrede Yeminlileri tasfiyeye çalışan koalisyonun durumu gerçekten garipti.» Bu koalisyonun iki grubu, fırsat bulsa birbirinin gözlerini oyarlardı. Gruplardan biri Ümmetçiler, ikincisi de eski Demokratlardı. Şimdi bu iki düşman, sırf Yeminlileri tasfiye için sarmaş dolaş olmuştu. Genel başkan olarak Demirel tarafsız kalır, ağırlığını ortaya koymaz, ve Ümmetçiler Onu kendi yanlarında gibi görerek ve göstererek seçimleri kazanırlarsa durum parti için de, rejim için de felâket olurdu. Önümüzde dokuz ay sonra yapılacak genel seçimler vardı. Durumun vahametini Genel Başkan gereği gibi kavramıyordu. Ya da Ümmetçilerle bir koalisyona girmiş, Yeminlilere sırt çevirerek, meydanı Ümmetçilere bırakmıştı.

Demirel'in, kendisini 1964 Kongresinde Ümmetçi gruba karşı Genel başkanlığa getirtmiş ve ondan sonra da tutmaya and

içmiş olan arkadaşlarının bir bir önüne serip gösterdikleri tehlikeleri umursamaması ve hattâ bu konuda görüşmelerden bile kaçınması, telefonlarının fişlerini çıkartıp kimse ile temâs etmemesi ve arabulucularla da ilgilenmemesi, Büyük kongreden evvel, Medeniyetçi - Yeminli grupda bulunanlardan çoğunda böyle endişelerin doğmasına sebep olmuştu.

Fakat Demirel prensibine sıkı - sıkı bağlı kalmıştı. «**Demokrasiyi bütün icabiyle yerleştirmek ve eksiksiz uygulamak**» kararından ayrılmaya niyetli değildi. Partinin idaresinde tepeden inme müdahaleye girişirse, ilk adımda yolundan sapıtmış, ve dâvâsına ihanet etmiş olurdu. Bunu yapamazdı, ve yapmadı.

Fakat hayret!.

Demirel'in hiçbir müdhalede bulunmadığı, tarafsız kaldığı seçimler sonunda, kazanacaklarından son derece emin olan sağ kanat, Genel kurul seçimlerinde ancak 7 iskemle alabildiler. Yeminlilerden ise 18 kişi Genel kurula seçilmişti.

KONGREDEN SONRA KOPAN FIRTINA..

Demirel, çoğunluğun azınlığa tahakküm etmesine olduğu kadar, azınlığında çoğunluğa tahakküme kalkışmasına da karşıydı. Bu prensip altında azınlıkta kalanların her türlü hak ve hürriyetlerine, özellikle fikir ve tenkid hürriyetine sygı gösterilmesi demokrasinin temel şartı olduğunu söylemekteydi. Bu hak ve hürriyetler yolu asla tıkanmamalıydı. Böylelikle birgün azınlıkta bulunanlar çoğunluk durumuna geçebilirlerdi. Bir siyasî partide en büyük karar organı, Büyük kongreden sonra partilerin yapacakları şey, kongre kararlarına uymaktı.

Fakat Demirel'in bu prensiplere samimî olarak bağlı olduğundan bir kısım parti arkadaşları şüpheliydi. Demirel tarafsız görünmüştü ama, kongrede istediklerini yaptırmanın yolunu da bulmuştu. Nitekim, gazetelerde okuduğumuz doğruysa, sağ kanadın başında olan Sadettin Bilgiç, seçimlerin sonu alınınca Demirel'e telefon etmiş ve kendilerini aldattığını, bundan sonra mücadelede serbest kaldığını söylemişti. Yeminliler arasında başta gelenlerden İstanbul Milletvekili Profesör Aydın Yalçın da, Genel kurula seçilememiş olmasını, Demirel'in görünmez elinden geldiği sanısına kapılmış olacak ki, Dergisinde «Çözülme işaretleri» başlığı altında iktidara sert hücumlara geçmiş, ve Bütçe komisyonunda da ağır bir tenkitte bulunmuştu.

Aynı aydının daha birkaç ay önce söyledikleri ve yazdıklariyle karşılaştırılınca, en koyu muhalefet adamlarının bile yapmadıkları bu hücumlara durup dururken neden giriştiği bir muamma olmaktan çıkar. Bu sözler daha önceleri bir TİP ya da CHP sözcüsünün kaleminden ya da ağzından çıksaydı, AP grubu sözcüsü olarak Sayın Aydın Yalçın'ın hay hücumuna uğrardı.

AP NEREYE DOĞRU GİDİYOR?

SAYIN Demirel, AP iktidarının memlekete huzur, sükûn ve istikrar sağladığından her zaman söz etmekte, dıştan yapılan ağır hücumlara metanetle karşı koyup bunları demokrasinin bir icabı sayarak hoş görmektedir. Biz iktidar sorumlusunun böyle geniş bir demokrasi anlayışına bağlı bulunmasını takdirle karşılarız. Ancak iktidar bir şahıs değil, bir gruptur. Eğer AP, kendi içinde huzura, sükûna ve istikrara kavuşmamışsa, sayın Genel başkanın takdir ve hayranlık doğuran prensiplerini uygulamaya gücü yeteceğine inanmak güç olur. Biz Milliyetçi sağ grubun temsilcisi ve 1964 yılı yapılan Genel başkanlık seçiminde Demirel'in rakibi Sadettin Bilgiç'in, son Büyük kongreden sonra Demirel'e telefon ederek: «Biz mücadelede devam edeceğiz» demesini parti için bir zaaf değil, bir kuvvet olarak görürüz. Bize göre bu mücadele parti liderine karşı olmamak gerekir. AP, bir lider buhranı geçirmemektedir. Demirel, her iki grubun oy birliğiyle yeniden Genel başkan seçilmiştir, ve ağırlığını koyarak gruplardan birinden yana olmamıştır. Eğer olsaydı, muhtemelen Halk Partisinin durumuna düşer, ve AP, büyük seçimler arifesinde fiilî bir parçalanmaya uğrardı. AP de böyle bir parçalanma Demirel'in taraf tutmaması yüzünden önlen-

miştir. Gerçi partinin sağ kanadını Demirel'in tasfiye etmesini istiyenler parti içinde ve özellikle Yeminliler arasında eksik değildir. Fakat Demirel böyle bir davranışa girişmemekte, her ne olacaksa onun hürriyet ve demokrasi içinde olmasını istemektedir. Bu politikanın, varılması istenen hedefler bakımından, en doğru yol olduğuna biz de inanmaktayız.

Fakat partinin şimdiye kadar Genel kurul üyeliğini ve sözcülüğünü yapmış, Profesör olduğu için de söylediklerine inanılabilen bir kimsenin — imzasını koymasa bile kendisinin kaleminden çıktığına hiç şüphe olmayan — böyle bir yazıyla kendi iktidarına hücum etmesi karşısında nasıl susulabilir, ve harekete geçilmez?

Kendi iktidarının gidişini bu kadar kötü gören bir Milletvekili hiç olmazsa partisinden çekilir, bağımsız kalır. Bizde bunu yaapnlar da çıkmıştır. «Hem partide kalacağım, hem de muhalefetin bile yapmadığı insafsız ve haksız hücumlarda bulunacağım» diyen bir partili için parti içinde bazı kararlar alacak birtakım organların olması gerekir.

Bir parti içinde sağda, solda, ortada birçok kanatlar olabilir. Kimi daha liberal, kimi daha sosyalist, kimi de ikisinin ortasında bir politikanın savunucusudurlar. Fakat hiç bir partide biri çıkıp baştan sona partinin memleketi parçalanmaya ve çözülmeye götürdüğünü söyleyemez. Fakat söylerse o partide kalamaz; ya kendi çıkar ya da çıkarırlar.

AP nin sözü edilen yazıda iddia edildiği gibi çözülme değil, aksine gelişme halinde olduğuna inanan büyük bir kütle vardır. Ama böyle giderse içinde isyanlar olur ve partililer partilerinin memleketi parçalamaya sürüklediğini söylerlerse, bu inancın kalıp kalmayacağı belli olmaz. Önümüzde bir seçim var, ve bu seçimi AP nin, etkili şekilde çalışabilecek oranda daha fazla sayıda üye ile, kazanması ve koalisyonlarla hükûmet idare etmek gibi kalkınma halinde olan bir memleketi demokratik rejimden vazgeçmeye sürükleyebilecek tehlikelerden kurtarabilmesi için partiyi kamu oyu önünde memleketi çözülmeye ve parçalanmaya sürüklüyor diyen ağızları kendi içeride olsun susturması lâzımdır.

Türkiye İşçi Partisi: Sosyalist mi? Komünis mi?

TÜRKİYE'mizde tek Sosyalist Parti Türkiye İşçi Partisidir. Bu partide ideoloji bakımından iki kanat çarpışmaktadır. 9-12 Kasım arası toplanan Büyük Kongrede Genel Başkana, tuttuğu hürriyetçi sosyalizm yolu dolayısıyla, kendi yakın arkadaşları tarafından ağır hücumlar yapılmıştır. Kongrede yapılan seçim sonunda Aybarcılar galip gelince de, öbür taraf bir olağanüstü kongre için gerekli imzayı toplamışlar, ve meydan savaşına 28 Aralıkta tekrar girişmişlerdir. Bu kongreyi sonunda Aybar kazanmıştır.

Aradaki derin anlaşmazlık Aybar'ın, Sovyet Rusya metodunun dışında ,emekçi kütlelerini uyararak ve örgütleyerek Türkiye'de sosyalizmi demokratik kurallar altında kendimize özgü yollarla kurmak ve yaşatmak projesinden doğmaktadır. Karşısındakiler **«Hürriyetçi Sosyalizm, Türkiye'ye özgü sosyalizm lâfları da neredçn çıktı? Böyle şeyler olmaz. Bunları söyleyen sosyalist değildir; sosyalizme ihanet etmektedir»** demekte, ve Aybar 'ın bilimsel sosyalizme tamamen aykırı, bilimsel dayanaktan yoksun, kendi icadı bir doktrine saplanarak Partisini bu yola sürüklemek istediğini söylemektedirler. Onlarca sosyalizm her yerde birdir, ve o da «Bliimsel Sosyalizm» dir. Bu deyimin Türkçesi Marksizim - Komünizmden başka bir şey değildir. Türkiye'de, her nedense, komünizm yasak edildiği için şimdi bu kelime kullanılmadan her şey söylenebilmektedir. Komünist Parti kurulamaz ama, «Kemalist Devrimci Parti» adıyla aşırı uçta böyle bir parti pekâlâ kurulabilir. Aybar, büyük endüstri, bankacılık, sigortacılık, dış ticaret gibi ekonominin temel sektörleri dışında, özel sektöre taraftardır. Bizim bilimsel sosyalistler buna da şiddetle hücum etmektedir.

«Özel sektör ne ölçüde olursa olsun, varsa, sosyalizm olamaz. Bütün üretim araçları mutlak olarak kamulaştırılmalıdır» demektedirler.

BİLİMSEL Sosyalistlerle, Türkiye İşçi Partisine hâkim olan Hürriyetçi Sosyalistler arasındaki ideoloji ayrılığı üzerinde fazla durmaya lüzum görmüyoruz. Bilimsel sosyalistlerin Aybar'a hücum için dergilerinde (Türk Solu-Tüm) yazdıkları bilimsel yazı ahiplerinin iyi niyetlerinden şüphe edilemezse, o zaman kendilerine doğmatik afnatizmden kurtulamamış, dünyanın gidişinden ve sosyalist düşün ve eylem gelişmesini izleyememiş kimseler olarak bakmak lâzım gelecektir. Bu noktada Le Monde Başyazarının (1) teşhisini bizim bilimsel sosyalistlerin doğruladıklarını söylemeye dilimiz varmamaktadır. Çünkü bu teşhise göre, Sovyet Rusya nufuz bölgesinde ve ona yakın olan memleketlerdeki sosyalistler, çok defa, milliyetçi olmak ve sosyalizmi Rusya metodları dışında kurmak yoluna girememektedirler.

Bugün bütün Dünyada — Komünizmi de içine alacak şekilde geniş anlamıyla — sosyalizm için iki yol vardır:

1) Batıdaki hürriyetçi sosyalizm yolu,

2) Sovyet Rusya'nın ve komünist Çin'in açtığı ihtilâlcı yol. İkinci yola henüz batılaşmamış geri memleketler sürüklenmektedirler, ve gerçekten de onlar için en büyük tehlike başlarını bu akıma kaptırmak, ya da akıma karşı gelecek gücleri olamamaktır.

Batı memleketlerdeki sosyalistler, Sovyet Rusya ve Çin'de tepeden inme ihtilâlle bu rejimin kurulduğunu gördükten sonra, kendi memleketlerinde de komünizmi ayni yolla kurmanın tecrübesine defalarca girişmişler, fakat her seferinde güçlerini ve kamu oyundaki prestişlerini biraz daha yetirerek hüsrana uğramışlardı. En son büyük denemeyi Fransız Sosyalistleri geçen Mayıs ve Haziran öğrenci ve işçi ayaklanmasıyla yapmışlardır.. Bir ay memlekette hayat durmuş ve sosyalistler iktidara hemen geçebileceklerini sanmışlardı. Oysa ki bu olay, Fransad'a sosyalizmin ve komünizmin yediği en büyük darbe olmuştur. Şimdi Batı memleketlerinde İngiltere'den başlayarak İtalya'ya kadar her yerde komünist partiler vardır ve bunların hepsi mutlak olarak «Hürriyetçi Sosyalizm» doktrinine sıkı sıkı bağlıdırlar. Bu memleketlerde seçmenlerin çoğu işçidir, en azından yüz yıldan beri işçiler örgütleşmişler, ekonomik ve politik büyük güç kazanmışlardır. Hepsi sınıf şuuruna varmış, çoğu entelektüel zümreler arasına girmiştir. Buna rağmen gelişme, bilimsel sosyalizmin kendiliğinden ve kökünden tasfiyesine doğru olmaktadır. Bugün İngiltere'de komünist partinin Parlâmentoda bir tek mebusu bile yoktur. Fransa'da bu parti yalnız adıyla yaşar .Yoksa Fransız Komünist Partisi, bizim Aybar doktrini altındaki Sosyalist Türkiye İşçi Partisinin bile çok sağındadır. İtalya'ya gelince, burada Parlâmentoda dörtte bir oranında ağırlığını duyuran bu parti, o kadar korkulmaz, o kadar sağa kaymıştır ki, en geniş üyesi büyük kapitalist ya da yöneticiler gruplarının toplandığı bölgelerdedir.

Bizim bilimsel sosyalistlerimizin Sosyalist Türkiye İşçi Partisine hâkim kılmak istedikleri ideolojiye uygun bugün Batı'da hiçbir komünist parti kalmamıştır.

FRANSIZ KOMÜNSİTLERİ BİZİMKİLERİN SAĞINDA

HEM hürriyet ve demokrasi, hem de sosyalizm tarihine başlangıç olmuş olan Fransa'da komünist partisinin, daha yirmi, yirmi beş gün evvel, Genel Yönetim Kurulu kararıyla yayınladığı «İleri Demokrasi» adlı bildiride (Manifeste) açıklanan yeni programı bu bakımdan dikkate değer.

Bu partinin Genel Sekreteri ünlü Komünist M. Waldeck Rochet, yeni programı basına açıklarken verdiği demeçte şöyle diyor:

«Mayıs ve Haziranda Fransa'yı bir iç harbe sürüklemek şantajıyla başlayan hareket şüphesiz De Gaulle'un 23 ve 30 Haziran seçim zaferini sağladı. Millî özellikleri nazara almayan, başka memleketler-

(1) Bk. Le Monde, 8-9 Aralık, 1968

deki denemeleri kopya etmeyi empoze eden, kütlenin yaratıcılık gücünü sıkan, sosyalizmin gücünü tehlikeli şekilde azaltan hareketlere tüm olarak karşıyız.»

Fransız Komünist Partisi İleri demokrasi, yani Fransa'da komünizm için son kabul ettiği programın esasları özetle şudur:

1 -- Büyük bankalarla monopol kurmuş büyük sanayiin kamulaştırılması;

2 — Millî teşebbüslerin idaresine ve kontroluna işçilerin katılması;

3 — Kişi iktidarını öngören Anayasa hükmünün değiştirilmesi;

4 — Her memleketin kendi iktisadî gidişini, sosyal ve politik örgütlerini hiç bir dış müdahale ve baskı olmadan kendisinin tayin ve idare etmesi;

5 — İstisnasız her memleketle Fransa'nın iktisadî ve kültürel münasebetlerini eşitlik şartlar altında yürütmesi;

6 — 1969 da NATO antlaşmasının yenilenmemesi;

7 — Fransız Komünist Partisi özel teşebbüse ve mülkiyete, miras hakkına saygılıdır. Büyük endüstrinin millileşmesi yanında küçük ve orta endüstri, küçük ve orta ticaret, esnaflık, serbest meslek her zaman yaşayacak ve saygı görecektir. Bunlar öldürücü monopol sanayiinin baskısından kurtulduktan sonra daha rahata kavuşacaklardır. Aralarında serbestçe kooperatifler kurabilecekler, ve bunlara devletçe geniş yardım yapılacaktır.

8 — Çalışmanın ve tasarrufun mahsulu olan özel mülkiyet korunacak ve bunlardan sağlanan gelirler sahiplerinin olacaktır.

Beyannamede belirtildiğine göre, kapitalist sistemin ortadan kalkmasını tarih zorluyor. Fakat bu, kendiliğinden olacaktır. Emekçi kütleler sosyalizmi kurmak idealinde aydınlatılacak ve örgütleri kuvvetlendirilecektir. Sağcı portünistler (sağ kanat sosyalistler), sosyalit devrimi inkâr ediyorlar, ve bugünkü kapitalizmin yaşayacağını sanıyorlar. Bundan dolayı, İngiliz İşçi Liderleri gibi, büyük burjuvanın güvenini sağlamaya, onları korkutmamaya önem vermektedirler. İstedikleri yürürlükteki politikada birtakım değişiklikler yapmaktan ibarettir. Solcu opörtünistler ise (Komünist Partiye girmemiş Solcu Sosyalistler), yalnız fabrikalarda, üniversitelerde hâkimiyet kurmak peşindedirler; hiçbir zaman siyasî iktidari elde etmeyi düşünmüyorlar. Onlara göre demokratik yollarla sosyalistlerin iktidara geçmesi mümkün değildir; ve sosyalizmin kurulması için kapitalist rejimin işleyemez hale getirilmesi gerekir. Böylelikle ihtilâl tarihî bir zaruret olarak kendiliğinden oluverecektir; ve bir geçiş dönemi yaşamaya lüzum yoktur. Kapitalizm de sosyalizme azılığın bir darbesiyle geçilecektir.

Bu yolun sosyalzime gitmediğine, artık bütün dünyaca anlaşıldığına işaret eden beyannamede Mayıs-Haziran 1968 denemesi meşum bir avantür olarak nitelenmektedir. Bundan dolayı Fransız komünistleri büsbütün başka yoldadırlar. Halkın çoğunluğunu teşkil eden emekçi ve işçi sınıfına dayanarak, onların oylarını alarak ve bütün memleketin zinde güçlerini bir araya toplayarak hedefe varmaya kararlıdırlar. Kütle aydınlatılacak ve sosyalizm şuuruna eksiksiz olarak ulaştırılacaktır. 1946 da Therezi'n dediği gibi, cihanşumul bir niteilk taşıyan sosyalist ihtilâl kanunlarına dayanarak, Rusya'nın gittiği yol dışında sosyalizme varacak yollarımız vardır. Marks ve Lenin de sosyalizmin mutlâka zorla kurulacağı iddiasında değillerdi. Yol seçimi, ihtilâlcilerin arzularına ve eğilimlerine değil, sömürücü sınıfların mukavemet derecelerine, çoğunluk halkın arzu ve eğilimlerine bağlıdır. Sömürücü sınıflar eğer zora başvururlarsa o zaman biz de aynen öyle yaparız. Yarının ne olacağını şimdiden kestiremeyiz. Ama biz Fransız komünistleri, hürriyet içinde, barışçı yollarla sosyalizmi kurmakta kararlıyız. Halkın çoğunluğunu saflarımızda bulundurmaya çalışmalıyız. Bunun için de bütün sosyalist güçleri bu hede eftrafında birleştirmeye çağırıyoruz.

GEÇEN Aralık'ın 4 üncü günü yayınlanan bu taptaze belgeyi sanki, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar kaleme almış!. Fran-

sa'da Komünist Partisi ile Onun tuttuğu yol ayni paralelde ise, neye bizim Bilimsel sosyalistlerimiz, Aybar'a sosyalizme ihanet ediyor diyorlar?

Galiba sosyalizme ihanet eden onlar. Çünkü sosyalizmi ancak hürriyet şartları içinde ve kütlenin gönül rızasıyla kurulabilecek bir sistem olduğu seneler senesi yapılan tecrübelerle anlaşılmış; başka yolların sosyalizme en büyük darbe olduğu meydana çıkmış!.

Yok, eğer «Böyle sosyalizm kurulmaz, mutlaka Rusya'daki, Çin'deki gibi olacak» diyorlarsa bizimkiler, işte buna Türk milletinin aslâ rızası yoktur. Bunu kesin olarak bilmelidirler..

Ama açıklamasalar bile şunu düşünmektedirler:

«Fransa'da, İngiltere'de ve başka Batı memleketlerinde işçi sınıfı, çalışan nüfusun yarısından fazlasını teşkil ettiği halde hürriyetçi yollarla sosyalizm kurulamıyorsa bizde hiç olmaz demek. Dâvâmızdan vaz mı geçelim? Biz bugünkü rejimi işleyemez hale sokarak, bir bunalım halinden yararlanarak hemen sosyalizmi kurabiliriz. Gidebileceğimiz yol ancak budur.»

Buna vereceğimiz cevap yoktur. Ellerinden geleni yapmakta serbesttirler. Ama galiba Aybar ve arkadaşları Türkiye İşçi Partisini bu gibilerin gizli emellerine vasıta yapmak istememiş; asıl kavga da buradan çıkmış!.

Bu olayın çıkması, geçen sayımızdaki yorum yazımızda da belirttiğimiz gibi, politik ve sosyal hayatımız bakımından çok hayırlı olmuştur. Bu da ancak bugünkü İktidarın bağlandığı geniş hürriyet anlayışının mutlu bir sonucudur. Eğer şudur budur diye sosyalist hareketler ve partiler baskı altında bulundurulsaydı, bilimsel sosyalistlerle hürriyetçi Sosyalistler bir çatı altında birbirleriyle sarmaşdolaş birleşmiş ve İşçi Partisi de Komünizmin yuvası olmak durumuna sürüklenmiş olurdu.

Gerçi bizdeki İşçi Partisi, İngiltere'deki İşçi Partisinden ve hattâ Fransa'daki Komünist Partisinden daha çok solda ama; ziyanı yok, mademki hürriyetçi yolu seçmiştir; istediğinin hiçbir değeri yoktur; millet ne kadarını verirse o kadarı olacak değil mi? Hodri meydan!. Ayaklandırmalara ,demagojilere gitmeden varsın milleti iknaya çalışsın... Demokrasi dediğimiz bu değil mi zaten?..

Milli Birlik Grubu Memleketin sahibi mi?

Memlekete sahip çıkmak her vatandaşın hakkı ve ödevidir. Kimse «Benim üzerime ne vazife» diye memleket işlerinden elini eteğini çekmemelidir. Fakat bir grup, bir zümre, bir şahıs bu sahipliği tekeline almak isterse o zaman buna karşı çıkmak da her vatandaşın vazifesi olmalıdır.

Padişahlık devrinde memleket padişahındı. Mal da can da onundu. Padişahlığı kaldırdık; bu geri devri de kapadık. Fakat Cumhuriyetten sonra «Bu memleketi kime bırakırız?» diyen yeni sahipler çıktı. Şimdi sahiplik rolünü Millî Birlik Grubunun yaptığını görüyoruz. Senatoda tabii üye olarak bulunan Millî Birlik Grubunun sayın üyeleri, sık sık yayınladıkları bildiriler ve verdikleri demeçlerle sahiplik vazifesini yerine getirmektedirler. En son olarak Adalet Partisinin IV. Büyük kongresi dolayısiyle bir bildiri yayınlamışlar, ve AP nin «İkinci husumet andı»nı ilân ederek karşı ihtilâl kampanyasını açtığını öne sürmüşlerdir.

Millî Birlik Grubunun, grup başkanı Fahri Özdilek imzasiyle yayınladığı Bildirisi şöyledir:

«Dünyanın bugünkü karışık genel durumu karşısında Türk ulusunun millî birlik ve beraberliğe ve huzura en çok muhtaç olduğu bir dönemde, toplanan Adalet Partisinin dördüncü kongresi, İkinci husumet andını ilân ederek karşı ihtilâl kampanyasını resmen açmıştır.

«Kongrede, partiyi yöneten ve meşru düzeni tahrip edecek nitelikteki kararları aldıran gerçek gücün, gayrimeşru bir kuvvet olduğunun meydana çıkması, Türkiye'nin siyasî hayatında tekrar çok ciddî bir safhaya gelindiğini göstermektedir.

«Lâikliğe, Atatürk'e, 27 Mayıs'a karşı olmanın, iktidar süresini uzatmak için en kazançlı bir araç olarak kullanıldığı kanaatı kesinlikle belirtilmiştir.

«Anayasada 27 Mayıs anlamını ve devlet düzenimizin dayandığı temel felsefeyi belirten Başlangıç kısmını, Anayasadan çıkarmak için kongrenin aldığı karar, gerçekte, kendilerinin muşruluk temelini yoketme kararıdır.

«Biri açıktan, öbürü perde arkasından iki baş ve iki karargâh tarafından yöneltilen Adalet Partisinin, kongrede aldığı rejimi yıkıcı kararları, devlet gücünü de kullanarak uygulamak istemesi karşısında, Cumhuriyeti ve Anayasayı korumakla sorumlu olan kişi ve kurumların durumu ciddiyetle eğilmeleri zorunludur.

«Aynı sorumlulukla yükümlü bulunan hükûmetin, kongredeki bu kararlar karşısındaki tutumu, hiç bir karşı davranışta bulunmaması ve hatta bazı Bakanların kararlara dayanak olan önergeleri imzalamaları siyasî tarihimiz yönünden ibret verici ve aynı zamanda ağır sorumluluğu gerektiren bir davranıştır.

«Geniş özgürlük haklarını kısarak ve sosyal devlet kavramını kaldırarak kendi felsefesine uygun bir rejim kurmak isteyen Adalet Partisinin bu tutumu Anayasaya Evet diyenleri göreve çağırmaktadır.»

ÜZÜNTÜ DOĞURAN BİR ZİHNİYET

Millî Birlik Grubunun bu Bildirisi 27 Mayıs ihtilâliyle teminât altına konmuş olan hürriyet ve demokrasi rejimini kuranların, taşıdıkları zihniyet bakımından bu rejime uygun bir düşünce ve muhakeme zincirinden kendilerini koparmış olduklarını gösteren bel-

ge olarak dikkate değer. İhtilâlle elde ettikleri memleket sahipliği fonksiyonunu yaparlarken, hiç olmazsa, sözleri ve davranışlariyle 27 Mayısa verdikleri manaya karşı olmamaya dikkat etmeleri gerekirdi.

AP kongresinden « ikinci husumet andının ilânı, ihtilâl kampanyasının açılması» gibi korkutucu deyimler kullanılarak söz edilmesinin nedeni, eski Demokrat partililere siyasî haklarının geri verilmesi için Anayasada gerekli değişiklik yapılmasını isteyen önerge olmuştur. Eğer önümüzdeki seçimlerde AP Anayasayı değiştirecek çoğunluğa malik olursa, ya da başka partilerin katılmasiyle böyle bir çoğunluğu elde ederde, usulüne uygun olarak ve tamamen meşru yolda Anayasadaki bu hükmü değiştirirse neden **«Meşru düzeni tahrip etmiş, gayrîmeşru bir kuvvet olduğunu meydana çıkarmış»** olur? Bunlar yapılırsa **«Türkiye'nin siyasî hayatında tekrar çok ciddî bir safhaya gelinir»** demekle, Anayasaya sımsıkı bağlı ve demokratik hak ve hürriyetlere sadık kalarak yapılacak hareketler — Eğer 27 Mayıs ihtilâliyle memlekete sahip çıkmış olanlar tarafından istenmiyorsa — tekrar ihtilâl çıkacağı açıklanmaktır.

27 Myası ihtilâliyle kurulan rejimin sık sık «Bizi dinlemezseniz biz yine ihtilâl yapar, kurduğumuz rejimi değiştiririz» tehdidiyle tehlike altına sokulmasına — Eğer demokrasi laf olsun diye ortaya atılmamışsa — müsade edilmemek gerekir.

Millî Birlik Grubu yayınladığı bu son Bildiriyle gerçekten bir «Husumet andı» ilân etmiş ve yeni bir ihtilâl kampanyası açmıştır. İhtilâlin mahkûm ettiği kimseleri millet af ederse ihtilâlciler, «Hayır olmaz» diye millete karşı baş mı kaldıracaklar? Milletin böyle bir kararını rejimi yıkmak diye anlayan zihniyet, şüphesiz korkunç olmak gerekir. 27 Mayıs ihtilâlcileri, iktidarı bırakmama ve iktidarda kalma gücüne sahip olsalardı, demek milletçe hayli karanlık ve tehlikeli günler geçirecekmişiz.. Geçmiş olsun hepimize!.

Türkiye'de Halk Sektörü Kuruluyor

Yazan: **Raif BALCI**

TÜRK ekonomisi son yıllarda büyük bir aşama içersine girmiştir. Yıllardanberi Devlet Sektörünün yaptığı yatırımların memleket ihtiyacını karşılayamayışı, öte yandan ülkemizdeki özel sektörün kapital bakımından çok güçsüz oluşu ve pek az sayıda müteşebbis bulunması sebebiyle özel sektör yatırımlarının da kifayetsizliği, yani ülkedeki karma ekonomi politikasında öngörülen hedeflere ulaşılmaması, Türkiye ekonomisinin dar bir boğaza sokmuştu. Ülkede hükûmet edenler, çare olarak yabancı sermayenin Türkiye'de yatırımlar yapmasını düşündüler. Çıkarılan bir yabancı sermaye kanunu ile zengin milletlerin kapitallerine kapılar açıldı. Fakat yabancılar Türkiye'de ümit edilen ölçüde yatırım yapmadıkları gibi kurdukları tesislerde elde ettikleri mamûllerini dahilî pazarda muazzam kârlarla satarak kısa zamanda yatırdıklarını amorti ederek dışarıya, yeni kendi ülkelerine muazzam döviz transferleri yaptılar. Böylece getirdiklerinden fazla götürdüler. Yıllar geçtikçe yabancı sermayenin de ekonomiyi girdiği dar boğazdan kurtaramayacağı anlaşıldı. İşte bu nedenler dolayısiyle iktisatçıların yıllarca önce düşündükleri ,fakat tatbikatına girmekte çok geç kalınan faaliyetler doğdu.

Memleketimizde hemen her sınıfta (köylü, çiftçi, esnaf, subay, öğrenci, öğretmen v.s.) âtıl halde duran küçük tasarruflar vardı. Şimdiye kadar bunlar ya kendilerine zengin ikramiyeler vadeden bankalara yatırılıyor, veya ziynet eşyasına bağlanıyordu.

Bu küçük kapitallerin kanalize edilerek birleştirilmesi ve bazı anonim şirketlerde temerküz ettirilmesine çalışıldı. Önce mensuplarına bir nevi mecburi tasarrufta bulunma niteliği taşıyan (maaşlarından bir miktar kesilmesi) usulü denendi. Ordu mensupları bunu başardılar, biri-

ken sermaye ile kurdukları OR-KO «Ordu Koperatifi» adını taşıyan ortaklıkla bugün Devlet Plânlama Teşkilâtının öngördüğü muazzam yatırımları gerçekleştirmektedirler. Diğer taraftan OR-KO tesis ettiği mağazalarda ve ordu pazarlarında üyelerine çok ucuza her türlü eşya satarak faydalı olmaktadır.

Memleketimiz fakir olduğu için sermaye birikimi az olmaktaydı. Halkta daha ziyade küçük miktarda kapital vardı. Zengince ailelerin kurdukları aile şirketleri ise çok cılızdı. Büyük sanayi yatırımlarını yapamıyorlardı. İşte ordu mensuplarının OR-KO denemesi başarıya ulaşınca sivil aydınlar da harekete geçti. Binlerce ortağı bulunan ve ilâç sanayiinde imalâtta bulunan D.E.V.A. kuruldu. Adı geçen şirket kısa zamanda gelişerek faaliyetini başka sahalara da kaydırdı. Onu dışardaki işçilerimizin biriktirdikleri dövizle meydana getirdikleri defter, kâğıt ve kaplama kâğıdı imalâtı yapan TÜRKSAN A.Ş. takip etti. Akabinde yine işçilerin başka bir grubu sentetik çuval imâl edecek olan İŞBİR A.Ş.'ni faaliyete geçirdiler.

Dr. Suphi BAYKAM
(HASTAŞ Umum Müdürü)

Bütün bu denemelerin müsbet sonuçlar vermesi, milletvekili olan Dr. Suphi Baykam ve arkadaşlarını harekete geçirmiş ve halkla açık bir anonim şirket kurmaya yöneltmiştir. Müteşebbisler 1967 yılının eylül ayında 700 kadar ortakla ve 10 milyon lira sermaye ile HASTAŞ A.Ş.'ni kurdular. Birinci plânda sağlık ve öğretim kurumları tesis etmeyi kararlaştırdılar. Bu gaye ile Eskişehir'de bir eğitim sitesi inşa edip öğrenime açtılar. Kurucular 1968 yılında bir Umumî Heyet toplantısı yaparak şirket sermayesini artırmayı düşündüler. Böylece hem dev bir Holding kurmayı ve hem de memleket ekonomisinde ihtiyaç duyulan sahalara büyük yatırımlar yapmayı tasarladılar. Bir banka aracılığı ile 100 milyon liralık hisse senedi çıkardılar. Senetler belirli ellerde toplanmasın diye tavanını dar tuttular. Hisseler 40 bin kişi tarafından 19 günde adeta kapışılırcasına satın alındı. Senetleri alanlar daha ziyade dar gelirlli vatandaşlardı.

Sermaye büyüyünce yöneticiler faaliyet sahasını genişlettiler. Sağlık ve öğretim kurumları A. Ş. ne ilâveten reklâmcılık ve turizm sahasında çalışacak olan Güney Reklâm A.Ş. ile sanayide, tarımda, gıda endüstrisi alanlarında, mesken yapımında tesisler kuracak olan Pimtaş A.Ş. ve Kontaş A.Ş. de meydana getirildi .

HASTAŞ A.Ş., üyelerine diğer şirketlerden ayrı bazı yenilikler de getirmiştir. Örneğin ortaklarına kurduğu kurumlarda iş temin etmektedir. Öğrenime açtığı okullarda azalarının çocuklarına tenzilât yapmaktadır. Yine inşa edeceği hastanelerde ucuz tedavi ve turizm tesislerinde düşük tarife uygulayacaktır. Ayrıca HASTAŞ'ın kurucusu olanların teşebbüsüyle bir vakıf tesis edilmiştir. HASTAŞ Vakfı, maddî imkânsızlık içinde bulunan eğitim göremeyecek çocuklara burs temin edecektir. Vakfın şimdiden bir milyon lira senelik geliri bulunmaktadır.

HASTAŞ'ın çıkardığı senetlerin halk tarafından istekle satın alınması, toplumun bu tür şirketlere alâka duyacağını göstermektedir. HASTAŞ'ın dev bir şir-

ket halini almasından sonra kendisini yeni kurulacak halka dönük ve halkın malı olan şirketlerin takip edeceği sanılmaktadır.

Böylece memleketimizde Devlet sektöründen, özel sektörden, yabancı sermayeden sonra yeni bir hizmet teşekkülü kurulmuş olmaktadır. Adına halk sektörü denen bu sektörün ülke kalkınmasına önemli katkılarda bulunacağını, plân hedeflerinin gerçekleştirilmesini istediği pek çok yatırımlar yapacağını şimdiden söyleyebiliriz.

Yakışmaz Şeyler

Bizde de biri İstanbul'da öteki de Ankara'da olmak üzere iki kalp nakli ameliyatı yapıldı. Doktorlarımızın bilgi, tecrübe ve cesaretlerini takdir etmemek elden gelmez. İki hastanın da beş on saat yaşadıktan sonra ölmeleri üzüntü doğurmasına rağmen, yaptıkları bir başarıdır. Ancak İstanbul'da operasyonu yapan genç operatörümüzün, dünyada ilk defa kalp nakli ameliyatını yapan ve bir seneden fazladır yeni kalp taktığı hastası yaşayan Güney Amerikalı Doktor Bernard'ın metodunu değil, kendi metodunu uyguladığını öğünerek ilân etmesi hoşumuza gitmedi. Dünyaca tanınmış büyük şöhretleri bile geçme arzusu saygı değer birşeydir. Ancak bunun yolu önce bu şöhretlerin tıpatıp izinde yürümek, sonra geçmeye çalışmak olmalıdır. Bernard ameliyatı 6 saatte yapmış, «Bu iş bir buçuk saatte olabilirdi» diyen de bizim bu genç öperatörümüzdü. Mesleğine ve ilme bağlı olduğu kadar biraz da realist olsa ve hakkındaki öygüleri başkalarına bıraksa çok iyi olacak...

Ekonomimizi dar boğazdan kurtarabiliriz

EKONOMİMİZ dar bir boğazdadır. Bunu inkâr etmek imkânsızdır. Fakat bundan yararlanarak muhalefet politikasına hız vermek, kötümserliğe kapılmak doğru değildir, ve kanımızca, içinde bulunduğumuz ortam altında bu davranış, vatanseverlik duygulariyle bağdaşamaz.

Geçirdiğimiz yılın son günlerinde, özellikle 1969 bütçesinin Büyük millet meclisine sunulması üzerine, muhalefet grupları, ekonomik ve malî durumumuzu kamu oyuna olduğundan çok kötü ve karanlık gösterilme çabasına girişilmiştir. Meclise sunulan hükûmet bütçesinde I Milyar 200 milyon lira kadar bir açık vardır. Muhalefet bu açığın 3 hatta 4 milyar lira olduğu iddiasındadır. Hükûmet vergi kanunlarında yeni değişiklikler yapılmasını düşünmektedir. İslahat tedbirleri adiyle Meclise 38 maddelik ve 3 geçici maddelik bir kanun tasarısı sunulmuştur. Gelir vergisi, Gider vergisi, Harçlar kanunu ve İthal damga resminde değişiklikler olacaktır. Bunlardan mada vasıtala vergi ve resimlerde de bazı artışlar olacağı anlaşılmaktadır. Geçen yıl devlet gelirinin bazı kalemlerinde bütçe tahminlerine ulaşılamamıştır. Eşya fiatlarında bir sene içinde ortalama % 5 artış olmuş, enflasyonist yol bir az daha açılmış, paranın dış değeri bir mikdar daha azalmıştır. Öte yandan yatırımları teşvik için devlet gelirlerinden özel sektöre 700 milyon lira kadar kredi fonunun ayrılması, yatırım mallarından gümrük indirimi ve gümrüksüz ithalat yapılması, vergi iadesi, turist dövizlerine prim ödemesi gibi yollarla Hazine yükü ağırlaşmış ve gelir azalması olmuştur. İhracatın umulan seviyeyi bulamadığı görülmüş; ve ithalatın hayli daraltılmış olmasına rağmen, dövizsizlik yüzünden transferler geçikmiştir.

FAKAT bütün bunlar gelişmekte ve kalkınmakta olan bir ekonominin normal sancıları olduğu, ve durum olsa olsa daha etkili bazı tedbirler alın-

madığı için tenkit edilebileceği halde, sanki iktidarın beceriksizliği ve güçsüzlüğü yüzünden birdenbire patlak vermiş gibi gösterilmekte, yaylım ateş açılarak kamu oyu telaşa sürüklenmektedir. Muhalefet bu fırsattan politikaları bakımından yararlanmaktan başka birşey düşünmemektedirler. CHP. Genel Sekreteri zamlar dolayısiyle gazetecilere verdiği demeçte **«Halkı düşünmeyen hükûmetin halktan fedakârlık istemeye hakkı yoktur»** dediği gibi, Genel sekreter yardımcılığına yeni getirilmiş olan Prof. Besim Üstünel de üst üste basın toplantıları düzenleyerek, memleketin bir uçuruma doğru sürklendiğini iddia edebilmektedir. Üstünel son iki yıl içinde Türk ekonomisinde görülen gelişmelerin yetersizliği ve plân hedeflerine aykırılığı üzerinde durduktan sonra, 1968 malî yılının ilk 7 ayı içinde devlet bütçesinde gelirlerle giderler arasında I milyarın üstünde bir fark belirdiğini söylemiş, ve durum böyle olduğu halde bazı sektör yatırımlarını desteklemek için ayrılan fondan Hazinece 700 milyon lira kadar kredi ayırmış olmasını yermiştir.

Öte yandan Ege bölgesi Sanayi Odası da hazırladığı bir raporda, ihracatımızın gelişmeme nedenlerini açıklarken, ekonomimiizn her geçen gün bir az daha dar boğaza girdiğini, krizlerin 1969 yılında çığ gibi büyüyeceğini belirterek hükûmetten bu konularda güçlü tedbirler almasını s-temiştir.

OLUP bitenler ve durum herkesin gözü önünde, muhalefet çevrelerinin bu yıl yapılacak seçimler için giriştikleri propaganda hücumları ile meslek kuruluşlarının belirttikleri şikâyet de ortada iken, son üç sene içinde kalkınma hızımızın yüzde 7 yi aştığı ve ekonomimizin sıhhatli bir gelişme içinde olduğu gibi resmî ağızlardan işitilecek ümit verici haberlerin pek etkili olamayacağı şüphesizdir. Ekonomimiz bir dar boğazdadır, bunu inkâr etmek, deve kuşu olmaktır. Ancak dar boğaza yeni girmediğimizi ve bundan kurtulmanın mümkün olduğunu kabul etmemiz lâzımdır. 1969 bütçesinin müzakeresi dolayısiyle su üstüne çıkan, muhalefet ağzından şişirile şişirile tehlikeli duruma girmişiz gibi kamu oyuna aksettirilmeye çalışılan ve gerçekte senelerden beri tutulan yolun bir sonucu olan ekonomimizin geçtiği dar boğaz, bizi ürkütmemeli, telaşa düşürerek yolumuzda duraklamalara ve saymalara sebep olmamalıdır.

KURUMLAR VERGİSİ YÜKSELİRSE SERMAYE PİYASASI KURULAMAZ

Bütçe açığını kapamak için hükûmetçe vergiler üzerinde yapılması düşünülen zamlar arasında Kurumlar Vergisinin % 20 den % 40'a yükseltilmesi de varmış! Biz buna inanmak istemiyoruz. Kurumlar Vergisi, Anonim ve Limited şirketlerle devlet iktisadi teşekküllerinden ve diğer kurumlardan alınan vergidir. Sermaye piyasasının kurulmasını ve halkın tasarruflarını hisse senedi karşılığı olarak Anonim şirketlere yatırılmasını istiyoruz. Yüzde 40 Kurumlar Vergisi konunca, değil yeni şirketlerin kurulması, mevcutların bile hukukî bünyelerini değiştirmesi gerekecek. Zaten Kurumlar Vergisi gelir vergisini tamamlamaktadır. Yüzde 20 nisbet bile ağır sayılabilir. Hazinenin böyle bir zamdan yararlanacağını ummuyoruz.

Vergi tasarısı Parlâmentolarda görüşülürken sayın parlâmento üyelerimizi hükûmeti bu tekliften vazgeçirmeye razı etmelerini temenni ederiz.

EKONOMİMİZ ZATEN DAR BOĞAZA SAPULANMIŞTI, ŞİMDİ BURADAN KURTULMA ÜMİDİMİZ DOĞMUŞTUR.

TÜRK ekonomisi, en azından 30 - 35 yındanberi, hiç duraklamadan ve kurtulmadan bir dar boğaz geçmektedir. Son derece zaif ve küçsüz bir bünye içinde kalkınmaya girişmenin kaçınılamaz bir sonucu gibi karşılanabilecek olan bu durum, gerçekte önemli ölçüde bizim dar boğazdan kurtulma cesaretini ve meharetini gösterememiş olmamız neticesidir.

Uzunca seneler (1930 - 1950) kısılarak, büzülerek, kabuğumuza çekilerek dar boğazın baskısını duymamaya çalıştık. Bütçelerimizi daralttık; yapmamız gereken işlerden vazgeçtik; herşeye katlandık; fakat bir türlü ekonomimizi esenliğe kavuşturamadık. Mesela şimdi Türk parasının dış ödeme değeri resmî rayiçten yüzde 20 - 25 daha düşük ise, bu durum 1935 lerde, 1945 lerde de böyleydi. Eşya fiatları şimdi yıldan yıla yüzde 5 artıyorsa bu artış her zaman sürüp gitmiştir. Vergilere, tekel maddelerine, şuna buna zam ise her zaman eksik olmamıştır.

Türkiye, içinde bunaldığı dar boğazdan kurtulma cesaretini 1950 lerden sonra göstermeye başlamış; fakat üzülerek belirtelim ki, bunda da gereken maharete ulaşamamıştır. 1950-60 arası bizi idare edenler, gösterdikleri cesaret kadar meharete de sahip olsalardı, bu memleket bu süre içinde en azından yaptıklarının iki mislini yapabilir; uğradığı sıkıntıların yarısından olsun kurtulabilirdi.

1960 ihtilâlinden sonra dört yıl kadar, şüphesiz ihtilâlin yarattığı hava ve seçimlerin zorunlu kıldığı koalisyon ortamı dolayısiyle de, tekrar dar boğazda büzülme ve duraklama dönemi yaşanmıştır. Bu durumdan 1965 seçimleri ve iktidarın cesaretle adım atma kararında olan bir siyasî partinin tekeline geçmesi sayesinde kurtulduk.

ACABA bu ikinci kuruluş dönemimizde iktidar, gösterdiği cesaret kadar meharete de malik olacak mı? Bizce problemin tek çözüm yolu buradadır. Ekonomimizin dar boğazdan kurtulmasını isteyenler, önlerimize serilmiş güçlükler karşısında ya apışıp kalmak ve eskisi gibi büzülmeye ve mukavemet etmeye çalışmak, ya da bu fırsatlardan yararlanarak politika hücumlarını girişmek yerine, bu yolu bulmaya ve göstermeye çalışmalıdırlar.

Şüphesiz bugün hemen çözüm bekleyen birçok davâlarımız vardır. Meselâ, paramızın bugünkü devekuşu durumu mutlaka değişmelidir. Ortak pazara girmişiz; dünya ile birlikte yürümek istiyoruz; hepsinden şu para tutumumuz dolayısiyle kendimizi ayırmış, sonra da şu dövizi bu dövizi diye farklı kurlar tesbit ederek, sözde devalüasyona gitmemek için şarkvari tertipler yaratıp durmaktayız. Bu iş artık bir sona ermelidir. İstanbul Ticaret odası «Devalüasyon yapmayalım» diyebilir. Belki de doğrudur, belki de bu Odada ithalâtçılar ağır bastıkları için kanaatları böyle belirmiştir. Fakat hükûmet devalüasyon yapmadan paramızın piyasa değeriyle resmî değerini birleştiremediği süre, bu teklif dayanıksız ve açıkta kalır.

Bizim hemen çözüm bekleyen meselemiz yalnız para değildir. Meselâ, işsizlik ve çalışmama dâvamız var; meselâ, memleketin hiç dışardan buğday ve gıda maddesi getirmeye muhtaç olmadan kendi istihsaliyle yetinecek duruma gelmesi dâvası var; daha birçokları da var. Fakat asıl meselemiz, cesaretli olduğu kadar maharetli bir kalkınmanın yolunu bulmaktır. Bugünkü gidişten ve ·ıtumdan memnun olan, bu yolda devam etmekten başka bir şey düşünmiyen halimiz mutlaka değişmelidir. Rejimin korunması dâvasını bugünü değiştirmeden sürdürüp gitmek mânâsına almamalıyız. Çok şeyimiz değişmelidir. Yepyeni bir binayı çok eski ve köhne malzemelerle üstün körü yapmaktan, yamalarla bir bütün meydana getirmeye çalışmaktan vazgeçmeliyiz. Bu konuda milletçe bağlandığımız, bütün partiler ve kurullarca ortaklaşa kabul edilmiş birtakım prensiplerimiz, asgarî müştereklerimiz olmalıdır. Devlet teşkilâtında, yasama ve karar organlarında, plânlamada, plânları uygulamada, devletçilikte, karma ekonomide, para ve vergi işlerinde, kısası herşeyde reforma, yeniliğe ihtiyaç vardır.

Ekonomide dar boğaza yeni girmedik. Biz seneler senesi bu boğazda tıkanmış kalmıştık. Her zamandan fazla şimdi bu boğazdan kurtulma imkânına sahibiz, ve ümitliyiz.

Özel Sektörün Sorumluluğu

Yazan : **Ahmet Hamdi BAŞAR**

Doktrini özel sektöre dönük bir siyasî parti lideriyle konuşuyorduk. Dert yandı:

— **«Özel sektörün kalbur üstü olanları, milyonerlerimiz, ünlü iş adamlarımız, Memleket davâlariyle ilgisiz kalıyorlar. Onlar çıkarlarından başka bir şey düşünmüyorlar. Doğu İllerindeki vatandaşlar, fakirliğin, sefaletin, haksızlığın, ızdırabı içinde şu bizim özel sektör kodamanlarımızdan çok daha fazla, çok daha içten bu davâlarla ilgileniyorlar. Bir gezimizde siz de bulunsanız da gözünüzle görseniz.. Bize neler sormuyorlar, bizden neler istemiyorlar? Toplantılarımıza takım takım gelirler; söylediklerimizi can kulağıyle dinlerler, ve bizleri de sorulariyle terletirler. İstanbul'da, İzmir'de ve diğer büyük şehirlerimizde milyonerlerimizin, iş adamlarımızın, kısacası (komprador - aracı) diye soldan sağdan üzerlerine saldırılanların hiç bu işlerle uğraştıkları yok. Özel Sektörün bu durumu savunduğumuz davâda en zayıf tarafımız.. Siz buna ne dersiniz?.»**

Politikacı arkadaşımla yaptığımız konuşmayı okuyucularıma da aktarmak istiyorum.

Önce Özel Sektör nedir? Bunu deyimlemek gerekir.

Geniş anlamiyle Özel Sektör, Türkiye'de çalışan nüfusun en azından yüzde 70 - 80'ini kapsar. Ama biz bu deyimi bu sektörün ileri bir tabakasını teşkil eden burjuva sınıfı için kullanıyoruz. Burjuva, modern demokratik toplumlarda ekonomiyi ve politikayı yürütücü egemen sınıftır. Bundan önceki iki asırda yalnız çıkarı için çalışmış; içinde bulunduğumuz asırda ise, tarihî zorunluklarla, toplum çıkarları için çalışma sorumluluğu da omuzlarına yüklenmiştir. Burjuva bu yeni görevinde, diğer sosyal sınıflarla (işçi, köylü, serbest meslek sahibi aydın, küçük burjuva) başarılı ortaklıklar kurmuş ve yüklendiği sorumluluğu paylaşarak demokratik özgürlük rejiminin mukadder sanılan çöküşünü önlemiştir.

Burjuva, modern demokratik toplumlarda kendi kendini yetiştirmiş; milyonların arasından normal bir seleksiyonla ortaya çıkmış insanlardır. Vakıa onlar birçok fırsatlardan yararlanmışlar; devletleri ve halkları sömürmüşler; birçok haksızlıklar yapmışlar ve öyle siv-

rilmişlerdir. Fakat bütün bu yollar herkes için açıktı. İzmir'in Türkler tarafından işgaliyle canlarını kurtarırcasına kaçıp giden rumlar arasında bir fakir çocuk (Onasis), bugün dünyanın sayılı milyarderleri arasındadır. Amerika'da, Avrupa'da, bir çırpıda sayılacak kadar az milyarderlerin çoğu da böyle fakir fukara çocuklarıydı. Bizim memleketimizde de bugün özel sektörün başlıca simaları, bundan yirmi otuz sene evvel ya bir bakkal, ya da küçük bir maaşla çalışan bir memurdu. Kayseri'den hammallık için Adana'ya giderek Türkiye'nin en zengin iş adamı olmak fırsatı yalnız Ömer Ağanın önüne serilmiş değildi. Fakat hayatlarını zehir edercesine geceli gündüzlü çalışan, büyük risklere göğüs geren, sonunda başarıya ulaşan birkaç bin kişinin yanı sıra bu yolda düşüp kalan yüz binlerce insan vardır. Bir mücadele ki, kazanmak bir bakıma Spor - Toto'da 13 tutturmaya benzer. Kazanan birkaç bin kişi yanında kaybeden yüzbinler vardır.

Demek istediğimiz, özel sektör, ya da burjuvazi yüzbinlerin arasında bir seleksiyonla şivrilmiş, kendi kendini yetiştirmiş insanlardır. Yalnız ekonomide değil, toplum idaresinde de en becerikli, en ehliyetli yürütücü sınıftır.

Burjuvazinin toplumlarda politik ağırlığını duyurması, tarihî gelişime uygun son derece normal bir sonuçtur. Bunun yerine toplum idareleri memurlar (kapıkulu) ya da işçiler (proleterya) sınıfları elinde olursa, sosyal evrim durur ve karanlık devirler yaşanır. Böyle yerlerde demokrasi olmaz; mutlaka diktatörlük lâzımdır. Çünkü demokrasiyle yönetimin yollarını ve usullerini seleksiyonla meydana gelmiş bu insanlar daha iyi bilir. Burjuva yönetiminde bir işletme ile kapıkulu, ya da proleterya elindeki bir işletme arasındaki mukayese edilemiyecek kadar büyük nitelik farkı, devlet idaresinde de aynen mevcuttur.

Batı modeli sosyalizmde bu sınıfın tasfiye edilmemesi, ekonominin idaresi yine bu sınıfın elinde kalması nedenlerini, ortodoks markistler ve solcular anlayamıyorlar, ya da kendi sınıflarına özgü çıkarlar bakımından anlamak istemiyorlar. Ekonomisi liberal esaslara, piyasaya göre işleyen, özgürlük prensipleri içinde yaşayan ileri kapitalist memleketlerde yavaş yavaş sosyalizme bir dönüş olmakta ve bu dönüşü yukarıda da belirttiğimiz gibi burjuva, diğer sosyal sınıfların yardımı ve iş birliğini de sağlayarak, hazırlamaktadır. Burjuva sosyalizm akımını önlemeğe girişecek ve tarihe karşı çıkacak kadar aptal değildir. Zaten her memlekette sosyalizmin kurulup yaşayabileceği ümidi de, böyle bir sınıfın varlığından doğmaktadır. Yönetimi kapıkulu - memur, ya da burjuva yetişmemiş memleketlerde proleterya sınıfları elinde olan hiçbir memlekette sosyalizm kurulamaz; şeklen kurulmuş gözükse bile hiç bir zaman demokratik rejim içinde kendi kendine yaşayacak bir rejim haline gelemez.

Politikacı dostuma önce bunları söyledim. Vardığım sonuç şu idi:

Eğer memlekette dar anlamda özel sektör, ya da başka bir deyim-

le burjuva, memleket yönetimi sorumluluğundan habersizse, dâvâlara karşı ilgisiz duruyor ve milyonlarının arkasında top geçmez kalelere sığındığını sanıyorsa, o memlekette hem demokrasi, hem de özel sektör rejimi tehlike altındadır.

Demokrasi olmaz; çünkü bu rejimin olması ve yaşaması için gerekli başlıca şart yok demektir. Geminin yürümesi için makinenin harekete geçmesi, makinenin harekete geçmesi için de istimin gelmesi lâzımdır. Gemi var, makine var, istim yoksa hareket olmaz. Demokrasi, Derebeylik ve Kapıkulu devletçiliği devirlerinden sonra burjuva sınıfının sayesinde kurulmuş bir rejimdir. Bu sınıf derebeyliği yıktıktan sonra kapitalizm ile kendi çıkarı için çalıştı; şimdi kapitalizmin yıkılacağını anladığı için sosyalizmi kurmaya çalışmaktadır. Bu yeni kuruluşta burjuva kendi çıkarlarından çok fedakârlık etmeye mecburdur. Eskiden yüz kazanırken şimdi yirmi kazanmaya razı olmuştur. Kazancını toplum lehine daha da daraltmaya hazırdır. Yeter ki kökünden tasfiye edilmesin. Burjuvanın kökünden tasfiye edilerek yokedilmesi, işçilerin de asla işine gelmez. İşçi sınıfı arasında burjuva gibi ileri bir tabakanın seleksiyonla ortaya çıkması çok güçtür. Yetişmesi ve güçlükler içinde geçen iş hayatı buna manidir. Kurulan işçi örgütleri egemen sınıfa karşı başarılı ekonomik ve politik mücadele yapabilirler; ama bunlar hürriyet koşulları içinde bireyci (ferdiyetçi) mücadele niteliğinde kuruluşlar değildirler. Bu yolla en iyi yönetici, en başarılı devlet adamı yetişemez. Nitekim siyasî partilerin de böyle bir fonksiyonu olamadığı görülmektedir.

İleri kapitalist memleketlerin burjuva, sınıf şuurunu yenerek toplum şuuruna ulaşma yönündedir. Kendisinin ve toplumun kurtuluşunun ancak böyle bir şuura ulaşma sayesinde olacağını anlamıştır.

Ama henüz burjuvası olmayan, ya da bu nitelikte bulunmayan geri memleketlerde? Politikacı dostumla dertleşmeye şöyle devam ettim:

Özel sektör adamlarımızın güçleri arttıkça, memleket işlerine ilgisizlikleri artıyor. Öyle milyonerlerimiz var ki, yedi yıldanberi, özel sektöre dayanan demokratik ve sosyal bir kalkınmanın savunucusu olan şu dergiden onlara bir satır olsun okutamadık. Sizin de partiniz için bunlardan ne ilgi ne de yardım görmediğinize eminim. Kanun zoru olmasa Ticaret Odalariyle, Sanayi Odalariyle, kendi meslekî örgütleriyle bile ilgileri olmıyacak. Onların bu örgütlerle ilgilenmeleri varsa mutlaka çıkarları yüzündendir. Ticaret Odası seçimlerinde dikkatimi çekmişti. Bir Meslek Grubunda kayıtlı üyelerden yüzde 85'i seçimlere katılmıştı. Bu beni hayli sevindirmişti. Demek, tüccarımız Odalarına bağlı. Fakat aynı seçimlerde bir başka Meslek Grubunda seçimlere katılma oranının ancak yüzde 5 olduğunu görünce hayretler içinde kaldım ve işin üzerinde durarak nedenini anladım. Şundanmış: Birinci Meslek Grubuna üye seçilenlerin menfaatı varmış; çünkü kendilerine kotadan tahsis dağıtırmış. İkincisinde böyle birşey olmadığın-

dan seçime katılmaya lüzum görmemişler.

Siyasî parti lideri dostumla dertleşirken ona söylediklerimin hepsini burada anlatmaya yerim müsait değil.. 1923'de İstanbul'da Millî Türk Ticaret Birliğini kurduğumuz zamandan bu yana (1) 46 sene geçti. Bu uzun süre içinde, Türkiye'de millî burjuvazinin teşekkülü ve bu sınıfın memleket yönetimi sorumluluğu şuuruna ulaşması için benim de fikir ve aksiyon alanlarında naçiz çabalarım ve mücadelelerim oldu. Sonra bu yarım yüzyıla yakın sürede Türkiye'de böyle bir sınıfın kurulmasını ve güçlenmesini sağlayan birçok olaylar geçti. Fakat vardığımız merhale henüz ümit verici, doyurucu nitelikte olmaktan çok uzaktır.

Kolay milyoner olabiliyoruz ama, bir türlü Batılı adam olamıyoruz. Bunu söylerken, çorak bozkırda yetişmiş canlı kır çiçekleri kadar nadir olarak bu sınıfın içinde ve o öncüleri arasında mükemmel adam olanlar, toplumdaki fonksiyonlarını gereği gibi kavrayanlar da vardır. Onlara sözümüz yok; ellerinden geldiği kadar arkadaşlarını, meslektaşlarını uyarmaya, uyandırmaya çalışıyorlar. Kendilerine teşekkür borçluyuz. Fakat onların da bizim gibi dertli olduklarına eminiz. Bu gidiş böyle devam ederse, memleketin yarını cidden tehlikeye girer. Kapıkulu ile proleterya arasında demokratik toplumların temel yapısı olan burjuva, yani özel sektör vazifesini kavramaz ve yapmazsa bu memleketin günün birinde, Allah saklasın, komünizme kayması mümkündür. Orta sınıfı kuvvetli ve şuurlu olmayan her geri memleket bu tehlike ile karşı karşıyadır. Onun için komünizmin ileri memleketlerde değil, geri memleketlerde uygulanabilecek bir rejim olduğu kabul edilmiştir. Ancak böyle memleketlerde adı komünizmdir, ama kurulan rejim tam kavramına uygun faşizmdir ve sosyal evrimi durduran ve toplumu Ortaçağa doğru iten gerici bir kuvvettir.

Liderle yaptığımız konuşmanın sonunda Türkiye'de özel sektörün neden bu halde olduğu sorusunu yalnız ikimiz arasında değil, genişçe bir kadronun katılacağı bir açık oturumda cevaplandırmaya çalışmayı uygun bulduk.

Sayın okuyucularımızın da, programımıza göre ancak iki ay sonra yapabileceğimiz bu toplantıya kadar konuyu düşünmelerini ve nedenler üzerindeki görüşlerini bu toplantımızda tartışmamıza fırsat vermelerini rica ederiz.

---

(1) Millî mücadele şuurunun doğurduğu bu örgüt hakkında bilgi almak isteyenlere şu değerli kitabı tavsiye edebilirim: **"Türkiye İktisat Kongresi — 1923, İzmir : Doç. Dr. Gündüz Ökçün. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınlarından".**

Ortak Pazar Korkusu!

Ortak Pazar korkusundan kurtulmalıyız. Ne olacaksa olsun, mutlaka Ortak Pazar'a girmeli ve buna kendimizi zorlamalıyız. Ortak Pazar'a girmemizi istemiyenler, ya Batı dünyasına katılmamızı önlemeye çalışan Solcular, ya da bugünkü yaşayışımızdan tedirgin olmama uyuşukluğundan bir türlü kurtulamayan kişilerdir.

GEÇİŞ dönemine yaklaştıkça Ortak Pazar iş adamlarımızı, sanayicilerimizi daha da korkutmaya başladı. 1 Aralık 1969'da bu ortaklığın geçiş dönemine gireceğiz; gümrüklerimizi hafifletmeye, sanayiimizi gölgesinde barındırdığımız himaye duvarlarını yıkmaya, kotaları ve ithalât tahditlerini kaldırmaya koyulacağız. Gerçi bunları girer girmez hemen yapacak değiliz. Bu iş yavaş yavaş olacak. Bize 12 yıllık bir süre tanınmış; belki bu süreyi daha 10 yıl uzatmak da mümkün. Ama ne olsa, dünyadan kendimizi artık uzak tutup, kabuğumuz içinde kendi dar ve fakir pazarımızı alabildiğine sömürme sona erecek. Duvarlar yıkılmış olacak ve rekabet kurallarının egemen olduğu bir ortamda yaşamaya alışacağız.

1 Aralık 1968'de Altılar toplandılar, bizim durumumuzu incelediler; Ortak Pazara fiilî adımımızı atmamızın başlangıcı sayılacak olan geçiş dönemine girmeye ekonomimizin ve bünyemizin dayanıklı hale gelip gelmediği konusunda bir karara varmak üzereler. Beş Yıllık hazırlık döneminde Ortaklık, bize tek taraflı olarak yardım etti; tütün, fındık incir gibi başlıca ihraç mallarımız için kolaylıklar tanıdı; aralarında kurdukları Konsorsyum yoliyle ve Avrupa Kalkınma Bankasının sağladığı kredilerle bize kalkınmamız için önemli yardımlarda bulundu. Bütün bunlar bizim Ortak Pazar üyesi olabilmemiz, hazırlanmamız içindi. Bu devreden hepimiz memnunduk; korkumuz yoktu. Fakat bu süre bitmek üzere. Şimdi bizim de Ortaklık içinde mükellefiyetlerimiz başlayacak. Hazırlığımız bitti mi acaba? Girebilecek miyiz Ortaklığa? İşte telâşımız bundan.

BİZİMKİLER ENDİŞELİ

Geçen ekim ayının son günlerinde Avrupa Toplulukları Komisyonu Sanayi İşleri Genel Müdürü Robert Toulemon İstanbul Sanayi Odasında, İktisadî Kalkınma Vakfının düzenlediği konferansını verirken, bizim iş adamlarımız ve profesörlerimiz endişelerini dile getirdiler. Robert Kolej profesörlerinden biri şöyle konuştu:

— **«Geçen beş sene içinde ne değişti ki? Ankara Anlaşmasını imzaladığımız ve Ortak Pazara üye adayı olarak girdiğimiz tarihteki durumumuzdan şimdi daha mı iyiyiz sanki? Keşke bu kadar zaman beklemeden hemen girseydik.. Çünkü bugün ekonomimiz dünden, beş sene önceden daha dayanıksız, daha fena..»**

Konferansta bulunan bir dinleyici konferansçıya dert yandı:

— **«Ortak Pazar üye devletleri, Konsorsyum ve Avrupa Yatırım Bankası bize gereği kadar yardım etmediler; bizi hazırlayıp kuvvetlendirmediler.»**

Bir iktisat doktoru, Ortak Pazara üye olan memleketlerle aramızdaki ekonomik uçurumun beş yıl içinde daha da derinleştiğine değinerek, serbest pazara açılırsak, halimizin ne olacağını endişeyle sordu. Bir başka dinleyici de bize İtalya'nın değil, İspanya'nın örnek olabileceğini, bu memleketin Ortak Pazara girmeyişi her halde bünyesinin böyle bir katılışa uygun düşmemesinden ileri geldiğini söyledi. Nihayet aydın bir sanayicimiz de, bizde kurulan modern sanayiin bile rekabet karşısında dayanacak durumda olmadığına göre, ilk tarife indirimlerinin endüstri dallarının yaptığı malları kapsamasının doğuracağı sakıncalardan söz etti.

ONLAR İYİMSER

Avrupa Toplulukları Komisyonu Sanayi İşleri Genel Müdürünün konferansı bir hayli ilginçti. Konferansçı iyimserdi; bizi okşayıcı ve teşvik edici sözler söylemişti. Bununla beraber, dost ağziyle, gerçekleri yansıtan tenkitler de yapmaktaydı. Ortaklığa girmek, Türkiye için batılaşmada atacağı yeni, fakat son derece lüzumlu bir adımdı. Himaye duvarları arkasında, modern dünyanın teknik, ekonomik ve idarî yenilik ve ilerlemelerinden kendini korumuş, yüksek maliyetli ve fena kalitede istihsal yapan bir sanayileşmeden yana olmakta devam etmemiz, Atatürk'ün ideali olan batılaşmaya karşı direnme demekti. Türkiye, Batı ölçüsünde sanayileşmeye uygun tabiî ve beşerî şartlara sahipti. Ama, bunları harekete geçirmeye ve kendini güçlendirmeye çalışaşacak yerde, dıştan yardım beklemekte, elinden tutulmasını istemekte; kurduğu sanayii de koruma kaygısiyle batılaşma yolunu tıkamaktaydı. Şunları söylüyordu:

— **«Türkiye'nin sınaî kalkınmasında işgücü, en müsait bir faktör olarak mütalâa edilebilir. Memleketiniz büyük bir işgücü kaynağına sahiptir; hem de en iyi kaliteden. Türk işçilerinin, topluluk endüstri çevrelerince en fazla talep edilenler arasında bulunmaları bu hususu ispat etmektedir. Türk işçilerinin işlerine candan bağlılıkları ve iş yerlerine intibak kabiliyetleri övülmektedir. Şüphesiz, bugün için birçok Türk işçisinin hayatlarını dış memleketlerde kazanmak mecburiyetinde kalmış olmaları esef edilecek bir husustur; fakat bundan Türkiye'de sanayileşme şartlarının gelişmesi bakımından faydalar sağlanacağı da muhakkaktır. Bu işçiler dış memleketlerde kaldıkları süre zarfında, bazı temel ve hattâ ileri seviyedeki yetiştirilme şartlarından faydalanmaktadırlar. Bu eğitim, Türkiye'de kurulacak sanayiler için yararlı olacaktır. Zira, Akdeniz bölgesinden topluluk memleketlerine gelen işçilerin bir müddet şartları yüzünden kendi memleketlerinde iş bulma imkânı hasıl olur olmaz yurtlarına dönme temayülü gösterdikleri tesbit edilmiştir. Türkiye ile topluluk arasındaki ekonomik bağların kuvvetlenmesi sonucu olarak, sanayileşmiş Batı Avrupa memleketlerile Türkiye arasındaki Türk işçi hareketlerinin artacağı tahmin edilebilir. Keza, Türkiye'nin sanayileşmesi için gerekli işçilerin yetiştirilmesi yolunda Topluluk memleketlerinin daha sistemli gayretler harcamaları da düşünülebilir.»**

BOŞ İŞ GÜCÜNDEN YARARLANARAK KALKINABİLİRİZ

Türkiye işgücünü en az değerlendiren, sermaye birikiminde ve kalkınmada bu güçten yararlanmayı en az düşünen bir memlekettir. Bu kaynağı iyi kullanmaz ve israf ederse, dış yatırımlar ve yardımlarla kalkınamaz; bir uydu, dış sermayenin sömürü alanı olmaktan kurtulamaz. Sermaye yatırımı elbet lâzımdır, ama bu işgücünün değerlendirilmesine yardımcı bir faktör olmalıdır. Sovyet Rusya, İsrail ve Japonya örnekleri gözümüzün önündedir. Bu memleketlerde kadınlı erkekli bütün eli iş tutan herkes gece gündüz çalışmaktadır. Bu memleketlerde - kapitalist sosyalist bütün diğer memleketlerde de durum aşağı yukarı aynıdır - işgücünden yüzde yüz yararlandıkları halde, Türkiye'de bu oran yüzde 30 bile değildir.

Türkiye yalnız Ortak Pazara girebilmek için değil, bağımsız ve refaha doğru yönelmiş bir memleket olarak yaşayabilmek için de boş duran ve boşuna harca-

nan işgücünden son haddine kadar yararlanacak bir yol tutmaya, bunun için plânlar hazırlayıp uygulamaya politik rejimini bu yöndeki çabaları destekleyici kalıplara sokmaya mecburdur.

SERMAYE YATIRIMI VE ORTADAKİ ENGELLER

Sermaye yatırımı konusunda konferansçının söylediklerine de katılmamak imkânı yoktur. Avrupa Yatırım Bankasının, daha çok Keban Barajı gibi kamu yatırımlarına öncelik verdiği, açtığı kredilerden çoğunun kamu sektörüne ve altyapı yatırımlarına ayrıldığı, özel sektöre çok az pay düştüğü hakkındaki eleştiriler hayli yersizdir. Altyapı yatırımları (Baraj, yol v.s.) aslında özel sektöre hizmet alanı açan, bu sektöre yapılmış sayılan yardımlardı. Bununla beraber özel sektör kabule değer projelerle Bankaya baş vurursa, kredi alabilmekteydi. Ortak Pazara normlara uygun, himaye duvarları arkasında yaşamayı öngörmeyen projelerle müracaat eden pek yoktu. Öbür yandan Türkiye'de sermaye piyasasının kurulması ve iç kaynakların yatırımlara yöneltilmesi davası da çözümlenmemişti.

Avrupa Ekonomik Topluluğu Sanayi İşleri Genel Müdürü bu konuda şunları söylemekteydi:

— **«Bir yandan A.Y.B. tarafından ele alınan projelerin hazırlanması ve incelenmesinin hızlandırılması, diğer yandan da Türk hükûmetinin almaya hazırlandığı bazı tedbirler sayesinde bu yardımların daha etkili hale getirilmesi temenni edilmektedir. Bugüne kadar değişik projeler için öngörülen yatırım malı ithalâtı çoğu zaman ağır ve Brüksel'de yapılan hesaplara göre ortalama CAF fiatın takriben %60'ını bulan gümrük vergileriyle yükümlendirilmiştir. Ayrıca ithalât lisanslarını elde etmek için lüzumlu olan prosedürün yavaşlığı bazı güçlüklere sebep olmuştur. Sınai projeler üzerinde bu himayenin üzücü neticeleri olmaktadır. Bir yatırım malı maliyetinin ithalden alınan vergilerle yükseltilmesi, üretimi pahalı kılar ve böylece sanayiin dış piyasada rekabet gücünü zayıflatmış olur. Yatırım mallarından yüksek vergi alma bazı makineleri imal etmek için ilkel usullerle çalışan küçük ünitelerin doğmasına yol açar ki, bu Türk ekonomisinin genel çerçevesi içinde hiç de ekonomik olmaz. Yedek parça ithal lisansını elde etmenin güçlükleri bazı hallerde yabancı menşeli parçaların fiatlarından çok yüksek maliyette imalât yapan ve ihtiyaca göre kurulmuş atölyelerin doğmasına yol açmaktadır. 474 numaralı kanun Türk Hükûmetine, önceliği olan yatırımlardan gümrük indirimi, hattâ tamamen muafiyet tanımakta, bu yatırımlardan hiçbir ithal vergisi almamayı öngörmektedir. Gene aynı kanun gümrük vergi ve masraflarını 5 seneye taksitlemek imkânını da sağlamaktadır. Türk hükûmetinin bu selâhiyetleri daha geniş bir şekilde kullanma temayülü, ekonomiye yabancı sermaye kaynaklarını daha rasyonel kullanma imkânını verecektir.»**

SEVK VE İDARE ELEMANLARI KITLIĞI VE ORGANİZASYON AÇIĞI

Türkiye'nin Ortak Pazar'a uygun sanayileşmesinde sayın konferansçının önemle değindiği bir nokta da sevk ve idare elemanları ve organizasyon açığı olmuştur. Avrupa Toplulukları Komisyonu Sanayii Umum Müdürü Toulemon, bu konuda şunları söylemiştir:

— **«Fakat şunu gizlememek lâzımdır ki, el emeğinin, sermayenin, bir enfrastrüktürün ve büyük bir ihracat piyasasının emre amade olması sanayileşmeyi hızlandırmaya kâfi değildir.** Sanayileşme aynı zamanda ve büyük ölçüde Amerikalıların **«Management»** dedikleri, işletmelerin organizasyonu mesele'sidir. **«Management gap» (Organizasyon açığı) deyimi Ortak Pazar ülkelerinde moda olmuştur. Bu tabir kısmen, Avrupalı teşebbüslerin Amerikanın «Meydan Okuyuşunu» gidermede uğradıkları güçlükleri ifade etmektedir. Şu halde bu «Organizasyon Açığı» genel bir problemdir. Fakat bu mes'ele, önceki yıllarda sanayileşme imkânına kavuşmuş üye memleketlerimizden fazla, halen gelişmekte olan ülkelerde daha şiddetle hissedilmektedir.** Ekonomistler, aşırı bir şekilde himaye edilen küçük bir

piyasanın, işletmelerin idare metodlarının gelişmesinde duraklamaya sebeb olduğu kanısındadırlar. **Bu kolayca izah edilebilecek bir müşahededir. Becerikliliği sayesinde, az çok imalâthane seviyesinde bir fabrika kurmaya muvaffak olan bir kimseyi ele alınız. Kuvvetli bir şekilde himaye edilen bir piyasada, bu kimse, istihsalini basit imalât usullerini muhafaza ederek, idare metodlarını esaslı bir tadilâta tabi tutmadan, sadece işletmesini büyütmek suretiyle arttırabilir ve hiç şüphesiz bu şekilde hareket etmeye teeşbbüs etmiştir. Zira alışkanlıklardan vazgeçmek her zaman için müşküldür. Netice, bütünü ile ekonomi için zararlıdır. Mübalâğalı bir himaye, pahalı ve muhtemelen son teknik gelişmeler seviyesinde olmayan mamuller imâl eden bir işletmenin doğmasına yol açmıştır; mezkûr işletme, beynelmilel seviyede sıhhatli ve rekabete müsait olmasa bile faaliyetlerini genişletebilir. Bu, aşırı bir himayeciliğin bir işletmenin idare metodları ve yapısı üzerinde doğrudan doğruya tesir icra etmesine bir misaldir.»**

TÜRKİYE BİRÇOK ANA SORUNLARINI, ANCAK ORTAK PAZARA KATILMAKLA ÇÖZÜMLEYEBİLİR

Ortak Pazara girecek bünyede değiliz, hazırlığımız yok; beklemeliyiz, diyenler var. Bunları söyleyenler arasında Solcuların düşündükleri başkadır; demokratik Batı blokundan Türkiye'nin ayrılmasını isterler. Onlar dışında bir kısım ekonomistlerimizin, iş adamlarımızın, sanayicilerimizin endişeleri samimîdir; büsbütün yersiz sayılamaz. Ama Türkiye'yi olduğu yerde saydırmayı ve baş döndürücü dünyadan ayırmayı göze alma pahasına, bugünkü yaşayışımızdan tedirgin olmama uyuşukluğunun bir sonucudur.

Biz, son iki yüzyılda çökmüşsek, bu uyuşukluğumuz ve Batı dünyasından uzak kalarak kendi kabuğumuz içinde yaşamış olmamız yüzünden çöktük. Şimdi artık silkinmeli; bambaşka bir insan olmalıyız. Batılaşma, batılı insanların tarzlarını almakla mümkündür. Biz kendi âlemimizde yaşadıkça yalnık ekonomi değil, rejim, kültür, idare ve her alanda geri bir toplum olarak kalmaya mahkûmuz. Ne Sanayiimiz sanayi olur; ne devletimiz dev let olur; ne de biz gerçek Batılı insanlar durumuna gelebiliriz.

Bir dinleyicinin yönelttiği:

— **«Neye bizim durumumuzda olan İspanya Ortak Pazar'a girmiyor?»** sorusuna konferansçının verdiği cevap, bizler için hayli anlamlıdır:

— **«İspanya politik nedenler yüzünden şimdilik ortaklığa üye olamamıştır. Girseydi İspanya'nın yeri, Türkiye ile Ortaklık memleketleri arasında olurdu. Onun sizin kadar hazırlanmaya, beklemeye ihtiyacı yoktur.»**

Komşumuz Yunanistan da aynı durumda ve yerdedir. Hazırlık dönemi uygulanmamış, doğru geçiş dönemine alınmıştır. Şimdi Ortaklığa fiilen katılmış sayılmaktadır.

Türkiye'nin kalkındığı, değiştiği ve ilerlediği bir gerçektir. Ama bir gerçek daha vardır ki, kendi kendimize avunup, yaptıklarımızı dev aynasında görerek koltuklarımızı kabartırken, bu bizim için çok acı ve o oranda uyarıcı olması gereken bu gerçeği daima hatırlamalıyız:

Bizim dışımızdaki alem bizden çok daha hızlı kalkınıyor, daha çok değişiyor ve son derece hızla ilerliyor. Aramızdaki mesafe gittikçe açılmakta ve biz medeniyet kervanından çok geri kalmaktayız.

Durumumuz böyle olduğuna göre, galiba, konferansta Robert Kolej profesörünün ortaya attığı fikir, yanlış olmasa gerek:

— **«Neden beş sene evvel ortaklığa girmedik?..»**

Açık Oturum..

57. Oturum

Anayasa Hangi Rejimi Koruyor?

OTURUMA KATILANLAR : **Biz — Sosyolog — İlimci Profesör — İdareci — Tarihçi — Filesof — İktisatçı — TİP Lideri — Köycü Profesör — Kadrocu Aydın — Anayasa Profesörü — Ziraatçi.**

BİZ — Sayın Cumhurbaşkanımız bir süre önce yayımladıkları bir mesajda, Anayasa'nın sosyalizme kapalı olduğunu söylemişlerdi. Bunun üzerine sol kanat, bildiğiniz gibi, şiddetli tenkitlerde bulundu. Cumhurbaşkanının Anayasayı tefsire hakkı olmadığı, aslında ise Anayasanın sosyalizme açık olduğu ileri sürüldü. Bu konuda görüş ayrılığı, sosyalizme verilen mânâdan çıkıyor. Eğer sosyalizm, bütün üretim araçlarının kamulaştırılması, bu alanda özel mülkiyetin tasfiyesi anlamına geliyorsa, Anayasanın böyle bir rejime kapalı olduğuna şüphe yoktur. Ama özel mülkiyet ve teşebbüs haklarını da tanıyan, karma ekonomiyi kabul eden, fakat bu ekonomi içinde kamu sektörüne daha ağırlık veren ve kapitalizmi de sosyalizmi de mülkiyet dışı ilişkiler bakımından mânâlandıran bir sosyalizm söz konusu ise, Anayasanın böyle bir rejime kapalı olması düşünülemez.

Durum böyle olmakla beraber, Anayasa iktidara gelinceye kadar gerçek hedefini gizleyen, fakat ideoloji açısından aşırı sol fikirlere dayanan sosyalizme açık olması bir tehlike teşkil etmez mi? Anayasa bu memlekette belirli bir rejim kurulmasını mı istiyor; yoksa hürriyetleri teminat altında tutmakla yetinmiş, kurulacak rejimin halkın oylariyle iş başına gelecek iktidarların kendi politikalarına mı bırakmıştır?

Solcuların iddialarına göre Anayasamız, sosyalizme değil, tersine kapitalizme kapalıdır. Hem sosyalizme ve hem de kapitalizme kapalı olduğu iddia edilebileceğine göre, ya bu iddialardan yalnız bir tanesinin doğru olması, ya da her ikisinin doğru olup Anayasamızın belirli bir rejime bağlı olmadığının kabul edilmesi lâzım gelir.

Dikkat ederseniz iktidarın başı sayın Demirel ile bu iktidarın tam karşısında olan TİP lideri sayın Aybar her ikisi de Anayasaya sımsıkı bağlıdırlar.

Öte yandan Anayasanın millî hakimiyet prensiplerine aykırı olduğu iddiaları da vardır.

Bugünkü Oturumumuzda bu konuları konuşacağız. İlk sözü sosyolog arkadaşımıza veriyoruz.

SOSYOLOG — Ben Anayasanın, çok partili rejime girdikten sonra 1950 ile 1960 arasında yaşadığımız kararsız ve bence mutsuz geçmiş dönemin doğurduğu reaksiyonun sonucu olduğunu belirtmekle söze başlayacağım.

Anayasanın ne gibi ortam içinde ve nasıl hazırlandığı hepimizce bilinmektedir. Daha önceki Oturumlarımızda konuştuklarımızı tekrarlayacak değilim. Ancak koyduğu bazı hükümlere bakarak şunu kesin olarak söyleyebilirim:

Anayasalar, teorik olarak, toplumların devirden devire değişmeyecek temel kurallarını toplayan hukukî bir yapıdır. Demokratik toplumlarda temel kural, basit anlamiyle, hürriyettir. Son Anayasalarda hürriyetle beraber sosyal devlet te temel kural olmuştur.

Şimdi bizim 1960 İhtilâlinden sonra yaşanan hava içinde hazırlanmış olan Anayasa, bu teorik yapıya uygun olarak hürriyete ve sosyal devlete dayanır. Anayasanın hürriyet hedefi, devletin, yani devlet gücünü elinde tutan politik grupların saldırısından kişileri ve müesseseleri korumaktan ibarettir.

Birçok Anayasalarda bu korunma, halkın hür ve serbest oylariyle kurulmuş parlementolar vasıtasiyle olduğu halde bizde 1950 ile 60 arasında parlementonun bu fonksiyonu yapamamış, tersine saldırılara vasıta olmuş vulunması sebebiyle Anayasa, parlementonun saldırısını da öngörmüş ve bu yüzden çeşitli bombinezonlara giderek, hayli çelişikliklere düşmüştür.

Parlemento ve onun güvenine bağlı hükûmetten kurulu siyasî iktidar, millî iradenin üstünde olan ve birçok hallerde ona tahakküm eden kuruluşlar ve kurallarla öylesine eli kolu bağlanmıştır ki, bugün Türkiye'de halk idaresinin gerçekten yaşayıp yaşamadığı, yaşayıp yaşayamayacağı önemli bir sorun olarak karşımızdadır .Parlementodan çıkan kanunlar halk tarafından seçilmemiş olan beş-on kişiden kurulu bir mahkemenin çoğunlukla vereceği kararlarla hükümsüz hale konabiliyor. Yine millî irade ile teşkil edilmemiş beş on kişilik öyle bir Seçim Kurulu vardır ki, isterse halkın büyük çoğunlukla seçtiği kimseleri değil, seçmediklerini işbaşına getirebilir. Kanunları yapan parlementonun onları tefsir hakkı yoktur. Hükûmet tasarrufları, Danıştayın birkaç saat içinde hiçbir gerekçe olmadan vereceği kararla durdurulabilir. Bunlar hep sütten ağzı yanan insanın, yoğurdu üfleyerek içmesi gibi şeylerdir. Yani Anayasa, Türk toplumunun devamlı haline değil, 1950 ile 60 arasında geçirdiği bir bunalım haline cevap veren, bu halin bir daha olmamasını öngören bir reaksiyon Anayasasıdır.

Hürriyet ilkesinde Anayasa, bu ilkenin neden dolayı hayatımızda gerçekleşemediği, nasıl gerçekleşebileceği konusu üzerinde durmuş değildir. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, millet olarak bizim de bu konuda bir fikrimiz yoktur. Genel olarak birçok müesseseler gibi hürriyet müessesesini de Batıdan kopya olarak hayatımıza mal etmeye çalışmaktayız. Neden 1950 - 60 arasında parlementer rejim bizde fiyasko verdi? Nedir bizim istediğimiz hürriyet? DP iktidarı, Anayasayı çiğnemeye zorlanmış mıdır; yoksa bunu isteyerek, çıkarını düşünerek mi yapmıştır?

Anayasanın dayandığı sosyal devlet ilkesine gelince, burada da söylenecek sözler vardır. Uzun boylu konuşarak sabrınızı kötüye kullanmak istemediğim için kısa keseceğim. Anayasa sosyal devletten söz ediyor ama, koyduğu ve koruduğu rejimi belirtmiyor, tarif etmiyor. İkinci maddede «Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir» demek bir tarif değildir.

İLİMCİ PROFESÖR — Konuyu aydınlatması bakımından, Anayasamızın nasıl hazırlandığını anlatmak isterim.

Elimde 3 ekim 1960 tarihini taşıyan ve Millî Birlik Komitesi tarafından bastırılıp üyelerine dağıtılmış olan kısa bir rapor var. İlim Heyeti tarafından hazırlanmış olan Anayasa projesi, Millî Birlik Komitesine verildikten sonra, anlaşılan, bu proje hakkında Komitenin bir müşavirine vazife verilmiş; bir rapor hazırla denmiş. Bu rapor şöyle başlıyor:

«Anayasa, siyasî karar vesikasıdır. 27 Mayıs İhtilâlinin ilk saatlerinde, bir ilim heyeti kurarak ona Anayasa projesi hazırlama ödevi verenlerin o andaki kararları Anayasa ile:

a) Demokratik hakları korumak ve hürriyet rejimini kurmak,

b) Yasama ve yürütme organlarının yetkilerini kötüye kullanmalarını önlemekten ibaretti.

Hazırlanan proje bu siyasî karara uymaya çalışmaktadır.»

Bu başlangıçtan sonra, 27 Mayıs ihhilâlinni en kısa zamanda hürriyet rejimini kurmak ve teminata bağlamaktan öteye bir kararı olmadığı, hürriyet özleminin ise şiddetli buhran zamanlarında doğduğu, ihtilâllerin bu devrelerde yapıldığı, fakat hürriyetin, buhranı daha da şiddetlendirmeye vasıta olduğu kayd edildikten sonra, Anayasa projesinde, Büyük Millet Meclisinin ve hükûmetin birçok yetkileri kısıtlanarak bir Anayasa diktatörlüğü kurulmak istendiği belirtilmişti.

BİZ — **Sayın Profesörüm; sözünü ettiğiniz rapor, tarihî bir belge olmak bakımından enteresan olabilir. Ancak yalnız şahsımızı ilgilendirmesi bakımından değil, bu raporun incelediği İlim Heyeti projesinin sonra büsbütün değişmiş olmasından dolayı da tartışmalarımızdan uzak tutulmasını rica edeceğiz.**

İLİMCİ PROFESÖR — Bu raporun altında Biz arkadaşımızın imzası var. Kısa olmasına rağmen, çok yerinde ve zamanında yapılmış bir uyarı olmuştur. Müsaade ediniz de biraz üzerinde durarak özetini arz edeyim:

Anayasa projesinin birinci maddesi «Türkiye, demokratik, sosyal ve lâik bir cumhuriyettir» şeklinde idi. Sonra bu madde ikiye bölünerek birinci madde «Türkiye devleti bir cumhuriyettir»; ikinci madde de «Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir» biçimini aldı. Sözünü ettiğim raporda «sosyal devlet»-ten ne mânâ anlaşılıyor? Sosyalist devlet demek ise, bunu açıkça ifadesi lâzımdır; eğer bu değilse sosyal olmayan devlet bulunabilir mi?» diye soruluyordu.

Galiba- Anayasamızda aydınlığa kavuşmamız olan bu terim sonraları solcularımızın «Anayasa sosyalizme açıktır, kapitalizme kapalıdır» yolunda yorum yapmalarının başlıca nedeni olsa gerektir.

İDARECİ — **Bu vesikayı ben de okudum. Yapılan eleştiriler, İlim Heyeti tarafından hazırlanan metin üzerinde olmuştur. Bundan sonra Kurucu Meclis'te çok değişikliğe uğramıştır. Referanduma sunulan ve kabul edilen Anayasa üzerinde durmamızı teklif ediyorum. Bu Anayasa'da «Sosyal devlet» deyimi açıkta kalmış değildir. Anayasa'da «Sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler» başlıklı üçüncü bölümünde bu devletin tarif ve izahı yapılmıştır. 36'ncı maddede herkes mülkiyet ve miras hakkına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amaciyle, kanunla sınırlandırılır. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz» hükmü konmuştur. Bu hükümle kesin olarak Anayasamız özel mülkiyet hakkını tanımayan sosyalist rejimlere kapalıdır. Mülkiyet hakkının ancak ve kamu yararına ve o da kanunlarla sınırlandırılabileceği kaydı ise, ayrıca bir teminat teşkil**

eder. Bölümde toprak mülkiyetine değinen 37'nci maddede bile bu mülkiyetin ancak toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan çiftçiye toprak sağlamak için sınırlandırılacağı da bu şekilde ayrıca bir teminattır. Meselâ «Hiç kimse 500 dönümden fazla toprak sahibi olamaz» şeklinde çıkarılacak bir kanun, Anayasa'ya açık şekilde aykırı olur.

Bu bölümde devletleştirme, çalışma ve sözleşme hürriyeti, iktisadî ve sosyal hayatın düzeni, çalışma ile ilgili hükümler (çalışma şartları, dinlenme hakkı, ücrette adalet sağlanması, sendika kurma hürriyeti, toplu sözleşme ve grev hakkı, sosyal güvenlik, sağlık hakkı gibi birçok haklar) sosyal devlet kavramının içine girer.

Bu durum karşısında sözü edilen raporda «Sosyal devlet» teriminin Anayasa'da mânâlandırılmamış olduğu hakkındaki ifade dayanaksız kalmaktadır.

BİZ — Şahsımızı ilgilendirmesine ve bri cevap vermiş olmamız gerekliliğine rağmen, usulümüzü bozmamak için susmayı tercih ediyoruz. Bu konu hakkında Oturumdan sonra şahsen idareci arkadaşımızla konuşuruz.

İDARECİ — **Çok teşekkür ederim.**

İLİMCİ PROF. — Millî Birlik Komitesine sunulmuş Anayasa projesini eleştiren raporda, konumuzu yakından ilgilendiren çok dikkate değer kısımlar da vardır. Biraz da bunlar üzerinde duracağım. Meselâ çift Meclis. Rapor sahibi parlementonun bünyesi tamamen değişmeli, birinci Meclis ikinci, ikincisi ise birinci olmalıdır diyor. Müsaade ederseniz birkaç sahifeden ibaret olan bu raporu okuyayım (Rapor okunmuştur).

BİZ — **Şimdi söz tarihçi arkadaşımızındır.**

TARİHÇİ — Şimdi dinlediğimiz vesika, benim görüşüme göre, son derece önemli tarihî bir değer taşır. BİZ arkadaşımı tam zamanında yaptığı uyarıdan ve tekliften dolayı tebrik ederim.

27 Mayıs ihtilâli niçin yapıldı? Anayasanın başlangıcında gösteriyor: Bir iktidarın Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışiyle meşruluğunu kaybetmiş olması.

Şu halde öyle bir Anayasa yapılmalı, öyle teminat müesseseleri konmalıdır ki, artık hiçbir iktidar Anayasa ve hukuk dışı davranmasın. İşte ihtilâlin hedefi bu olmuştur. «Başlangıç» kısmında da ifadesini bulduğu gibi, millî birlik ve bütünlük daima yücelme amacı, Atatürk devrimlerine bağlılık, insan hak ve hürriyetleri, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını sağlamak hedefleri hep bu Anayasa ve hukuk devletinin kurulup yaşamasına bağlanmıştır.

Zaten tarihî gerçekler de bunun böyle olduğunu gösteriyor. 27 Mayıs 1960'da ihtilâl yapılarak iktidar devrildikten hemen sonra üniversite hocaları Ankara'ya getirildi. İhtilâlciler onlara «Bize çabuk bir Anayasa projesi hazırlayın» dediler. Neden ihtilâl olduğu noktasında hem ihtilâli yapanlar, hem de Anayasa projesini hazırlama görevini üzerlerine almış bulunanlar hemen anlaşmışlar, fikir birliğine varmışlardı: İktidarın Anayasa ve hukuk dışı davranışı ihtilâle sebep olmuştu. Yoksa olmazdı, hem de her iş tıkırında giderdi.

Şimdi biz konunun en önemli noktasına geldik: Bu inanış gerçeklerimize uyuyor mu? Bizim Türk toplumu olarak hürriyete kavuşamamamız, başımıza hep diktatörlerin geçmiş olmasından mıydı? Yoksa başka sebeplerden dertli olduğumuz için mi hürriyete kavuşamıyoruz ve başımıza diktatörleri geçirmek zorunda kalıyoruz?

Açık konuşalım, burada da açık konuşmayacaksak hep sussak daha iyi..

Biz yüz küsur seneden beri sadece hürriyet peşinde koşan, fakat hürriyetin ne olduğunu, nasıl elde edilebileceğini hiç düşünmeyen zavallı bir milletiz. Bütün idealimiz hürriyetten ibaret kaldı. Tanzimat'tan sonra açılan pencerelerden gördüğümüz Batı, bizi şaşkına döndürmüştü. Orada refah vardı; saadet vardı. Bütün bunların da var olması sebebi hürri-

yetti. Alalım hürriyeti; kuralım parlementolarımızı; herkes istediğini söylesin yapsın; o zaman bizde onlar gibi refaha, saadete ulaşırız dedik.

Oysaki Batı'nın refahı, saadeti hürriyetten değil, hürriyetin olması, refaha ve saadete ulaşmış olmasındandı. Haydi o zaman aldanalım; çünkü cidden aldanılacak bir tarihî dönemdi. Tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan çıktı? Bunun gibi, refah ve saadetin mi hürriyetten, hürriyetin mi refah ve saadetten meydana geldiği bilinmezdi. Görünüşe göre de hürriyeti bütün iyiliklerin kaynağı olarak göstermek mümkündü Fakat aradan bir asır geçip Batı'nın bunalım sancıları başgösterip, hürriyetten uzaklaşanlar, hattâ hürriyete düşman olanlar, ideal sanılan parlementer rejime karşı çıkanlar, en ileri demokratik memleketlerde tek otoriteye bağlananlar çıktıktan sonra, niye aklımız başımıza gelmedi? 27 Mayıs ihtilâli 1789'da, 1850'de yapılsaydı, bütün sonuçlarına katlanmayı tarihî bir zaruret olarak kabul etmek gerekirdi. Ama bu ihtilâl 1960'da oldu. Nasıl olur da, hürriyet Anayasa'sı yaparak, sıkı teminat müesseseleri kurarak ve sadece bunlarla bu memleketin rayına oturacağı ve artık meselelerinin birbir çözülüp rahata, saadete kavuşucağı düşünülebilir? Hürriyet güneşinin doğduğu Fransa'da bir General De Gaulle çıkıyor; orduya dayanarak değil, millete dayanarak diktatörlüğünü kuruyor, Amerika'da bir Cumhurbaşkanı istediğini yapıyor. İngiltere'de, Almanya'da ve Batı'nın her memleketinde demokrasi içinde bir otorite nizamı doğuyor. Biz hâlâ gözümüz kapalı; iktidarların elini kolunu bağlayan, her türlü hürriyetlere kucak açan bir Anayasamız olur ve bunun uygulanmasını teminat altına alırsak rahat ederiz, saadete kavuşuruz sanıyoruz.

Biz bu kafa ve yolda gittiğimiz süre, hürriyetten her zaman uzaklaşacağız.

FİLESOF — **27 Mayıs ihtilâlcilerinden başka şey beklemek yanlış olurdu. Memlekette hürriyetten başka kurtarıcı fikir yoktu ki, onu gerçekleştirmek amaciyle ihtilâl yapmış olsunlardı.**

27 Mayıs herşeyden önce bir askerî hükûmet darbesidir. Askerî hükûmet darbeleri genellikle, biri henüz demokratik rejime uymayan, öteki de demokrasi kurallarına iktidarların sırt çevirmiş memleketlerde patlak verir. Birincileri bir iktidarı devirip askerî diktatörlük kurmak, ikincileri ise, istibdada yönelmiş iktidarları devirip hürriyeti kurmak için yapılır. Eğer 27 Mayıs 1960'da, Anayasa'ya sırt çevirmek yerine, kılıkılına Anayasaya bağlı bir iktidar işbaşında olsaydı, o zaman bizde Yunanistandaki gibi bir ihtilâl olur; askerî diktatörlük kurulurdu. Fakat DP iktidarı, sözde demokrasi yolundaydı. Anayasa vardı ve onun varlığını kabul ediyordu. Fakat Meclisteki ezici çoğunluğa dayanarak onu uygalamıyordu. «Kim karışır; istersem hilâfeti bile getirebilirim» diyordu. Bence Demokrat Parti'nin başına bütün belâ bundan geldi. İktidara gelmezden evvel, Anayasa'da çok partili rejime uygun değişiklik yapacağını vaad etmişti. On sene bu vaadini yerine getirmedi. Ama Anayasayı istediği gibi uygulamaya girişti. Neden Tahkikat Komisyonu kuruldu? Neden İnönü'nün Kayseri'ye gitmesine mâni olundu? Neden gazete kapatıyor; gazetecileri mahkemelere vererek ağır cezalara çarptırılıyorlardı? Bütün bunları yapmaya kendisini zorlayan olayları önlemek istiyorsa Anayasayı değiştiremez miydi? Kurduğu ve yaşatmak istediği rejimi, Anayasa hükümlerine bağlayamaz mıydı? Böyle yapsaydı, 27 Mayısta ihtilâl olsa bile, hiç olmazsa Anayasayı çiğnedi diye suçlandırılamazlardı.

Doğrusunu söylemek gerekirse DP de bunları yapamazdı. Çünkü memlekette hâkim olan hava hürriyetti. Hürriyet tek ideal olunca, bu parti de muhalefette buna bağlandığı gibi, iktidara geçince de

bağlanmış gözükmek zorunluğundaydı.

İşte onların başında gelen belâlar bu yüzden oldu. Bizde hürriyet bayrağı, ancak iktidarda olmayanların ve oradan düşenlerin elinde dalgalanır. İktidara geçenler ise bu bayrağı merasim direğine dikerler ve direkten keyiflerine göre indirip kaldırarak eğlenirler. Şimdi hürriyetin en ateşli aşıkı ve Anayasaya sadakatle bağlı olan muhalefettir ve onun en ilerisinde en son uçtaki TİP'dir. Yarın TİP iktidara gelirse, hürriyetin en koyu düşmanı olmak zorundadır.

İKTİSATÇI — Çok acayip halimiz var. Gülmeli mi, ağlamalı mı? Ben bir türlü kestiremedim. Profesör arkadaşım hürriyetin, hürriyete düşman olanların elinde bayrak olduğunu söylüyor; doğrudur. Ama bu hürriyeti biz veriyoruz. Demek sonuna razıyız, yahut öyle olmasını istiyoruz. Aracıların, kompradorların, toprak ve lorların, toprak ve sermaye ağalarının kalmasından mı, kaldırılmasından mı ya nedir bugünkü Anayasa? Soygunculuk her yerde suçtur. Eğer bu saydığımız sınıflar soygunculuk yapıyorlarsa tabiî suç işliyorlar. Ama Anayasa bu sınıfların kalkmasını mı, kalmasını mı sitiyor? Yani Türkiye'de özel mülkiyet rejimine bağlı, ama sosyal adaletin gerek toplum düzeni, gerek devlet müdahalesiyle sağlanacağı demokratik ve kişi özgürlüğüne dayanan bir rejim mi, yoksa kamu mülkiyetine, devletçiliğe dayanan sosyalist bir rejim mi kurulmasını öngörüyor ?

Anayasanın ikinci maddesinde Cumhuriyetin niteliğini şöyle gösteriyor: «Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.» Başlangıçta belirtilen temel ilkeler malûm; benden evvel konuşan arkadaşım da belirtti. Burada mühim olan sosyal devlet. Ne demek sosyal devlet? Sosyalist devlet mi? Böyle olmadığı belli. Ama ne olduğunu da tarif etmemiş..

Her Anayasa, kurmayı ve korumayı öngördüğü rejimi tarif eder. Sosyalist Anayasalarda bu hürriyetler kısıtlanmıştır. Bizim Anayasa sosyalist değilse, sosyalizme kapalı olması gerekir. Sayın Cumhurbaşkanı bunu diyor ama, Anayasa demediği için bu söz açıkta kalıyor. Hukukî mesnedi yoktur. Hattâ bizim Anayasamızda birçok teferruat sayılabilecek hükümler olmasına rağmen meselâ «karma ekonomi» lâfı bile yok.

TİP LİDERİ — **Konuşmalarınız öyle bir yön almaktadır ki, insanın hayretten aklı donacak gibi oluyor. 1961 Türk Anayasası devrimci güçlere, yarını hazırlayan kutsal fikir ve eylemlere özgürlük içinde gelişme ve tarihsel fonksiyonlarını yapabilme imkânını vermiştir. Bizim Anayasa savunucusu olmamız, Türk milletinin uyanışına, kurtuluş savaşında girişmesine kapıları kapamamış olmasındandır. Biz de çalışacağız; karşımızdakiler de çalışacaklar. Koşullarda eşitlikten başka birşey istemiyoruz. Aracıları, soyguncuları, kompradorları, Amerikan uşaklarını halkımıza tanıtacağız. Onlar suç üstü yakalanmanın telâşı içindedirler. Sizlerin Anayasayı sosyalizme kapama çabanızı da başka türlü manâlandıramadığım için üzgünüm.**

KÖYCÜ PROFESÖR — Haksızlık ediyor ve saldırıya girişiyorsunuz. Tartışmayı sizin için tehlikeli bir çıkmaza sürüklemenizi tavsiye edeceğim. Fikir ve eylem itibariyle çalışmalarınıza kimsenin bir dediği yoktur. Oturumumuza katılan hiç bir kimsede bunların önlenmesini yasaklanmasını düşünemez. Ama siz bunu yapmıyorsunuz. Gençleri, işçileri ve kısaca

halkı ayaklandırmaya çalışıyorsunuz. Bu metoda başvurmadan demokratik yollarlra doktrinlerinizi ve kendinizi seçmene beğendirip ondan oy almaya girişseniz sizin için daha iyi olur.

TİP LİDERİ — **TİP, kurulduğu gündenberi saldırılara göğüs germek zorunda kalmıştır. Son seçimler münasebetiyle bu saldırılar daha da şiddetlenmiştir. TİP'e karşı tertipler seçim kampanyası açılmazdan önce başladı. Bu tertiplerin başı «Anayasanın sosyalizme kapalı olduğu» yolundaki gülünç iddialarla başlar. Böylece halkta TİP'in kanun dışı bir kuruluş olduğu ve kapatılacağı fikri uyandırılmak istenmiştir.**

Oturdukları koltukların sorumluluğun kavramından uzak birtakım politikacıların iftira ve tertipleri ikinci merhaleyi teşkil eder. Bütçe görüşmeleri sırasında İçişleri Bakanı'nın malûm kışkırtmaları, yalan ve iftiraları, Meclis içinde ve dışında AP'li zorbaların taşlı sopalı saldırılarına yeşil ışık tutmuştur.

KÖYCU PROFESÖR — Sizden TİP'in savunmasını değil, Anayasa hakkındaki görüşlerinizin açıklanmasını bekleriz.

TİP LİDERİ — **Anayasayı, tutucuların, soyguncuların, Amerika emperyalizm ajanlarının hürriyetlerini sağlayan bir vesika durumuna getirmek çabası içinde olduğunuzu söylemekle yetineceğim. Buna kimsenin gücü yetmeyecektir. TİP'in savunduğu fikirler, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizmdir. Bu fikirler en uzak köylere kadar girmiştir. Amerikan emperyalizminin ve onların yerli ortaklarının, büyümesinden korkuyle izledikleri ulusal bir akım vardır. Milyonlarca insana insanca yaşama kapılarını sımsıkı kapayan haksız düzenin temelden değişmesini istiyoruz. Bu istek büyük kütlelere malolmaya başlamıştır.**

İnsanlık tarihinin bir dönüm noktasına gelinmiştir. Yalnız Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde insanlar artık kapitalin haksız ve ahlâksız hakimiyetindeki düzende yaşamak istemiyorlar. Maddî kaynakları elinde tutan bir avuç insanın milyonlara hükmettiği kapitalist düzene karşı direnme, dünyanın her yerinde hızla yayılmaktadır. Türk Anayasası direnmeyi zorla önlemeye çalışacakların karşısındadır.

KADROCU AYDIN — Bugünkü Anayasa, Atatürkçülükten tamamen ayrılmıştır. Atatürk, kayıtsız şartsız millet hakimiyetine dayanan ve bu hakimiyet hakkını bir tek Meclis (Büyük Millet Meclisi) vasıtasiyle halkın kullanmasını öngören bir rejim kurmuştu. Şimdi Anayasa ile kurulan rejim, iki Meclislidir. Egemenliğin Meclislerde toplanması prensibine Anayasa karşıdır.

Çünkü halkın büyük çoğunluğu bir tek partiye oylarını verir de, bu parti diktatörlüğe yönelirse korkusu vardır. Bunu önlemek için parlementonun, yani halk idaresinin tek temsilcisi olması gereken organın üstünde Anayasa Mahkemesi, Yüksek Seçim Kurulu gibi organlar yaratılmıştır. Bunlarla korkulan şey, olmaz sanılıyor.

Çok yanlış; çok tehlikeli bir düşünüş. Çünkü sonuç şöyle olacaktır: Ya halk, çoğunlukla seçtiği ve başına getirdiği insanların istenen hizmeti Anayasa yüzünden yapamadığını anlarsa, ihtilâl yaparak parlementonun üstündeki bu kurulları kaldırır; ya da iktidar bu kurulları kendi emrine alır. Tabiî ihtilâl deyince, seçimlerde Anayasayı değiştirebilecek çoğunluğu sağlamak da vardır.

İkinci ihtimal de kuvvetlidir. Parlemento üstü organlar nihayet millet tarafından ayrıca seçilmiş olmadıklarından er-geç iktidarların emrine geçebilir ve onların kanun dışı isteklerini meşruluk kalıbına sokacak kurullar halini alabilirler. Osmanlı tarihi önümüzde: Bir vakitler ulema, Saltanatın karşısına çıktı; fakat sonra onun emrine girerek istediği fet-

vayı vererek ona hizmet etti. Anayasa Mahkemesi'nin Anayasaya taban tabana aykırı bir kanuna uygundur fetvasını vereceği günü bekleyebiliriz. Millî iradeye dayanan demokratik bir rejimde bu iradenin dışında hiçbir kuvvet tasavvur olunamaz. Bu bakımdan bizim Anayasamızın Atatürk ilkeleriyle ve temel hukuk anlayışiyle bağdaşamayacağı kanısındayım.

İDARECİ — **Yüksek Seçim Kurulunun İstanbul seçimlerini iptal kararı, bugünkü Anayasa'nın ruhuna tamamen aykırı olduğu halde parlemento birşey yapamıyor. Bu nasıl demokrasidir?**

ANAYASA PROFESÖRÜ — Ben Yüksek Seçim Kurulunun İstanbul seçimlerine değinen kararının Anayasa'ya uygun ve yerinde olduğunu size ilmen ispat edeceğim.

Yüksek Seçim Kuru kanunlara uymamaktadır diyen aynı zamanda Cumhuriyet hükûmetinin başındaki zat olursa, söylediğini tahlil zorunluğu belirir. Hükûmet Başkanı diyor ki: Yüksek Seçim Kurulu, İstanbul il ve belediye seçimlerine ilşkin kararı ile seçilmişi seçilmemiş, seçilmemişi seçilmiş hale sokmuştur.

Oysaki, mesele başkadır. Türkiye'de seçimler sonunda kimin seçilmiş olduğunu yargı söyler. Seçilmişin kim olduğunu yargı söyler. Seçilmişin kim olduğu söylenmedikçe ortada seçilmiş kimse yoktur ve binaenaleyh onun seçilmiş durumdan seçilmemiş duruma sokmak da bahis konusu değildir. Önemli olan, seçilenin kim olduğunu ancak yargı'nın söyleyeceğidir. Bir itiraz varsa seçilmişlik hakkında yargı denetim mercilerince karar verilinceye kadar seçilmiş kimse yoktur. Bu esas, Anayasal prensipler arasında ayrı bir özellik taşır. Kurucu karakterdedir. Siyasî iktidarın menşeinde meşruluğunu belirticidir. Anayasanın geçici I'nci maddesinin 2'nci fıkrası bunu anlatır.

Yüksek Seçim Kurulu «Oy» larla uğraşmaz; seçimle ilgili itirazı inceleyip kesin karara bağlamak yetkisi vardır. Anayasanın verdiği yetkidir bu.. Yürütme organı Yüksek Seçim Kurulu'na «Kanuna uymuyorsun» diyemez. Diyebileceği kabul edilirse, yürütme organı Anayasanın üstüne çıkmış olur. Seçimi denetlemekle görevli organa bu görevini veren ve alacağı kararın kesin olacağını söyleyen Anayasa'dır.

ZİRAATÇİ — **Dayanamadım; kusura bakmayın; lâfa karıştım. Mesleğim olmadığım için ben konuşmamalı, sadece dinlemeliydim. Fakat şimdi dinlediğim misafir Anayasa Profesörü sinirlerimi altüst etti. Bizde ilim adamlarının nasıl ilmi, hakikati çiğneyerek fetva verebileceklerini gösterdi. Seçimlerde halkın oyu, bir mânâ ifade etmezmiş de, yargıç kararı olursa seçim mânâ kazanırmış!.. Halk Partili olan bu profesör bu lâfları ederken biraz olsun sıkılmadı mı? Bu ne cüret, bu ne küstahlık!..**

BİZ — Kızmanıza lüzum yok; sözünüzü kesiyoruz. Burada, bizim Açık Oturumda herkes açıkça fikrini söyler. Sayın misafirimizin sözlerine belki herkes sinirlendi ama, kimse sizin gibi parlamadı. Konuşmanızın sonunda kullandığınız «küstahlık» kelimesini geri alınız.

ZİRAATÇİ — **Daha da ağırını söylemediğime üzgünüm. Geri almıyorum.**

ANAYASA PROFESÖRÜ — Küstahın kim olduğunu şimdi anlatacağım.

BİZ — **Size de söz vermiyoruz. Yalnız Ziraatçi arkadaşımızın usulümüzü bozduğu için kendisine bir Oturuma katılmama cezası veriyoruz. Konu her bakımdan aydınlığa kavuşmuştur. Zaten vaktimiz de doldu. Hepinize teşekkür eder, Oturuma son veririz.**

Gördüklerim

ve

Duyduklarım

Yazan: Dr. İlhami MASAR

FESTİVALLER

Bizde bir festival modası var. Her şehir turist celbi için birşeyler yapmaya çalışıyor. Turizm Bakanlığı da, bu yönden şehirleri teşvik ediyor. Fakat maalesef yapılanlar bir köy panayırı çerçevesinden ileri gidemiyor. Öğrenciler sokaklarda yürüyorlar, çok gayret edilirse bunlara bir mehter takımı taslağı refakat ediyor ;tozlu bir sahada yağlı güreş ve halk dansları gösterileri yapılıyor, fakat hepsi bu kadar..

Ben bu festivallerden birçoklarına gittim. İzmir Fuarı, Konya Mevlâna Festivali, Ankara Devlet Opera ve Tiyatrosunun gittiği yerler ilgi çekici oluyor. Fakat insan çok defa kaptı-kaçtı tozundan ve yolları dolduran civar köylülerin gürültüsünden bunalıyor ve gittiğine pişman oluyor.

Bu gidişle bizim festivaller değil Avrupa, hattâ Yakın Şark fevtivallerinin derecesine ulaşamayacaklar.

Ben Avrupa'da bazı festivaller ziyaret ettim ve bunların kültür havasına hayran oldum. Bunlardan bir kaçının ismini zikretmek istiyorum:

1 — Avusturya'nın meşhur Salzburg Mozart Fevtivali,

2 — Almanya'nın Bayreuth Wagner Festivali,

3 — Fransa'nın Aix en Provence Festivali,

4 — İtalya'nın Roma Caracalla Opera Festivali,

5 — İngilterenin unutulmaz kalitedeki Edinburg ve Glyndeborurne Festivalleri.

BANKA ENFLÂSYONU

Radyodan dinledim; Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul'da yüz altmış yedinci şubesini açmış. Artık siz diğer bankaları da hesaba katınız, memleket ölçüsünde korkunç bir sonuca varırsınız. Bankalar tasarruf hesaplarına yüzde 2,5 faiz veriyorlar. Öteden masraf, komisyon ilâveleri ile senede yüzde 18 üzerinden kredi açıyorlar. Elde ettikleri para ile bütün şehirlerimizde ana caddelerdeki en güzel yerlerde şubeler açıyorlar. Bunu ben hiçbir memlekette görmedim. Biz bize benzeriz.

Bankaların hizmeti olmuyor değil; eskiden toprağa gömülen paraları toplayarak kalkınma emrine tahsis ediyorlar, adam yetiştiriyorlar ve on binlerce memur kullanarak geniş bir kütlenin geçimini temin ediyorlar. Fakat herşeyde bir ölçü olur. Yeni yeni banka şubelerinin açılması iyiye işaret değildir. Memlekette paranın, normalin üstünde kıymetten düştüğüne delildir. Sonra artık şehirlerimizin ana caddelerini süsleyen güzel dükkânlar gittikçe eksiliyor.

Bari bankalar şubelerini sokak içlerinde açsalar çok iyi olacak!

GECEKONDU DÂVÂSI

Yeni vazifeye başlayan bir belediye reisi, «Evvelâ gecekondu dâvâsını halledeceğim» derse; kendi kendime «bu adamda iş yok» diye düşünürüm.

Bizim gibi nüfusu deli gibi artan memleketlerde gecekondu meselesi hiçbir zaman halledilemez. Çünkü köylerinde, ekonomik olarak işletilecek toprak bulamayan aileler, şehirlere akın etmeye mecburdurlar. Toprak reformu yapılırsa bile, bu göç sona ermez. Çünkü toprak reformu yeni arazi yaratacak değildir. Yeniden açılacak sulama sahalarına yerleştirilen çiftçiler ise nüfus artışına nisbetle hiç mesafesinde kalırlar.

Moskova'nın civarı gecekondu ile doluymuş. Sosyalist olan bu ülkede gecekonduda oturanların şehirde yerleşmeleri yasakmış. Çünkü, işittiğime göre Moskova'nın nüfusu dört milyonda dondurulmuş imiş.

Ben Fas'ta misyon şefi iken, Rabat civarındaki «Bidonville» yani teneke mahalleleri ile meşgul oldum. Devlet, Birleşmiş Milletlerin yardımiyle yüzlerce sosyal konut inşa ettirdi; fakat bu yeni evlere taşınanlar, gecekondularını terketmeden evvel köyden akrabalarını getirirlerdi. Hükûmet kulübeleri yine yıktıramaz ve modern evler inşa edilmesine rağmen, teneke ev sayısı boyuna artardı.

Aynı sebepten dolayı, öyle elli veya yüz milyon lira sarfederek gecekondu problemini halledemeyiz. Evvelâ gecekonduları kaldıracağım, sonra şehirde yol, köprü, temizlik yaparım demek, bir belediye reisi için bir tutum değildir. Fakat söylediğim yanlış anlaşılmasın. Belediyeler, gecekondu çevrelerine su, elektrik getirmeli ve yolları geçilir hale sokarak, orada yaşayan vatandaşların hayat şartlarını kolaylaştırmalıdırlar. Bu işi başarmak için de malî imkânlar sağlanabilir.

TRAFİK

Trafik problemi tabii yalnız bizim derdimiz değil. Almanya'da durmadan inşa edilen otostradlara rağmen, her sene iki üç yüz bin miktarında artan otomobiller, bilhassa hafta sonlarında o koca şoseleri geçilmez hale sokuyorlar.

Fakat, bizde olmayan bir adam, Almanya'da var. Bu zat, Ulaştırma Bakanı Bay Deber'dir.

«Deber Plânı» ismi altında Almanya'da yeni bir trafik nizamı yürürlüğe girmiştir. Buna göre çok ağır kamyonlar için yeni yollar yapılmaktadır. Diğer otobüs ve kamyonlar da hiç bir zaman üç şeritli yollarda sol şeride geçemezler, hattâ bundan sonra cumartesi ve pazar günleri kamyonların şehirler arasında çalışmaları yasak edilecekmiş.

Trafik, nizamların devamlı surette kontrolü ve bu nizamlara riayet etmeyenlerin, acımadan cezalandırılmaları sayesinde yoluna konabilir.

Bizde, hiç olmazsa, şimdilik, ana şoselerle birbirlerini geçmek için yanyana seyreden ve yolu kapayarak kazalara sebep olan otobüs ve kamyonların ağır cezalara çartırılmaları lâzımdır.

ARAPLAR ARTIK TÜRK SİGARASI İÇİYORLAR

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Araplar Türk tütünü içerlerdi. Hattâ bütün dünyada meşhur olan Mısır sigaraları da bizim tütünlerle yapılırdı. İngiliz dostlarımız, Birinci Dünya Savaşından sonra Arap ülkelerini bizden kopardıktan sonra 35 - 35 sene kadar onları sömürge olarak kullandılar ve Türk tütünü ve sigarası ithalini yasak ederek Arap dindaşlarımızı İngiliz sigaralarına alıştırdılar. Ne Mısır'da, ne Irak'ta ne Ürdün'de o zaman Türk sigarası bulunmazdı.

Son İsrail savaşından sonra orada istiklâllerini kazanmış olan Araplarla Anglosaksonların araları açıldı. İngiliz ve Amerikan malları ithali radikal tarzda kısıldı. Araplar sigarasız kaldılar. Bu vaziyetten tabii Türk hükûmeti istifade etmesini bilmedi. Çünkü bizim diplomatlarımız ancak viski içip partilere giderler. Böyle süfli problemlerle uğraşmazlar. Dışişleri Bakanlığında Arap memleketlerini iyi tanıyan uzmanlar da yoktur, diplomatlar her şeyi kendilerinin bildiklerine (!) kanidirler.

Arapların sigarasız kalmalarından istifade etmesini bilenler, kaçakçılar oldu. Bütün filtreli sigaralar Arap memleketlerine kaçırılıyormuş. Allah onlardan razı olsun, tütün istihsalimize yeni bir piyasa buldular. İnşallah Tekel artık bu piyasadan faydalanmasını bilir. Tütün koyun eti değildir. Et ihracatı iç piyasa fiatlarını yükseltiyor. Tütünümüz maşallah boldur.

TEKNOKRAT

J. K. Galbraith isimli meşhur yazar, «Modern Endüstri Toplumu» adında bir kitap yayınladı.

Yazar bu kitabında teknotrak dediği yeni tip bir insanı ele alıyor. Bu adam, elektronik - beyin yeni yeni otomatik cihazlar keşfeder ve bunları daha çabuk ve daha çok istihsal için endsütrinin emrine verir.

Teknotrat sempatik bir tip değildir. O insanların refahını düşünmez, ekonominin gelişmesi de onu alâkadar etmez. Onun zevki ve ideali yeni yeni şeyler yaratmaktadır. Daha mükemmel feza araçları, ölüm şuaları, atom kuvvet merkezleri keşfetmek için çalışır ve çalışırken gerisini düşünmez. Belki siyaset adamları bu yeni şeyleri kötüye kullandıkları zaman biraz üzülür, fakat bundan dolayı mesaisini yavaşlatmaz, araştırmalarına devam eder..

Teokrat, bugün endüstriye veche (hız) verdiği gibi, ilerde, elinde insanların kaderine hâkim olacak hudutsuz bir kudreti de toplayabilir.

İşte Galbraith, bu imkânı tasavvur ediyor ve insanlar, bu misli görülmemiş diktatörlerin baskısı altında acaba nasıl yaşarlar? diye soruyor.

OLİMPİYAT OYUNLARI

1968 Meksika Olimpiyat Oyunlarını İsviçre'de televizyondan seyrettim. Avrupalılar hele kendi atletlerinin şansı olduğu yarışlara çok ilgi gösteriyorlar. Televizyonu bütün gün seyretmek kabil. Bazen yayın Telstar uydusundan doğrudan doğruya alınıyor. Bu daha alâka çekici oluyor.

Meksika, Erzurum gibi deniz seviyesinden iki bin küsur metre yükseklikte olduğundan, hava daha az mukavemet gösteriyor. Bundan dolayı kısa mesafe yarışlarında ve atlamalarda bütün rekorlar kırıldı. Fakat uzun mesafelerde oksijen azlığı dolayısiyle atletler çabuk yoruldu ve hiç bir rekor kırılamadı.

Burada tabiî bütün müsabakaları anlatacak değilim. Beni çok alâkadar eden üç olaydan bahsedeceğim:

[1] Uzun atlamayı seyrediyordum. Birden bir zenci uçar gibi geldi. Mesafeyi ölçtüler inanmadılar. 2 - 3 defa tekrar ölçtüler ve 8 metre 90 santim olduğunu ilân ettiler. Bob Beamon, dünya rekorunu 50 santim farkla kırmıştı. Eski rekor sahibi Ralph Boston ancak dördüncü olabildi.

[2] Birbirinden güzel vücutlu Rus ve Çek kızlarının ritmik jimnastik müsabakası çok ilgi çekici oldu. Hayran kaldım. Saatlerce seyrettim. Sonunda Çek güzeli Carlarıska üç altın madalya aldı. Rus rakibi bir altın madalya ile yetindi. Çekler lehinde çok gösteri yapıldı.

[3] Futbol finalinde Bulgarlar Macarlara nazaran daha üstün oynuyorlardı. Müsabaka 1 - 1 iken Bulgarlar kasten bir gol daha yediler ve ondan sonra çıldırdılar. Macar oyuncularını arkadan iterek yere sermeye başladılar. Hakem üç Bulgar oyuncusunu sahadan atmaya mecbur oldu. Bu ceza bile azdı. Tabii Bulgarlar sekiz kişi kaldılar ve 4 - 1 yenildiler.

Amerikalılar 100'den fazla madalya aldılar. Bunu çok kere zencilere borçluydular. Ruslar ikinci plânda kaldılar. Sporu profesyoneller gibi tatbik eden komünistler, Batı memleketlerinden daha fazla muvaffakiyet gösterdiler. Bu olimpiyatlarda bir yenilik de bağımsız Afrika memleketleri zencilerinin tam 14 madalya kazanmaları oldu.

OLİMPİYAT OYUNLARI VE BİZ

Meksika Olimpiyatlarında beni en çok mütehassis eden olay İsmail Akçay'ın maraton yarışmasındaki koşusu oldu. Hep öndeki atletlerin yanındaydı. Ve Habeş Wolde, yıldırım gibi gelip hepsini geçmeseydi madalya alacaktı. Fakat 2 saat 25 dakika ile dördüncü oldu. Dördüncülük, hele Maratonda büyük başarıdır.

Güreşçilerimiz greko - romende bir rezalet idi. Yakalayan bizimkileri yere seriyordu. Utandım. Başında bir iki iyi güreş çıkaran Alakoç bile sonunda öteki arkadaşlarına benzedi ve beşinci oldu. Diğerleri dereceye bile giremediler.

Serbest güreşte iki altın madalya aldık. Çocuklar yüzümüzü güldürdüler. Fakat serbestin de diğer sikletlerinde bir bronz madalya bile alamadık.

Güreşleri istediğim gibi televizyonda seyredemedim. Almanlar, Fransızlar ve İsveçreliler bir atletlerinin neden dördüncü olmayıp da altıncı olduğu gibi saçma bir mevzu üzerinde uzun uzun durmalarına mukabil, pek az Türk güreşçi gösterdiler.

Bizimkiler alelusul hakemlerin haksızlık yapabilirler. Fakat bizim kaybetmemilevizyonda güreşçilerimizin bile ringde itiraz ettiklerine şahit olduk. Bir güreşçimiz boş yere tuş yaptım diye itiraz etti. Hakemleri kızdırdı ve puan hesabiyle galip geldiği halde berabere ilân edildi. Böyle şeyler olmamalı!

Hakemler de insandır. Bazen yanlışlık yapabilirler. Fakat bizim kabetmemize hakemler değil, hazırlıksız olmamız sebep oldu. Bilhassa komünist güreşçiler altı ay demirden bir disiplin altında çalışıyorlarmış. Güreşçilere gık dedirtmiyorlarmış. Yüz bulmuş atletlerin onbeş gün kampa alınmasiyle bundan sonra madalyal almak kabil olmayacaktır.

(Basın: 60379)

Eğitim Yetersizliği

Yazan : **Niyazi ACUN**

OSMANLI İmparatorluğunun sınırlarının daralmaya başlamasından sonra gerileme hareketleri, devrin aydınlarını ve sorumlu idarecilerini düşündürmeye başlamıştır. Avrupa'da irili - ufaklı bütün milletler Rönesans esprisinin potansiyeli içinde müsbet ilimlerin rehberliğiyle gelişip değişirken, biz bu âlemden tamamen uzak ve habersiz, içerden ve dışardan maruz kaldığımız baskılarla dağılmakta ve parçalanıp gitmekteydik.

Bu çökmeyi, Tanzimat (1839) reçetesiyle alınan ağrı dindirici ilâç önliyemezdi. Tabiat kanunları hükmünü yapmış; koca imparatorluk bir Dünya Harbi sonunda yok olmuştu.

Türk milleti bu büyük enkazın altından Mustafa Kemal'in liderliğiyle yaptığı ölüm - kalım savaşı sayesinde kurtuldu. Lozan'da bütün dünyaya kabul ettirdiğimiz Misakı Millî sınırları içinde yeni ve bağımsız Türk devleti kuruldu.

İşte ancak bundan sonra batılaşma yolunda yapılan büyük devrimlerle, uzun yüzyıllar kendimizi ayırdığımız Batı medeniyet dünyasına karıştık.

1923'den beri giriştiğimiz olumlu kalkınma hamleleri sayesinde çok şeyler yaptık; hayli mesafeler aldık. Fakat bu çabalarımızın istenilen randımanı vermediğini, kendimizi Batı ile mukayese ettiğimizde anlıyoruz. Bunun başlıca nedenlerinden biri, memleketi ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kalkındıracak elemanları istenilen kapasitede yetiştirememiş olmamızdır. Çözümü için çırpındığımız birçok meselelerimizde bu kaliteli adam noksanlığı belimizi bükmektedir. Artan nüfusumuzla, ihracatımızın azlığı ve ithalâtımızın çokluğu, işsizliğin artmasiyle, eğitim dâvâsını yeterli şekilde halledememiş olmakla, köy, kasaba ve şehirlerimizin perişan haliyle, çok partili hayata geçildikten sonra önümüze çıkan pürüzleri düzeltecek güçte olmamamızla, hattâ irticaın kol gezer hâle gelmesiyle eleman noksanlığımızı her zaman hissetmekteyiz.

Eğitim, bizi Batı medeniyet dünyasına bir an evvel yetiştirecek ve onlarla aynı hizada yürümemizi sağlayacak tek vasıtadır. Bu dâvamızın çözümünü klâsik maarifçilerden beklemek, plânları ve programları onların hazırlamasını ve uygulamasını istemek son derece yanlıştır ve bizi hedefe yaklaştırmaya değil, bizim oradan uzaklaştırmamız sonucunu verir. Dâvânın millî olduğu, profesyonel kadro dışında çözüm yolları aranması ve bütün örgütleri harekete getirmek gerektiğine inanmak lâzımdır.

Eğitim, aynı zamanda sosyal ve politik rejimle sıkı sıkıya bağlı bir dâvâdır. Ne için ve kimin için adam yetiştirilecektir? Şimdiye kadar olduğu gibi, devletin eğitim işleriyle uğraşması kendisi için mi olacaktır? Özelci, ya da devletçi rejim uygulandığına göre, eğitimde tutunacak hedef başka başka olur. Özellikle sosyal bilim konularında, organizasyon, işletme ve sevk ve idare gibi iş hayatını düzenleyecek ve yürütecek alanlarda eleman yetiştirme, kabul edilecek rejime uygun düşer. Müteşebbis riske katlanan, küçük büyük işletmeler kurup idare edebilen adam mı isteniyor; yoksa devlet kapısında teknik işlere kadar yapılan bürokrasi çarkını döndürecek ve ona uyacak adam mı isteniyor?

Bu çok önemli bir meseledir. Köy mekteplerinden, ilk ve orta mekteplerden, liselerden ve nihayet üniversitelerden çıkan çocuk veya genç, eğitim gördükten sonra hayata daha mı iyi intibak ediyor, yoksa tersine ondan uzaklaşıyor mu?

Binbir güçlükler ve fedakârlıklarla en yüksek seviyeye kadar okutulan köylü çocuğu, artık köye dönemiyor; topraktan kopuyor ve devlet kapısında memurluk peşinde koşuyorsa, o zaman eğitimin bizde zararlı bile olduğunu kabul etmeliyiz. Bir dükkânda çıraklık yapan çocuğu sanat mekteplerinde okuttuktan sonra tek-

rar onu dükkâna yollayabiliyor muyuz, yoksa artık makineden uzaklaşmış, burada çalışan, eli tezgâha değmeyen mühendis ünvanını almak peşinde koşan bir adam mı oluyor? Tetkikler, anketler yapalım; bunu öğrenelim. O zaman eğitimin bizde istediğimiz hedef uygun mu değil mi olduğunu anlarız.

Eğitimin bir hedefi de cehaleti yenmek, hurafeler içinde bulunan halkı oradan kurtarmaktır.

Bugün Arap memleketlerinde dahi görülmeyen ümmetçilik, halifecilik zihniyetiyle, bütün dünyanın takdir ettiği Atatürk'ün devrimlerine ve batılaşmaya karşı koyan gericilik hareketi, cehaletin eseridir. Dinsel eğitim, sadece dinin ibadete ait emir ve usullerini öğreten değil, ilim ve tekniğin emir ve âdetlerini insan hayatında uygulamanın dine aykırı olmadığını anlatan bir eğitim olmalıdır.

Cehlin çoğaldığı yerde, irtica ve gericilik kök salar.

Halklarını huzur, emniyet ve refah içinde yaşatmak isteyen devletler - rejimleri ne olursa olsun -, nüfuslarının yüzde yüzünü ilk tahsilden geçirmeli; yüzde ellisine orta - lise tahsili ile iş hayatına hazırlamalıdır. Bunun dışında cereyan eden kalkınma çabaları, akıntıya kürek çekmek gibidir..

Bilgili, yurtsever ve mesleklerinin sorumlusu olan elemanların ağırlığı, rasyonel ve randımanlı çalışmayı sağlar..

Bilimde ve teknolojide baş döndürücü bir hızla kalkınan memleketler seviyesine gelmek için, her türlü maddî ve manevî fedakârlıklara katlanarak en kısa süre içinde eğitim dâvâmızı halletmeliyiz..

Ayrılıklar Üstünde Bir Bütün

Belkıs Halim VASSAF

TÜRKİYE'yi tezatlar memleketi diye vasıflandıranlar Amerika'da olan bitenleri yakından görmek fırsatını bulunca, Türkiye'nin köy, şehir, entellektüel, okumamış, cahil, zengin veya fakir, yani sosyal ekonomik ve teknik bakımlarından ayrılıklarına rağmen ne kadar mütecanis bir bütün olduğuna daha çok inanmak elden gelmez. Birleşik Amerika devletleri belki de kuruluş icabı bir taraftan bütünlüğü mütecanis, bir taraftan da hürriyetleri destekleyen bir memlekettir. Herkesin hür doğduğunu, hür yaşadığını iddia eden bu diyarda daha çok yakın bir geçmişe kadar yahudi kabul etmeyen oteller, yahudi öğrenci sayısını sınırlandıran üniversiteliler, evlerini siyahlara, sarılara, yahudilere kiralamayan ev sahipleri ile dolu idi. Ve bugün de doludur.

Medenî haklar yasasını geçirmek için çeşitli halk arasında mevcut farkları azaltmak için kongrede patırtılar, gürültüler olurken ayrılıkların memleketin kültürüne kattığı zenginlikten bahsedilir.

Hiç unutmam, Amerika'ya ilk geldiğimiz günlerde idi. Oğlumuz Gündüz henüz İngilizce öğrenmemişti. (Boston) un kalabalık bir caddesinde yeraltı trenine binerken konuştuğumuzu duyan bir bayan bize merakla yaklaşmış ve büyük bir hayranlıkla Gündüz'e, «Sakın dilini unutma» demişti. Yine ne gariptir ki, şimdiki gürültülü ve sonu kestirilemeyen seçim kampanyalarının devam ettiği günlerde Amerikan politikasının ve seçimlerinin tutacağı yolu izah ve tayin edebilmek için Üniversitelerde televizyonla mülâkat yapılan ve fikirleri sorulan profesörler, uzmanlar İngilizceyi birçoğu aksanla konuşuyorlardı. Ana dillerinin İngilizce olmadığı ve başka bir kültür içinde yetiştikleri aşikârdı. Fakat bu seçimlerin alacağı istikametin ne olacağını onlara soruyorlardı.

Aynı günde çalışmaları ve orkestrasının başında provaları idare eden bir şefin de ana dili yine İngilizce değildi. Doktorların, Psikologların toplantılarında belki diğer mesleklerde de aynıdır. İngilizceyi aksansız konuşanlar adeta yadırganıyor. Öte yanda kuyrukta beklerken bir usulsüzlük veya bir dalgınlık göstererek aykırı bir harekette bulunursanız hemen «Bu memlekette biz bunu yapmayız» ihtarını duyarsınız.

Televizyonda kahve ilânının Güney Amerikalı, makarna ilânının ise İtalyan şivesile ve kıyafetile yapıldığını görürsünüz.

Büyük şehirlerin hattâ küçük şehirlerinin bile İtalyan, Çinli, Kanadalı, Fransızların siyahlara mahsus mahalleleri, semtleri vardır. Buralarda dükkânları, lokantaları, dükkânların üzerinde kendi yazılarının ilânlarile temsil ettikleri memleketin havasını yaşarsınız.

Din ayrılıkları da yine başka.. Bilinen dinler, Protestan ve Katolik gibi başlıca dinlerin dışında ve Protestanlığın içinde bitmez tükenmez sayıda yeni yeni mezhepler vardır. Bizim bulunduğumuz 35 bin nüfuslu Corcord'da her biri değişik

akidelerde değişik inanışlarda ve bunlara inanan 15 çeşit mezhep vardır. İşte Amerika Birleşmiş Milletleri bu farkları birleştiren ve bu farklardan doğan zenginlikle beslenen bir memlekettir. Bir taraftan farkları yaşatan, bir taraftan da onların hepsini kaplayan çok geniş bir bütündür.

Kaybolan zavallı çocuklarımız

BU sahifelerde İsmail'in sözü daha önce edilmişti. Haydarpaşa vapurunda püfür püfür, zevkle ve tam bir tiryaki edasiyle sigara içtiği için biraz ilerde oturan ,bağırarak konuşmalariyle etraftakileri rahatsız eden dört beş sivil polisin herkesin önünde hücumuna uğrayan, kulağı kanayıncaya kadar çeki len on üç yaşlarında, çelimsiz ve sonradan öğrendiğime göre sarhoş bir baba ile deli bir ana yüzünden yıkılmış bir evin mahsulü olan çocuk.. İzmit taraflarında bir köyde olan babasının evinden kovulmuş, tek başına yollara düşmüş, İstanbul'a dayısını aramağa, altına sığınacak bir kanat bulmağa gelmiş. Elinde tam bir adres olmadığı için bulamamış tekrar İzmit'e dönüyordu. Bizle konuşurken yüreğinin çarpıntısından göğsü yükselip alçalıyor, kanayan kulağının kanını (herkesin önünde, ve hiç kimseyi kendisine hücum eden siviller kadar bile rahatsız etmediği halde, kırılan onurunun ızdırabından) akan yaşlarını tutmağa çalışıyordu.

O günden beri İsmail aklımdan çıkamaz oldu. Babasının evinden kovulan, deli ve belki de deliliğinden dolayı sokaklara düşmüş olan ve böylece kayıplara karışmış olan anasına sığınamayan, sigara içiyor diye herkesin önünde teşhir edilen, tokatlanan, çıkmaz yollarla nice insanların çözemiyeceği problemlerle dolu olan bu hayat içine tek başına atılmış küçük İsmail'i a- [illegible]ir daha bulacak, polis karakolundan veya cezaevinden başka bir yerde karşılaşacak mıyız? İsmail'i kendi elinde olmadan düştüğü bu sefaletten kurtarmak rehabilite etmek, kendisine ve topluma yararlı bir hale getirmek onu kayıp etmemek için ne yapıyoruz? İsmail benim karşılaştığım tek çocuk. Bu İsmail gi- [illegible] kim bilir daha nice yüzlerce, binlerce İsmail'lerimizi teşkilâtsızlığımızdan ve bilgisizliğimizden kaybediyoruz. Yardım edeceğimize, cezalandırıyoruz!

Çalıştığı veya oturduğu evden bazı şeyler çaldığı için gazetelerde teşhir edilen, mahkemelere düşüp hapishane duvarları arkasına atılan, Ankara Konservatuar öğrencisi bir genç kızımızı yine yüreğim sızlayarak hatırlıyorum. Yine bilgisizlik ve teşkilâtsızlığımız yüzünden günahı toplumun boy[illegible]una yılan gibi sıralan başka [illegible] ve hapishanenin yüksek duvarları arkasına gömdüğümüz bir çocuğumuz daha..

Bir çoklarımızın hatırlayacağı bir geçmişte Profesörünü öldüren Yüksek Mühendis Okulu öğrencisi bir gencimiz yine ihmâl ve bilgisizliğimizin sonucu olarak kayıplara karışanlar arasındadır.

Gazetelerimizde sık sık küçük, büyük her yaşta ve toplumun her tabakasından gelen çocuklarımız sabıkalı diye yaftalandırılmakta, resimleri, adları sanlarıyle teşhir edilmektedir. Menfî dahi olsa şöh rete ulaştırılmaktadır.

Bu çocuklarımızın suçlu olduklarını, daha doğru bir deyimle suç işlediklerini, top lumun kabul edemediği, iste mediği ve onun gelenek ve ya rarına aykırı davrandıkların kimse inkâr edemez. Fakat on ları böyle davranışa sürükle yen faktörler arasında toplu mun büyük payı ve onların iyi bir evlât, iyi bir ana ba ba ve iyi bir işçi ve sorumlu bir yurttaş olarak yetişmeleri ne yardım edecek yolları sağ lamaktaki sorumluluğu da yi ne inkâr edilemiyecek gerçek lerdendir. Dünyaya gelmeler kendi elinde olmayan, yer yü zündeki varlıklardan yetişkin lerin sorumlu olduğu çocuk larımızın fizik ve ruh bakımın dan sağlıklı, dinç yetişmeler için ne yapıyoruz? Ceza ve teşhir..

Bugünkü psikolojik bilgi miz, ceza ve teşhirin işe ya

ramak şöyle dursun, zararlı sonuçlar verdiğini bize açıklamaktadır. Bütün tarih boyunca kullanılan bu iki yol olumlu olsaydı şimdiye kadar bu problemlerin kökünden kazınmış olması gerekirdi. Problemlerin süregelmesi ve hattâ gün geçtikçe çoğalması bu iki disiplin yolunun olumsuzluğuna en büyük işarettir.

Burada bazan ata sözlerimizi ve bu sözlerde saklı olan psikolojik gerçekleri ve geçmiş kuşaklarımızın bu sözlerden çıkardığımıza göre insan dünyesini tanımakta gösterdiği anlayışlılığa değmeden geçemiyeceğim. Söz arası şunu da söylemek istiyorum ki psikolojide doktorasını yapmak isteyen bir gencimize atasözlerimizdeki psikolojik anlamları araştırmak hem iyi bir tez konusu, hem de millî bilgimize büyük bir kontribüsyon olabilir. İnsan münasebetlerinde ve bilhassa çocuklarımızı yetiştirmekte veya eski deyimle adam etmekte tuttuğumuz yolu ne bugünün psikolojik gerçeklerile, ne de Atalar sözleriyle uzlaştıramıyorum.

Bugünkü psikolojik bilgimiz bize cezanın düşmanlık yarattığını, teşhirin ise başarıyı tasdik ve şöhreti ilân ettiğini öğretmektedir. Eğer çocuklarımızın yetişmelerini, kendilerine ve topluma yararlı olmalarını, aramızdan kaybolmamalarını istersek onları kendi mize düşman yapmaktan ve olumsuz başarılarını açıklamalarını istiyorsak onları kendimize düşman yapmaktan ve olumsuz başarılarını açıklamaktan onlraı bir yankesici, bir hırsız, bir katil olarak yaftalandırmaktan kaçınmalı, hapishane duvarları arasından pishane duvarları arkasında çürütüp kaybedeceğimize gelişmelerini sağlıyacak çarelere baş vurmalıyız.

(Barış: 142)

dış dünya

İsviçre'de Bir Ay

Dr. İlhami MASAR

Eldeki döviz ile İsviçre'de bir ay kalabilmek kolay iş değil. Fakat biz bunu iyi başarıyoruz. Yaz aylarında beni yabancı dostlarım ziyarete gelirler, onları Dragos'daki evimde misafir ederim. Bu sefer İsviçreli bir dostum bana Sugano'daki villasında bir müddet kalmamı teklif etti. Villada kimse yoktu, fakat içinde her şey vardı. Akşamları serin olduğu zaman otomotik elektrikli kalorifer işliyordu. Yatak ve yemek takımlarının hepsi komple idi. Garaj ,balkon, sıcak su velhasıl her şey mevcut idi.

Hemen bütün ekim ayını villâda geçirdik. Avrupa'da 1968 yazı yağmurlu geçmiş, halbuki ekim ayında hava enfes idi. Bol bol civarı da gezdik. Locarno, Ascona, Campione, Mascote, Como birbirinden güzel yerler.

İsviçrede oteller iki kişilik banyolu bir odaya ortalama olarak 60 frank vermek icabeder. Bu bir ayda 1800 frank eder. Halbuki biz beş kuruş vermedik. Evde güzel Türk yemekleri pişirdik. Akıllı ve paraları olan insanlar İsviçre'de yaşıyorlar. Burası azgın dünyanın ortasında bir sükûnet cenneti.. Burada ne istediklerini bilmeyen renkli beyaz solcu veya sağcı gençler, ikide bir siyasî maksatlarla grev yapan işçiler yok. Siyasî po lis yok, döviz kaçakçılığı ve büyük vurguncular yok. Zaten bir işçi ayda ortalama bizim paramızda 3000 lira alıyor. Ağır işler için İtalya'dan işçi getiriyorlar. Onlardan propaganda yapanları hudut harici ediyorlar. Dışardan Üniversitelerde haksız ayaklanmalar uygulamak için gelen tahrikçilerle de nasıl başa çıkılacağını biliyorlar. Mesut memleket velhasıl..

SUİSSE EN MİNİATURE

Bilmem içinizde Kaliforniya'daki Disneyland parkını gezen var mıdır? İsviçreliler de Lugano gölü sahilinde Melida da da buna benzer memleketlerini temsil eden bir park yapmışlar. Burada küçültülmüş olarak İsviçre görülmektedir. Dağları, gölleri, nehirleri, limanları, otomatik olarak işleyen trenleri ile! Eski abideler, kiliseler, şatolar, klâsik şehirler göze çarpsın diye yalnız 25 defa küçültülmüştür. İnsan, bu parkta İsviçre'de neler görülmesi lâzım geldiğini anlıyor. İnsan parka bir girdi mi bir daha çıkmak istemiyor. İçerde lokanta ve gazino dahi var! Parka senede 400.000 ziyaretçi geliyormuş ve dört milyon lira varidat elde ediliyormuş.

Düşündüm, bize gelen turistler, plâjlarımızı, harabelerimizi beğeniyorlar, fakat hep canlarının sıkıldığını söylüyorlar. Bir turist bana Ege sahilindeki motellerden şikâyet etti, eğlence yok, dedi.

İstanbul'da da hâlâ opera binası bitmedi, ucuz şarap içilen ve içinde gitara çalınan bir şarap mahzeni yok. Bir çok kere yazdım, Rumelihisar'da Ayasofya'nın önünde Avrupa'da her yerde yapıldığı gibi ses ve ziya gösterileri yapılmalı diye, kulak asan olmadı.

Meselâ Yenikapı mezbelesinde bir Türkiye modeli parkı yapsak olmaz mı? İçine güzel modeller oturtabiliriz. Mevlâna türbesi, Bodrum Kalesi, İshakpaşa şatosu, Diyarbakır Surları, Belkis amfiteatrosunu birer misâl olarak zikrediyorum. Camileri ve Pamukkaleyi unutmamalıdır.

Bunları gören Turist, Anadolu'ya gidecseği yoksa da gider. Bu işi Otomobil Kurumu pekalâ yapabilir. Sayın Eczacıbaşının dikkat nazarına arzederim.

FLORANSA

1966 senesinde iki metre yüksekliğindeki bir sel baskını, bu güzel şehrin bir çok sanat eserlerini tahrip ettiğinden beri tekrar buraya gelmek isterdim. Bu sefer muvaffak oldum.

Floransa halâ yaralarını saramamış-

tır. Her yerde restorasyon çalışmaları devam ediyor.

Fakat neler başarıldığını gördüm ve hayran oldum. Biz, İstanbul'daki eski eserleri göze çarpacak şekilde restore edebilmek için ne olur biraz çalışsak! Floransa'da sarfedilen paranın yarısını sarfetsek bile çok şey elde edilmiş olurduk.

Burada bir şeye çok canım sıkıldı. Eski Floransa'nın kıymet biçilmez güzellikteki meydanları, otomobil park yeri olmuş. İnsan resim çekmek istediği zaman, ön plânda otomobiller görülüyor.

Küba Yüksek Tahsil Gençliği

Zavallı Fidel Kastroğ Küba Yüksek Tahsil Gençliğinden acı acı şikâyet ediyor. 10 Ekim 1968 tarihinde söylediği bir nutkundan bazı parçaları aşağıya sıralıyorum:

«Devlet parasıyle yetiştirdiğimiz, beslediğimiz bu gençler, yarattığımız sosyeteyi beğenmiyorlar ve bunu her fırsatta ifade etmekten hoşlanıyorlar. Amerikan cigarası içmek ve Amerikan dansları yapmak istiyorlar, büyük kahraman Che Guevaranın Venezuela ve Bolivya'da yaptığı işlerle alay ediyorlar, resminin altına onu küçük düşürecek yazılar yaşıyorlar. Tekdir edildikleri zaman genel müesseselerde tahribat yapıyorlar, Havana'da sağlam umumi telefon hücresi kalmadı. Morali unuttular, 14 yaşındaki mektep kızlarını baştan çıkarıyorlar. Bu çocuklar ne zannediyorlar?. Biz demokrat ve liberal bir rejimde mi yaşıyoruz düşüncesindedirler? Yoksa Dubçek'in serserilerini taklit etmek mi istiyorlar? Şunu bilsinler ki biz ihtilâlci bir rejimiz, akıllarını başlarına almazlarsa gençlik işçi taburları teşkil edeceğim, onları yol yapmaya, erozyon işlerinde çalışmaya sevkedeceğim.»

Kendi elile yetiştirdiği ve Küba'nın istikbali için en çok bel bağladığı yüksek tahsil gençliğini karşısında görmek, zavallı Kastro'yu çıldırtıyormuş.

BİR BULGAR ÜNİVERSİTE TALEBESİ

Bulgaristanda yeni Karadeniz plâj şehirlerini geziyordum. Yol sormak icap etti. Gözüme üstü başı temiz, yabancı lisan bildiği yüzünden belli bir şirin kızı kestirdim, yolu sordum, ben de o tarafa gideceğim, dedi otomobile bindi ve 30 km. kadar beraber gittik. Kendisine plâj şehirlerinde inşa ettikleri muazzam otelleri, gazinoları, eğlence yerlerini pek beğendiğimi söyledim. Evet, dedi. Kemerleri sıkıyoruz ve bunları başarıyoruz. Gördünüz, biz kendimiz sabahları bir çay, kahve içemiyoruz. Süt bulursak süt, bulamazsak boza içiyoruz, fakat göz le görülür işler de yaptık. Fakat diye ilâve etti, batıdan otomobilleri ile gelen işçileri görüyoruz ve şaşırıyoruz. Kapitalist rejimlerde bu işçiler nasıl oluyor da böyle bir standarda sahip oluyorlar anlamıyorum. Sizin işçilerin de otomobilleri var!

Bulgaristan turizme kapılarını açtığından beri, Bulgar gençliğinin içine bir şüphe girmiştir. Orada da Çekoslovakya'daki gibi Rus düşmanlığı da doğmaktadır. Sözü oraya getirdim.

Bizim köylümüzün standardı düşüktür, o da sizin köylü gibi yaşar ama o hürdür, devlete köle değildir. Siz sisteminizi beğeniyorsanız, bildiğiniz gibi devam ediniz. Fakat çok rica ederiz, radyolarınız komünizm için propaganda yayınlarından vazgeçsinler, biz komünizm istemiyoruz, bizce özgürlük insanlığın en kutlu hakkıdır.

Güzel kız uzun uzun düşündü ve biz de liberal bir rejim istiyoruz, dedi.

Hissettim ki, bir müddet sonra Bulgaristan'da da bir Dubçek çıkacaktır ve bu orada da komünizmin sonu olacaktır.

KOMÜNİST KAPIKULLARI

Hamdi Başar'ın kapıkulu tabirini pek beğenirim. Bu sonbahar ziyaret ettiğim komünist memleketlerde bunlara fonk-

siyaner diyorlar. Fonksiyoner komünizme inanır veya inanmaz, o mühim değil, fakat parti üyesidir. Kodamanlardan biri ile yakınlığı vardır ve bu suretle komünist hükûmete kapılanmıştır ve iyi bir sandalya kapmıştır. Büyük bir gaf yapmazsa mevkiinden emindir «Salla başını al maaşını» kaidesine riayet eder Parşını al maaşını» kaidesine riayet eder, Parradan buradan aldığı hediyelerle paşa gibi yaşar, oturduğu resmi eve bizim paramızla bir kaç yüz lira kira verir. Emrinde bir otomobil ve şoför vardır.

Ben bu fonksiyonerleri bizim Osmanlı paşalarına benzetiyorum.

AMERİKA VE RUSYA

Birçok genç beyinler, Sovyet Rusyanın Amerika'ya karşı bir üstünlük elde edeceği fikrindedirler. Ben de kendi hesabıma Rus'ların her sahada elde ettikleri başarıları takdir etmekteyim. Ancak insan gücünün merhametsizce istismar edilmesinin bir hududu vardır. Dünyada çalışana hakkını veren ve ona tam hürriyetini bahşeten rejim elbetteki enin de sonunda galip gelecektir.

En büyük iktisatçıların yaptıkları hesaplara göre adam başına senelik millî gelir bugün ve 2000 senesinde şu manzarayı arzedecektir:

Millî Gelir (Dolar)

	Bugün	2000 senesinde
Amerika	3500.—	20000.—
Sovyet Rusya	1000.—	3000.—

Gençler isterlerse Amerika'yı kendilerine düşman yapıp Rus dostu olsunlar. Ben Amerikan neokapitalizminin ne olduğunu bilmeme rağmen Amerikan dostluğunu tercih ederim.

Napolyon ne demiş: «C'est l'argent qui fait la guerre.»

Tabii burada «guerre» kelimesi yalnız savaş manâsına gelmez, her manâya gelir.

ALMANYA BİR DOLAR SÖMÜRGESİ Mİ OLUYOR?

Bu başlık altında bir Alman mecmuası, Amerikan sermayesinin günden güne Alman endüstrisine nasıl nüfuz ettiğini anlatmaktadır.

Asıl mevzuya geçmeden evvel şunu tebarüz ettirmek isterim. Ben yabancı sermayenin Türkiyenin kalkınması için lüzumlu olduğuna kaniim. Sayın İnönü'nün «Kendi yağımızla kavrulmak» teorisi

bu memleketi 30 sene geride bırakmıştır. Almanya için bile yabancı sermaye çok faydalı olmuştur. Almanya bugünkü standardını memlekete akan yabancı sermayeye borçludur. Bu böyle olmakla beraber bu yazı, Amerikan malî nüfuzunun tehlikelerini göstermek bakımından alâka çekicidir.

Alman mecmuası şu mühim noktalara temas etmektedir:

1 — Amerikalılar (Maneger = İdareci) bilgisi ve elektrik beyin âletleri ile Alman sanayiini istilâ etmektedirler.

2 — Bugün 2000 büyük Alman firması Amerikalıların malı olmuştur.

3 — Daha birçok firmaya şu tahditte bulunulmuştur: «Ya bize satınız, yahut sizi iflâsa sevkederiz.»

4 — Amerikalılar en çok kâr getiren firmalara el atmaktadırlar.

5 — Georg Von Opel şunu söylemiştir: Memleketimizi doğudan kaba kuvvet, Amerika'dan neoempperyalizm tehdit etmektedir.

6 — Almanya, Amerikadan teknik bilgi ithal etmek için senede 750 milyon mark sarfetmektedir. Almanya ise yabancı memleketlerden ancak 250 milyon marklık lisans ücreti elde etmektedir.

7 — Servan Scheiber «Amerikan Tehdidi» isimli kitabında şunu söylemiştir: Amerikan kapitalizmi, kendi kudret potansiyalini artıran Avrupa endüstrisinin yakasını bırakmayacaktır.

Bütün bunlara mukabil Ortak Pazar kurucularından Alman Waller Hollstein şöyle konuşmuştur: Almanya kalkınmasını Amerikan yatırımları ile memlekete gelen teknik bilgi ve modern istihsal metodlarına borçludur.»

Okuyucularım, bu yazıyı okuduktan sonra kendileri bir neticeye varsınlar.

Devletçi - Özelci Çatışması

Yalova'da İnönü, Gazi'nin sofrasına gelmiyor; gece yarısına doğru gelince de sofrada Akşam gazetesi okuyor — İktisat Vekili Mustafa Şeref beyin istifaya zorlanması — Selüloz ve Kâğıt Fabrikasını kim yapacak? — İş Bankasının desteklediği özelcilik ve aferizm — İktisadî Devletçiliğin ilk devreleri ve sonu — İktisat Vekili Celâl beyin, zamanı ve koyu devletçiliğe dönüşü — İsmet Paşa rejiminin kesin zaferi — Gazi İsmet Paşa'yı değiştiremiyor mu?

Yazan: Ahmet Hamdi BAŞAR

Bu hâdise 1932 Eylülü içinde Yalova'da geçiyor. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun anlattığına göre hikâye şöyledir (İkinci Adlam, 1. cild, s. 454) 1932 Eylülünde Gazi Yalova'dadır. Yakup Kadri ve eşi Leman Karaosmanoğlu da oradadırlar. Akşamları Gazi'nin sofrasında ve diğer misafirlerle beraber buluşur. Fakat o günlerde Yalova'nın havasında esrarlı bir gerginlik vardır. Celâl Bayar ve İş Bankası İdare Meclisi reisi Mahmut Bey (Siirt mebusu) sık sık Yalova'ya gelirler, Gazi ve çevresiyle temaslarını yaparak yine İstanbul'a dönerler. İsmet Paşa da zaman zaman Yalova'daki köşküne (pavyon) gelir. Ama onun da kapalı bir hali vardır. Hattâ Yakup Kadri'nin yazdıklarına göre, o günlerde Yalova'ya gelen İsmet Paşa, hattâ Atatürk'e dahi görünmek istemeyen kapalı, düşünceli bir hal içindedir. Yalova'ya banyo almaya gelir, sonra yine sessizce ve haber vermeden oradan gider.

O sıralarda İktisat Vekili Mustafa Şeref Beydi. Mustafa Şeref atılgan ve mücadelesi olmayan, fakat bilgili, değerli bir maliye, iktisat ve hukuk bilgini, terbiyeli bir Osmanlı efendisiydi. Zaten İkinci Meşrutiyet yıllarında, çok genç yaşta Osmanlı kabinesinde Ticaret Nazırı olmuştu. Atatürk'ün sofrasında görülenlerden, oraya davet edilenlerden, yakınlardan değildi. İktisat Vekili olarak bulunduğu dünya buhranı yıllarında, buhranın manâsını, getireceği yeni şartları ve alınması gereken yeni tedbirleri en iyi anlayandı. Nitekim bütün Batı ülkeleri arasında Türkiye, Klering sistemine ilk defa ve O'nun zamanında gitmişti.

Yalova'ya Gazi'ye veda için gelmişti. Sıhhî sebeplerle bir Avrupa yolculuğuna çıkıyordu. Gazi'nin sofrasında, her zaman olduğu gibi, sakin, biraz mahçup ve çekingen, hülâsa havayı yadırgayan bir hali vardı. Sofra kalabalık değildi. Gazi'nin bir yanında Afet hanım, diğer yanında Leman Karaosmanoğlu yer almışlardı. Sonra Yakup Kadri, Mustafa Şeref, Sofrada bulunması mutat olan zevat: Nuri Conker, Kılıç Ali v.s.. Sohbet iyi başladı. Fakat biraralık Gazi gözlerini birden Mustafa Şeref'in üzerine dikti. Evvelâ ve gözlerini ondan ayırmayarak kendisi anlattı; etrafında çalıştırdığı kimselere insanın dikkat etmesi lâzım geldiğini, kendisinin itimat ettiği fakat bu itimada lâyık olmadıklarını belirten insanlar yüzünden karşılaştığı halleri, isimler de vererek anlattı. Sonra Şeref Beye sordu:

— «Meselâ senin yanında bir Sana-

(1) Bu yazı serisi 72. sayıda başlamıştır.

yi Umum Müdürü mü ne varmış? Onu nasıl bilirsin?»

— «Dürüst, çalışkan ve iyi kıymetli bir mesai arkadaşım olarak bilirim Paşam..»

Fakat ne olduysa o zaman olur. Gazi birden sinirlenir; Onda hiç görülmeyen bir öfkeye kapılır. Hem Şerif bey, hem Şeref bey için söylediği sözler çok ağırdır. Her zamanki mantık ve nezaketten çok ayrılmıştır. Bu, belki birikmiş birtakım dolgunlukların boşalmasıdır. Halbuki ne Mustafa Şeref bey, ne Şerif bey bu haşlamalara müstahak değildirler. Mustafa Şeref bey gibi Şerif bey de çalışkan, efendi bir insandı. İşinin de ehliydi. Demek ki Gazi'ye yanlış haber ulaştırılmıştır ve o her insanın yapabileceği bir taşkınlık içinde birden boşalmıştır..

Konu şudur:

1931'den beri memlekette bazı incelemeler yapılmıştır. Sanayi kuruluşları meydana getirilecektir. Bunların içinde bir de Selluloz Kâğıt Sanayii vardır. Yeri de bellidir. Nitekim bunlar az sonra Birinci Beş Yıllık Sanayi programı veya plânı halinde Başvekâlete sunulacaktır. Ama İş Bankası bu sanayii kendisi kurmakistemektedir. Mustafa Şeref beyin ve Sanayi Ofisi Umum Müdürü Şeref beyin bu teşebbüse engel oldukları Gazi'ye duyurulmuştur. Gazi de bu fabrikaların İş Bankası tarafından yapılmasını istiyor. Belli ki, Gazi'ye birşeyler ters anlatılmış. Hava, günlerden beri gerdindir ve Gazi dolgundur.

Hülâsa neticede Mustaf Şeref bey müstahak olmadığı bir muamele görür ve istifa eder. Yerine Celâl bey getirilir. Ama ortada bir de İsmet Paşa vardır ve kendi Kabinesinden bir vekilin, hem de Kabinenin elinde bulunan bir tesis programı ile ilgili bir konuda; bir gece, bir sofra halkı karşısında öylesine kıyasıya bir muameleye maruz bırakılışını elbetteki hoş görmeyecektir. Kaldı ki, O İş Bankası etrafında yürütülen bazı teşebbüslerin kendilerince doğru olmadığına, devlet nüfuzuna dayanarak iş yürütmek isteyen insanlar bulunduğuna ve bu nüfuz sayesinde başarılan şeylerin kendi zekâ ve kaabiliyetlerinin eseri gibi gösterildiğine inanmaktadır. Bunları kısmen önlemeye de çalışır. Hattâ İş Bankasına ve çevresine yapılan bazı atanmalara da vetosunu kullanmıştır. Hülâsa İsmet Paşa da kuşkuda ve tedirgindir. Zaten şu fikirdedir:

— «En serbest zannolunan bir sanat, ticaret, mutlaka Devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir. Su başında olduğumuz için, bu ihtiyacı her gün görüyorum. Ve sonra, serbest meslekin Devletçiliğe üstünlüğü için, aynı mevzuların delil olarak zikrolunmalarına şaşıyorum.»

Hakikaten de, İsmet Paşa suyun başındaydı ve köprünün altından geçen suların nasıl aktığını görüyordu. Bu köprübaşını da, kolay kolay bırakmak niyetinde olmadığı, o köprünün parmaklarına kuvvetle ve dikkatle sarılmasından belliydi. Yahut da, yerini bırakmak için, hiç değilse, henüz vakit gelmemişti. Hülâsa O'nun söyleyebileceği daha bazı sözler vardı.

O halde, Yalova'da ertesi gecenin de hikâyesini dinlemeliyiz. Yakup Kadri ve eşi gene oradadırlar. İsmet Paşa Yalova'ya davet edilmiştir. Sofrada olacaktır. Yalova'nın misafirleri gecenin birçok şeylere gebe olabileceğine inanırlar. Hele «Mutat Zevata» göre o gece, belki de İsmet Paşa iktidarının sonu olacak ve belki de Gazi, İsmet Paşayı da alaşağı ederek onlara, Gazi'nin bir yeni parlayışını gösterecektir. Halbuki bunlar, yıllar yılı yanlarında oldukları halde, ne Gazi'yi, ne de İsmet Paşayı tanımayanlardır. Nitekim birgün Gazi ölüp, nihayet gene bir gün İsmet Paşa da iktidardan düşünce, öyle hatıralar yayınlamışlardır ki, orada, meselâ Gaziye:

— «İsmet; seni ayağımın altında tahta kurusu gibi ezerim.» şeklinde söylettikleri sözlere, hattâ yeni efendileri bile gülmüştür. Bunları yazanlar, gene bir gün İsmet Paşa'nın elini öperek:

— «Kusura bakma Paşam; bunlar saçmalar..» demek zorunda kalmışlardır.

Hülâsa o gece de bunlar beklerler. Zaten daha bir akşam önce ve o vakte kadar görülmediği halde, meselâ bu zat-

lardan biri, bir Malatya kayısısı masalı uydurarak, İsmet Paşanın artık alay konusu olabileceğini göstermemiş miydi? Göya İsmet Paşaya Malatya'dan kayısılar gelirmiş de Gazi'ye gelmezmiş!.. Hülâsa o gece İsmet Paşanın sonunu bekleyenler vardı!.

İsmet Paşa Yalova'ya gelmiştir. Sofra saatidir. Gazi misafirlerine, İsmet Paşanın geldiğini ve Sofraya oturmadan evvel onu bekleyeceklerini haber verir. Her zamanki gibi naziktir. Saat yedi sularındadır. Ama saat ilerler. Sekize yaklaşır, sekizi geçer. Sonra 8.30... 9.00... İsmet Paşa görünmez. Gelenler, gidenler haber sormalar. Ama Gazi'nin etrafındakilerden hiç biri de, İsmet Paşa'nın köşküne gidip:

— «Nerede kaldın Paşam, sizi bekliyoruz..»
diyecek kadar cesur değildir.

Gazi sabırsızlanır. Misafir hanımlardan özürler diler. İsmet Paşanın yorgun geldiği, banyo aldığı, banyodan sonra dinlendiği gibi sözleri yayılır. Ama saat durmaz ilerler: 9.30... 10.00 ve hattâ daha da ilerisi...

Gazi durmadan saatine bakar. Saat 10.30'dur. Hattâ 11'e doğru ilerler. Gazi misafirlerini artık sofraya oturtmuştur. Ama havada soğuk bir rüzgâr eser ve İsmet Paşanın yeri boştur.

Nihayet İsmet Paşa salonun kapısında görünür. Şöyle hafif bir baş selâmı.. Etrafa bakmadan baş sandalyeye oturur ve cebinden bir Akşam gazetesi çıkararak önüne perde gibi serer. Gazi'nin soruları, ilgileri, lâtifeleri cevapsız kalmaktadır. Ama Gazi sabırlı ve naziktir. Nihayet sorar:

— «Ne okuyorsunuz gazetede? Şu bizim Dizbağı nişanı meselesini mi?»

— «Dizbağı nişanı mı? O da ne?»

— «A!... Duymadınız mı, bir Amerikan gazetesinden naklen, bütün dünya matbuatına yayılan havadisi? İngiltere Kralı bana Dizbağı nişanı verecekmiş! Söylendiğine göre bu, İngilizlerin en büyük nişanıymış..»

— «İyi ama, bunu Size ne münasebetle vereceklermiş?»

— «Bunu herkesten ziyade sizin bilmeniz lâzım gelir. İngiliz milleti beni sever de ondan.»

Gazi'nin mümkün olduğu kadar tatlılıkla söylediği bu söze karşı İsmet Paşa, dudaklarında istihzalı bir gülümseme ile omuzlarını silker.

Gazi'nin sesi sertleşmeye başlamıştır:

— «Evet, İngiliz milleti beni sever ve sevgisini, Loyd Corc'u düşürmek suretiyle ispat etmiştir.»

— «O meselenin haricî siyasetle hiç ilgisi yoktur. Loyd Corc, partiler arasındaki ihtilâf yüzünden düştü!»

Ve İsmet Paşa gene gazetesini önüne perde gibi gerip arkasına çekilmiştir. Gazi'nin kaşları çatılmıştır. Ama sözlerine devam eder:

— «Ya?... Bu ihtilâfın tam Dumlupınar Zaferi üzerine çıkışına ve Avam Kamarasında Loyd Corc'a yapılan hücumlarda, en ziyade Türkiye'ye karşı takip ettiği düşmanca politika üstünde durulmasına ne dersiniz?.»

Fakat sofrada herkes sus-pus olmuştur. İsmet Paşa'da ise cevap yoktur.

Sofranın sonu gelmiş demektir. Halbuki o saat, Atatürk'ün Sofralarının en hareketli zamanı olmalıydı.. Gazi durumu anlar. Sofrada konuşulacak birşey kalmamıştır. Sofrayı dağıtır. Misafirlerini uğurlar ve İsmet Paşa'dan kalmasını rica eder. İçeri odaya çekilirler. Başabaştırlar. Aracılar ya uzaklaşmış, ya uzaktadırlar ve bu iki eski arkadaş orada tekrar kendi dilleri ile konuşacaklar ve birbirlerini anlayacaklardır.

Şimdi bir de ertesi gece var. Yalova'daki Sofrada soğuk rüzgârlar esip, nihayet iki asker arkadaşın bir odaya çekildikleri akşamın ertesi 30 Ağustos Başkumandanlık zaferinin onuncu yıldönümüdür. Başkumandanla Garp cephesi kumandanı gene bir aradadırlar. Bu savaşa katılan kumandanların çoğu tören üniformalarile davetlidirler. Sofrada bir zafer neşesinin havası eser. Gazi ve İsmet Paşa, eski günlerin ihtişamlı dostluğu içindedirler.

Gazi Onunla eski harp arkadaşlarından hatıralar nakleder:

— «Hatırlar mısın İsmet? Ben XVI. Kolordu kumandanı olarak vazifem başına giderken, Gazi dağındaki Şark cephesi karargâhında sana uğramıştım. Sırtında kaputunla bir masanın başına oturmuştun. Bir gaz lâmbasının ışığında, önüne bir harita açmıştın. Tetkik ediyordun;

— «Vaziyet nasıl?»
diye sorduğum zaman:
— «Kötü, çok kötü..»
demiştin..

— «Nasıl hatırlamam? Nasıl nuntabilirim o geceyi? Sen benim imdadıma Hızır gibi yetişmiştin..»

Gazik dağı Muş cephesindedir. Hava kara kıştı. Ruslar hücuma hazırlanıyordu. Karlı havada gece hücumu, Rusların ihtisasıdır. İsmet Paşa kötümserdi. Ama emrindeki binlerce insanın hayatı da, kendi emrine ve kararına bağlıydı.

Yalova Sofrasında 30 Ağustos gecesi, o günlerin, bu gibi hatıraların, harplerin, zaferlerin şen ve şanlı havası içinde, sabahlara kadar sürdü. Tek Adam ve İkinci Adam gene birbirlerini bulmuşlardı..

Öyle de olur. Gerçi Mustafa Şeref «sıhhî sebeplerle» çekilmiştir. Ve 9 Ekim'de Celâl (Bayar) İktisat Vekili olur. Ama bu İktisat vekili, artık İsmet Paşa Kabinesinin bir İktisat vekilidir. Sellüloz ve Kâğıt Sanayiinin bu sefer Devlet eliyle yapılmasını savunur. Yalnız onun da değil, evvelce tasarlanan bütün tesislerin Devlet eliyleta hakkuk etmesi için Başvekilliğe kendi imzasiyle müracaat eder. Bu plânın savunucusu, hattâ öncüsü olur.

Değerli dostum Şevket Süreyya Aydeir'in kitabından aktardığım bu hikâye, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Meydan Dergisinde çıkmış hatıra yazılarına dayanmaktadır. Bence Cumhuriyet tarihimiz bakımından çok önemli bir

vesikadır; üzerinde titizlikle durmak gerekir.

Şevket Süreyya'nın yazdığını okuyanlar, **«Bilgili, değerli, dünya buhranının manâsını ve milletlerarası iktisadî tedbirleri mükemmel kavramış, gereken müesseseleri en iyi anlamış»** her bakımdan emsalsiz bir devlet adamını, müstahak olmadığı hareketlere uğrattıktan sonra iftiraya zorlamasını Gazi'ye yakıştıramayacaklardır. Sonra İsmet Paşa'ya ne oluyor? Hâdisenin ertesi günü Gazi İsmet Paşa'yı çağırıyor. Herkes telâş içinde: Mutlaka o gece Sofrada bir kıyamet kopacak, İsmet Paşaya da hakaret edilecek ve belki de hükûmet buhranı olacak diye.. Oysa İsmet Paşa, Gazi'nin davetine bile gelmiyor; saatlerce bekletiyor ve bazı kimseler araya girerek: «Aman paşam, etme paşam, Sofrada seni bekliyor» diye İsmet Paşaya ricalar ediyor; nihayet gece yarısına doğru İsmet Paşa kimseye selâm vermeden gelip masada yerini alınca elindeki Akşam gazetesini sanki okuyormuş gibi Gaziyle arasında duvar olarak kullanıyor ve açıkçası beklenen muamele ters yönde beliriyor!.

İşin çok tuhaf tarafı, haksız yere istifa ettirilen İsmet Paşanın adamı Mustafa Şeref bey yerine İktisat vekilliğine Gazi'nin adamı Mahmut Celâl bey getiriliyor ama, özelci olan bu yeni vekil eskisinden fazla özelci oluyor ve Gazi ile İsmet Paşa arasında anlaşmazlık konusu olmuş olan Sellüloz ve Kâğıt Fabrikasını devlet İktisadî teşebbüsü olarak kendi eliyle kurduktan başka devlet sanayiinin, devlet madenciliğinin ,devlet işletmeciliğinin başlıca kurucusu ve savunucusu oluyor!

Yakup Kadri'nin hatıralarına dayanarak anlattığı bu çok önemli hâdisede arkadaşımız Şevket Süreyya pek yüzeyde kalmış; olayları yanlış değerlendirmiş ve yer yer kronolojik hatalar da yapmıştır.

Üçer ciltlik Tek Adamla İkinci Adam, tarihî belli olma iddiasındadır; ve bir bakıma bu iddiaya da hak kazanmıştır. Ancak Cumhuriyeti kuran ve bir milletin yeniden var oluşu dâvâsını yürüten bu iki büyük Adamımızı, arkadaşımız Şevket Süreyya Aydemir, olduklarından büsbütün başka göstermiştir. Gazi, kızınca ne yaptığını bilmemekte; sonra da yaptığına pişman olup ertesi günü gönül almaya çalışmakta ve kendi sofrasında yüzüne karşı gazete açıp kendisiyle konuşmayan bir başbakanın hareketlerine bile tahammül etmektedir. İnönü ise Cumhurbaşkanının ve Şefinin davetini dahi red edebilen ve zorlukla getirildiği Sofrada herkesin gözü önünde en basit nezaket kurallarına aldırış etmeyen kaba saba bir adamdır.

Yine Şevket Süreyya'ya göre, Gazi'nin öfkelenip İsmet Paşa'nın bir vekilini istifaya zorlamasının nedeni kulağına öteden beri yanlış haberler ulaştırılmış olmasıdır. Böyle haberlerle Gazi, dolgunlaşır ve her insanın yapabileceği bir taşkınlık içinde birden boşalır.

Baştan aşağı gerçekler dışı yargılarla saplanmış olan arkadaşımızı uyarmak ve kitaplarının ilerde yapacağı baskılarda kendisini daha etraflı araşıtrma ve düşünmeye sürüklemek için biz de bu çok önemli olduğunu kaydettiğimiz olay üzerinde biraz eğilmek istiyoruz.

Öyce şunu söyleyelim:

Mustafa Şeref bey, şahsen benim de tanıdığım bir insandı. İktisadî, malî ve hukukî konularda zamanına göre bilgin de sayılırdı. Meşrutiyet zamanında Osmanlı hükûmetinde Ticaret ve Ziraat Nazırlığı da yapmıştı. Ölünün arkasından söylenmez ama, ben Mustafa Şeref beyin sağlığında yüzüne karşı da söylediğim için bu kurala kendimi bağlı saymayabilirim. Merhum, 19. Yüzyılın adamı, klâsik tahsil yapmış, okuduklarından başka hakikat olamayacağına inanmış, hayatı zerre kadar anlamaya çalışmamış, vardığı yargıların kesinliğinden şüphe etmediği için devlet adamı olarak önüne gelen meselelerde özel bir inceleme ve araştırmaya lüzum görmemiş ve bu yüzden açık hatalara düşmüş bir kişiydi. Osmanlı hükûmetinde Ticaret ve Ziraat Nazırı iken Mebusan Meclisinde Kastamonu ve Bolu ormanları hakkında verdiği rakamların ve Fransa ormanlariyle yaptığı

karşılaştırmanın yanlışlığını, o zaman çıkardığım bir mecmuada, yüzüne vurduğum için, bana kızmıştı. Millî hükûmette İktisat Bakanı olarak vazifelendirilmesini ve bunun Dünya buhranı devresine rastlamış olmasını ben milletimiz için mutsuzluk olarak karşılamıştım. Dostum Şevket Süreyya'nın vardığı yargının aksine, merhumun bu buhranın nedenlerini asla kavrayamadığını görmekte, 1930 da iktisat müşaviri olarak büyük seyahatlerine katıldığım sıralarda da bu görüşümü Gazi'ye de açıkça belirtmiş bulunmaktaydım. Mustafa Şeref bey, Dünya buhranını bizim de buhranımız gibi görüyor ve ona göre tedbirler alıyordu. Ben, «Türkiye'nin, en büyük meselesi buğday fiatlarını kurutmaktır» diye çırpınıp duruyordum. O ise «Buğday, dünya meselesidir; yakında milletlerarası bir konferans toplanacak; orada biz de bulunarak kredi almaya çalışacağız; o zamana kadar bizim bu konuda yapacak bir işimiz yoktur» diyordu. Dünya buhranı karşısında ithalâtı durdurması, kontenjan ve klering sistemlerine başvurması da benim o zaman şiddetle tenkid ettiğim şeylerdi.

Bu konular üzerinde bu sütunlarda etraflıca açıklamalar yaptığımı bu hatıra yazılarımı okuma zahmetine katlanmış olan okuyucularım bilirler. Yeni Türk devletinin ilk kuruluş ve kalkınma döneminde böylesine tutucu, böylesine dünya ve memleket görüşü yanlış bir zatın İktisat Bakanı olması cidden bizim için şanssızlık olmuştur.

Mustafa Şeref bey, Osmanlı tipi memur devletinin mükemmel bir temsilcisiydi. Her meseleyi Kapıkulu devletinin zihniyetiyle ele alır ve o gözle görürdü. Türkiye'de özel sektörün yaratılması, bu sektöre ağırlığını veren Devletçilik yoliyle kalkınma yerine, Babıali'den miras aldığımız memur devletçiliğinin ekonomik hayatımıza hâkim olması tezine bağlıydı. Bu Hükûmet Başkanı olarak İnönü'nün de bağlandığı tezdi. İnönü devlet deyince, ancak memuru düşü-

(Barış: 144)

nürdü. Kapıdan yetişmiş, kademe kademe basamakları atlayarak yükselmiş insanlardan başka kimselerin devlet idaresine hakkı olamazdı. Tüccara, serbest meslek adamlarına ve onların usullerine hiç güvenmezdi. Kapıdan yetişmiş, usullere göre iş gören yüz lira maaşlı bir memurun imzası ve sözü, yüz binlerce lira sermayeli bir tüccarın, bir serbest meslek sahibinin imzasından ve sözünden çok üstündü. Çünkü bu sektör yalnız çıkar peşinde koşan, dalavereci adamlardan müteşekkildi. İşlerine de akıl erdirilemiyordu. Devlet kapısına bir iş için başvursalar ve haklı bir istekte bulunsalar mutlaka altında bir çapanoğlu bulunacağından şüphe edilmeliydi.

Osmanlı devleti zihniyeti ve görüşünden kendini tamamen kurtarmış tek adamımız Gaziydi. O'nun ekonomi doktrinleriyle uğraşan ilim adamlarının hayranlıkla üzerinde durup değerlendirmeleri gereken bir büyük sezişi vardı: Türkiye'de kalkınmanın en doğru yolunu bu büyük sezgisiyle bulmuş gibiydi:

Önce millî nitelikte kapitalist bir kalkınmaya girişecektik. Ama kapitalizm'in çeşitli faktörleri (Sermaye, müteşebbis, idareci v.s.) yeterli derecede olmadığından ve bunların olmasını beklemeye de vaktimiz bulunmadığından, devlet de hem doğrudan doğruya kapitalist olacak, hem de kapitalizmin kurulmasına yardım edecekti. 1924'de Gazi, Cumhuriyetin birinci yılında İş Bankasını ne için kurdu?

Bu bankanın kurulmasından önce, iyice hatırlarım, o zaman İstanbul Ticaret Odası ve Millî Türk Ticaret Birliği

reisi olan (merhum) Kavalalı Hüseyin beyin şimdiki emniyet müdürlüğü karşısındaki yazıhanesinde bir gün Celâl bey, Kılıç Ali bey ve daha bir iki kişi gelmişler, bizlerle konuşmuşlardı. Gazi'nin emriyle bir banka kuracaklardı. Hüseyin beyden hem kendisinin hem de İstanbul Türk tüccarından bir kaçının sermaye koyarak bu teşebbüse iştiraklerini istiyorlardı. Tüccarımız o kadar korkaktı ki, bir kaçı bankadan hatır için bir kaç bin liralık hisse aldılar; fakat idaresine katılmak gibi bir istekte bulunmadılar.

İş Bankası Gazi'nin koyduğu ve biraz da başkalarından toplanan 1 milyon lira sermaye ile Ankara'da 26 Ağustos 1924'de kuruldu. İdare Meclisi Gazi'nin yakınları ve arkadaşlarıydı. Merkezi, Ankara Palasın arkasında, vakıfların yaptırdığı bir küçük evdeydi. Başlangıç çok mütevazi oldu. Tasarruf mevduatı olarak ancak 12 bin lira toplanabilmişti. Bankanın başlıca amacı iş âlemine karışmaktı. O tarihlerde Türkiye'de iş âleminin ne durumda ve kimlerin elinde olduğunu uzun boylu anlatmaya lüzum yok. Türklerin ticarette, endüstride ve iş sahasında bir yeri var bile denemezdi. Bu sahaya ilk adımların atılması, Türkiye İş Bankası sayesinde oldu.

Bankayı yönetenlerin, Gazi'nin etrafında bulunanlardan seçilmiş olmaları birtakım iş kombinezonlarına karışmış olmaları Aferizm olarak çok yerilmiştir. Ben hiç bir zaman bu kanıda olmadım. Bu kimseler gizli kapaklı iş yapmıyorlardı; hattâ Gazi'nin emriyle bizim için tamamen meçhul ve kapılarını yüzümüze kapamış iş âlemine nüfuz etmek, bu alanı millileştirmeye çalışmak vazifesini yüklenmiş gibiydiler. Hiç birinin millet ve devlet aleyhine bir kombinezona bilerek katılmaları mümkün değildi ve hepsinin - ki çoğu şahsen tanıdığım ve arkadaşlık ettiğim kimselerdi - dürüstlükleri ve Gazi'ye bağlılıkları denenmiş oldukları için haklarında böyle bir kaygu da beslenemezdi.

Banka da, tüzel kişi olarak, büyük birtakım işlere girişiyor; çeşitli dış ve iç ortaklıklar kurmaya çalışıyordu. Meselâ Kibrit Şirketine banka, fazlaca sermaye de koymadan ortak olmuştu. Bunun dışında hükûmetçe gerçekleşmesi istenen bazı önemli işlere banka ortak olarak katılmaktaydı. Bu arada İstanbul Liman İnhisar Şirketinin beşte bir ölçüsünde ortağı olmuştu. Fakat Liman İnhisar Şirketinin daha önceki yazılarımda da belirttiğim güçlükler içinde bunalması ve hücumlara uğraması karşısında Banka, kendi hesabına basiret gösterdiğini sanarak, elindeki hisse senetlerini Maliyedeki Kibret Şirketi hisseleriyle mubadele etmiş ve bu dedikodulu işten yakasını sıyırmayı becermişti. 1925'de kurulan Trakya Şeker Şirketinin, sermayesine İş Bankası %68 ölçüsünde iştirak etmişti. Bu gibi teşebbüslere ortak olarak katılan Banka, 1929'da kavuştuğumuz gümrük istihsalinden yararlanarak, memlekette büyük sanayi tesisleri kurmak için hazırlanmaya başlamıştı. İlk teşebbüs sellüloz ve kâğıt ile cam sanayii üzerindeydi. Bu konularda yardımlar da sağlanmış; projeler hazırlanmış ve İktisat Vekâletine müracaat da edilmişti. Fakat Vekâlet, bu sanayiin devletçe kurulacağını ileri sürerek yapılan müracaata menfi cevap vermişti. O sıralarda bir Sanayi Ofisi de kurulmuştu. Ama bu ofisin adı var, kendisi yoktu. Ne sermayesi vardı, ne de hukukî statüsü ve bünyesi bu gibi teşebbüsleri başarmaya müsaitti. Bir proje halinde kaldı ve hiç bir iş yapamadan unutuldu gitti.

İş Bankasının Sellüloz ve Kâğıt Sanayii kurmak için yaptığı müracaatı «Bu işleri devlet, Sanayi Ofisi vasıtasiyle yapacaktır» diye ret etmesi, Şevket Süreyya Aydemir'in yazdığı gibi 1932'de başlamış bir olay değildir. 1930'da teklifin yapılmış olması lâzımdır. Çünkü Gazi'nin 1930'da yaptığı büyük yurt seyahati sırasında bu konular konuşuluyordu. Bunu iyi hatırlıyorum. Bu teşebbüse karşı koyanın İsmet Paşa olduğu da biliniyordu. Yani iş bir Vekâlet değil, bir Hükûmet meselesiydi. Bu konuda Gazi, İş Bankası tarafını tutuyordu. Devlet, gücü varsa, başka işler yapsındı. İsmet Paşa da Gazi'nin İş Bankası vasıtasiyle özelci bir kalkınmadan yana olduğunu bilmesine rağmen, direnmekteydi.

Nihayet Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1932 Eylülünde Yalova'da Sofrada tanıklık ettiği olay patlak vermiş ve Gazi hıncını İktisat Vekili Mustafa Şeref beyden alarak onu istifaya zorlamıştır. Şevket Süreyya'nın dediği gibi öteki beriki Gazi'ye olmayacak haberler ulaştırarak O'nu ağır bir kızgınlığa sürüklemiş olmaları söz konusu olamaz. Mustafa Şeref beyin istifası İsmet Paşa'nın davete rağmen Sofraya gelmeyişi ve geldikten sonra yüzüne gazeteyi kapayıp açıkça Gazi'ye hiddetini belirtmesi, şimdiye kadar üzerinde gereği gibi durulmamış olan köklü ve devamlı bir anlaşmazlığın sonucudur ve hayli manâlıdır.

Bizim görüşümüze göre, 1924 ile 1932 arasında geçen Cumhuriyetin 8 yıllık ilk kurtuluş devresinde, her iki tarafta da ideolojik bir temel olmayan, her ikisi de uygulamada yanlış istikametlere yönelmiş bulunan iki akım birbiriyle çarpışmıştır. Özelci - Devletçi.. Özelci akımın lideri İş Bankası ve Celâl bey; Devletçi akımın ise İsmet Paşa idi. Birinci akım burjuva sınıfının, ikincisi de memur - kapıkulu sınıfının malıydı. Fakat bizde millî bir burjuvazi sınıfı olmadığından, özelci akım hem devlet eliyle burjuva yaratmaya, hem de yaratılan burjuvayı devlete sahip çıkarmaya çalışmıştır. Oysaki Türkiye'de geleneği, tarihi ve varlığı olan kuvvetli bir memur kapıkulu sınıfı vardı; devlet de bu sınıfın elindeydi. Osmanlı İmparatorlulğundan ayrılmaya ve yeni millî bir devlet kurmaya yönelmiş Türk ihtilâli, bu sınıfın egemenliğini ortadan kaldırmamış; tersine kuvvetlendirmişti. Osmanlı devletinin politik gücü çok zayıftı ve ekonomik hiç bir gücü yoktu. Yeni millî devlet; kapitülâsyonların kalkması, tam bağımsızlığa kavuşması ve otoritesinin çok daha yüksek olması gibi nedenlerin yanısıra, ayrıca ekonomik güç de kazanmakta ve bunu gün geçtikçe çoğaltmaktaydı. Tarihî zaruret de bizi bu yola sürüklüyordu.

Konuyu bir hatıra yazı havasından ayırmamak için kısa keselim. Benim yanında bulunmak şerefini kazandığım kısa bir sürede edindiğim kanaat, Gazi'nin, bu tarihî zarureti değiştirmeye karar vermiş ve memur devletçiliğinden halk devletçiliğine geçişin ekonomik or-

tamını hazırlamaya çalışmış olduğu merkezindedir. İş Bankasını bir Anonim şirket olarak kurdurması, devlet işletmeciliğinin gerektiği yerlerde bu işletmelerin halka açık Ticaret Anonim şirketler halinde olması, ya da özelci rejimin kurallarına uygun yönetilmesi, yeni bir burjuva sınıfı yaratılmak istenmesi bu kanımı desteklemektedir.

Bizde - eski askerî fabrikalardan ve Seyrisefain idaresinden başka - ilk devlet işletmesi, Anadolu - Bağdat Demiryollarıdır. Millî Kurtuluş Savaşı sırasında elkoyduğumuz bu demiryolları, zaferden sonra otonom bir devlet işletmesi haline kondu. İşletmeyi, İdare Meclisi kendi malıymış gibi istediği gibi idare ederdi. Tamamen bağımsızdı; devlet hiç bir işine karışmazdı. Bu ilk devrelerde bazı imtiyazlı şirketler ve kamu hizmeti gören idareler de bu espri içinde kuruldu ve işletildi. Meselâ Liman Şirketleri, Tahlisiye İdaresi, Sanayi ve Maadin Bankası, Seyri - Sefain İdaresi hep özel ticarî kurallara göre işletilmekteydi. Türkiye İş Bankası, Alpullu Şeker Fabrikası gibi Anonim şirketler tamamen bağımsızdı. Uşak'ta halkın parasiyle bir Anonim Şirketi kurulmuş ve koskoca bir şeker fabrikası işletmeye açılmıştı. Yer yer çeşitli kollarda, özellikle sanayide Anonim Şirketler kuruluyor ve bu kuruluşlar hükûmetçe destekleniyordu.

Fakat gerek devlet işletmelerinin, gerekse devletin sermaye koyup özel kişilerle kurduğu şirketlerin kendi yönetim organları tarafından bağımsız olarak idare edilmeleri prensibi çok kısa bir süre uygulanabildi. Bu işletme ve kuruluşların diledikleri kimseleri diledikleri ücretlerle alıp çalıştırabilmeleri, tepkisini göstermekte gecikmedi. Özellikle İş Bankası, henüz mektepten çıkmış genç elemanları kadrosuna alıyor ve bunlara devlet kapısında uzun seneler çalışmış bir müdürün, Orduda bir Albayın bile alamadığı maaşlar veriyordu. İlk isyan bayrağını bir Yarbay çekmişti. İş Bankasına yerleştirdiği oğlunun eline yirmi yıllık asker olan kendisinden fazla para geçmekteydi. İktisadî Devlet Teşekküllerinde çalışanlara da aşırı ücretler verilebilmekteydi. Sonra yolluklar, ikramiyeler ve başka adlar altında harcanan paralarla har vurup harman savurulmaktaydı. Bu durum böyle devm edemezdi. Sonra bu işletmelerin bütçeleri, kadroları, bilânço ve muameleleri kamu kontrolu dışında bırakılamazdı. Böylece ticarî kurallara göre idare yerine, devlet kurallarına göre idare prensibi Devlet İktisadî işletmelerinde, ya da sermayesine devletin katıldığı Anonim şirketler-

de uygulanmaya başlandı.

O zamanlar devlet baremine göre en yüksek maaş 600 lira idi. Hiçbir devlet iktisadî teşekkülünde en yüksek maaş bu miktarı aşamamalıydı. Şu veya bu adlarla bu sınır üstüne çıkılamaması için yolluklar da devlet usulüne uyduruldu. Ticarî muamele serbestliği de yavaş yavaş ortadan kaldırıldı; her şey ticarî hayata değil, idarî devletin usullerine göre kayıtlar altına alındı. Meselâ Anadolu-Bağdat Demiryolları bütçesi İdare Meclisi tarafından düzenlenip onaylanması usulü ancak iki yıl kadar sürdü; sonra bu İdarenin de bütçesi Meclisten geçirilmeye başlandı.

Mustafa Şeref beyin istifaya zorlanmasından sonra 1932'de İktisat Vekilliğine getirilen İş Bankası Umum Müdürü Celâl bey, iktisadî devlet işletmelerinin, ticarî usullere göre yönetimi için hayli mücadele yaptı. Önüne daima bürokrasi duvarları çıkmaktaydı. En aşılması güç, engel, maaş konusundaydı. 600 lira maaşla milyonluk işletmeleri idare edebilecek kabiliyette insan bulmak mümkün olmuyordu. Bu para ile çalışmaya razı olanlar ise işe yaramıyordu. Celâl beyin zamanında yine Gazi'nin eserlerinden biri sayılması gereken Sümerbank kuruldu; Sanayii ve Maadin Bankasının elinde bulunan birkaç fabrika ile 1933'de hazırlanacak uygulanmaya girişilen Beş Yıllık ilk sanayi plânına göre kurulan tesislerin idaresi bu bankaya verildi. Fakat barem varken, iktisadî devlet teşekkülleri müdürlerine barem dışı ücret verilebilmesi için hükûmet, Celâl beyin hazırlattığı bir kanunu Meclise sevketti. Bu kanuna göre Bakanlar Kurulu karariyle istenirse bir müdüre 600 lira değil, 5000 lira bile ücret verilebilecekti. Bu kanun kabul edildi ama, Meclis komisyonlarında yapılan ufak bir değişiklikle.. Bakanlar Kurulunun tesbit edeceği ücret, devlet memurlarına verilen en yüksek ücreti geçemezdi!.

Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan da olunmuştu. Eskiden barem dahilindeki tayinleri İktisadî Devlet teşekkülünün yetkili organları, nihayet İktisat Vekâleti yaparken, şimdi yeni kanunla bu yetki de elden gitmişti. Tayinler Bakanlar Kurulundan geçecek ve «Baremin en yüksek haddini aşmamak kaydiyle» maaşı o tesbit edecekti!..

Devletçi İsmet İnönü ile Özelci Celâl Bayar arasındaki mücadele Atatürk'ün vefatından sonra Deniz-Bank ve Satiye hikâyeleriyle Celâl Bayar'a vurulan en ağır darbeden sonra devletçi cephenin nihaî ve kesin zaferiyle bitti. Ne devletçi ve ne de özelci cephe, bir ideolojiye bağlı olmamış ve Türkiye'nin ne kapitalist, ne de sosyalist bir kalkınma yolunu tutamayacağı da anlaşılmış olduğu için, iki cephe arasındaki mücadele yıpratıcı ve kendiliğinden olması mümkün kalkınma hamlelerini durdurucucu oldu.

Şevket Süreyya'nın, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na dayanarak kitabında anlattığı hikâyede İsmet Paşanın Gazi'ye karşı davranışı üzerinde biraz duralım:

Sene 1932.. İsmet Paşa Yalova'da olduğu halde Gazi'nin yemek davetini kabul etmek istemiyor ve Sofraya gelmiyor. Sonra kim bilir ne kadar aracılar ve dostlar çalışıyorlar da, nihayet geliyor ama, ne yaptığı belli...

Bu olay, bir manâ taşıyor: Ya, Gazi Başvekil İsmet Paşayı yerinden atacak güçte değildi, ya da İsmet Paşasız bu devletin idare edilemeyeceğine kesin olarak inanmıştı.

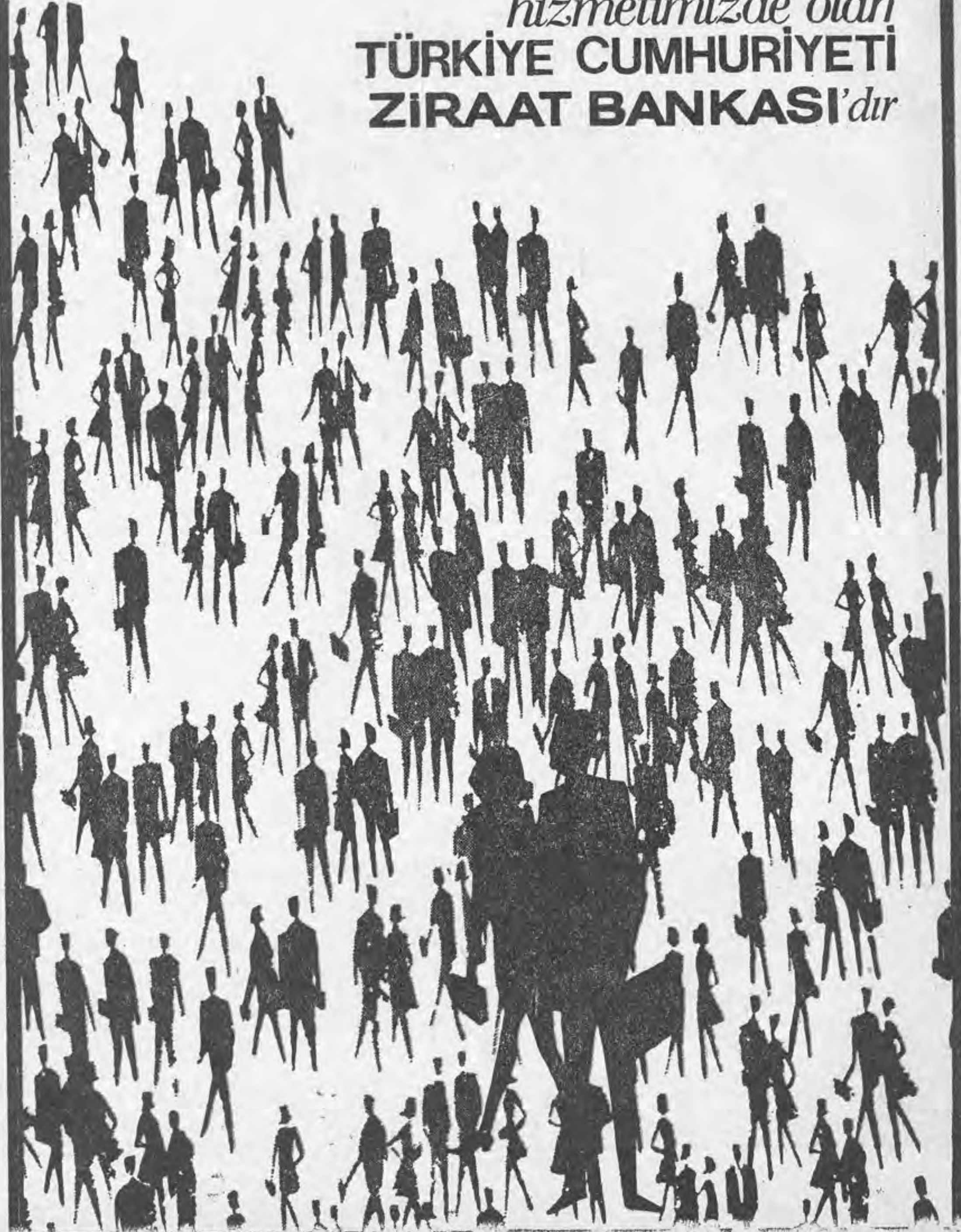
Gerçek durumun bunlardan hangisi olduğunu araştırmak ve Gazi'nin son günlerinde İsmet Paşayı Başvekillikten uzaklaştırıp yerine Celâl Bayar'ı getirmesinin nedenini bulmak, tarihçilerimize düşer. Biz yalnız böyle bir araştırmanın Cumhuriyet tarihimiz bakımından çok önemli olduğunu kayd etmekle yetiniyoruz.

Gelecek yazı :

BUHRANI YOĞUNLAŞTIRAN ÇABALAR

(Barış: 147)

EVET!
bizim bankamız
HER YERDE
HER ZAMAN
hizmetimizde olan
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ZİRAAT BANKASI'dır

İyi malın mutlaka pahalı olması gerekmez

Türk Demir Döküm Fabrikalarının size sunduğu ŞULE fırınlı ocağı, mükemmel bir fırında bulunabilecek bütün özellikleri kendisinde toplamasına rağmen çok ucuzdur. ŞULE, en dar mutfaklara dahi rahatlıkla yerleştirilir. Havagazı veya bütangazı ile çalışır. Fevkalâde yanışı olan ocakları bütün ihtiyacınızı karşılar. Fırın konveksiyon sistemi ile çalıştığından yiyecekleri alt, üst etmek gerekmez. Ateşe dayanıklı, kırılmaz "Pyrex" cam kapaktan fırında pişen, kızaran yemeği görmek mümkündür. Satıcınızda mutlaka görünüz.

TÜRK DEMİR DÖKÜM FABRİKALARI A. Ş.

Silâhtar - İstanbul

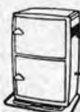
Ocak

Fırınlı Ocak

Fırın

Soba

Bütangazı Sobası

Şofben

Kalorifer Kazanı

Radyatör

(Barış: 152)